

II

ФОРМИРАЊЕ БАТАЉОНА И ЊИХОВА БОРБЕНА ДЕЈСТВА ДО УЛАСКА У САСТАВ БРИГАДЕ

БАТАЉОН „ВЕЛЕБИТ“

У првим данима устанка 1941. године у Врепцу и околним селима формирано је неколико борбених група састављених од људи из тога дела Лике. То је уједно и почетни облик војне организације у овом крају. Активност борбених група и координацију њихових борбених акција усмеравао је Јоцо Његомир ког су непосредно пред устанак изабрали сами мештани. Међутим, развој догађаја и борбене акције које су свакодневно вођене, императивно су налагали промену дотадашње војне организације и система командовања. Поред осталог, на ово је у великој мери утицао и све масовнији прилив бораца — добровољаца из Врепца, Завођа, Павловца, Барлета, Острвице и Широке Куле, одлучних да се боре против усташа и њихове тираније.

С тим у вези, одлучено је да се у другој половини августа 1941. године у Врепцу одржи збор бораца и народа. Том приликом изабрани су чланови заједничког војног руководства за руковођење борбом и даље ширење устанка. Ново руководство добило је назив: КОМАНДА ГЕРИЛСКИХ ОДРЕДА ЗА ВРЕБАЦ И ОКОЛИНУ са седиштем у Врепцу. За команданта је изабран Јоцо Његомир, за обавештајног официра Милош Узелац, а за референта санитета Јово Павичић.

Тад су формирана и четири мања герилска одреда. Први за подручје Завођа и Павловца, чији је командир најприје био Милан Његомир, а касније Симо Тодорић Мимо. Други за Вребац на челу са командиром Душаном Чурчићем. Трећи за Барлете, Острвицу и Ћуковац са командиром Дањешом Радмановићем и Четврти за Широку Кулу са командиром Јовом Жигићем.

Овако формирана заједничка команда и одреди самостално су дејствовали на својим територијама до краја августа 1941. године. Међутим, како је у међувремену дигнут устанак и у другим селима средње Лике, било је потребно да се за шире подручје котара Госпић формира заједничко војно руководство које је требало да усмерава развој устанка, формирање нових герилских јединица и да координира извођење борбених дејстава. У том циљу 18. августа 1941. године у Метку је секретар ОК КПХ за Лику Јаков Блажевић одржао састанак свих команданата и командира са шире територије госпићског котара. На састанку је размотрена војно политичка ситуација у земљи и свету. Анализирани су до тада постигнути успеси, рад и пропусти на развоју устанка у појединим селима. Донета је и одлука о формирању герилског батаљона „Велебит“ који је у свом саставу

имао два сектора. Први је обухватао снаге од Плоче до Широке Куле, а други од Радуча до Смиљана. У Штаб батаљона су изабрани: Милан Купрешанин, Јоцо Његомир и Ђуро Петковић.

Батаљон „Велебит“ и одреди за Вребац и околину кратко су дејствовали под називом „герилски“. Већ крајем септембра 1941. године укинут је назив „герилац“ и усвојен јединствен назив „партизан“ за све борце НОР-а на целој територији Југославије.

ФОРМИРАЊЕ 1. ЛИЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА „ВЕЛЕБИТ“

Током октобра 1941. године дошло је до расформирања батаљона „Велебит“. Уместо њега формиран је 1. ЛПО „Велебит“. Штаб одреда сачињавали су: Милан Купрешанин командант, Петар Клеут политички комесар, Јоцо Његомир начелник штаба и Ђуро Петковић задужен за рад по позадинским питањима. Од постојећих партизанских снага формирана су четири батаљона који су ушли у састав 1. ЛПО. Први батаљон је био састављен од бораца из Плоче, Кика, Радуча и Могорића, други су сачињавали борци Павловца, Завођа, Врепца, Барлета, Острвице и Широке Куле, трећи је покривао подручје Радуча, Медка и Почитеља, док је четврти батаљон био састављен од бораца Читлука, Дивосела и Смиљана. Сви батаљони су имали по три чете, сем другог који је до априла 1942. године имао четири. Заправо, у саставу овог баталона била је и чета из Широке Куле, која је по наређењу Штаба групе партизанских одреда за Лику априла 1942. године комплетно ушла у састав батаљона „Огњен Прица“.

Након формирања 1. ЛПО, расформиран је Штаб герилских одреда за Вребац и околину. Од снага које су се налазиле на том подручју формиран је 2. батаљон са четири чете са нешто измењеним задацима. Командни састав батаљона остао је без значајнијих промена. Међутим, по четама је дошло до извесних кадровских померања и корекција у њиховим задацима:

— прва чета са седиштем у Павловцу и Завођу, поседала је положај испред ових села, са задатком њихове одбране од непријатеља са правца Медка и Рибника. Командир чете је био Симо Тодорић, а командири водова: Владо Томаш, Душан Зороја и Стево Новковић;

— друга чета, са седиштем у Врепцу. Њен основни задатак је био одбрана села од непријатељских напада из Билаја и Рибника. Командир чете је био Душан Ђурчић, а командири водова: Максим Драгосавац, Владимир Мандарић и Миле Мандарић;

— трећу чету, су претежно сачињавали борци Барлета, Острвице и Ђуковца. Бранила је ова насеља од напада непријатеља из правца Личког Осика, Будака и Госпића. Командир чете је био Милан Димић, а командири водова: Јанко Радмановић, Дањеш Радмановић и Илија Репач Ића;

— четврта чета је била лоцирана у засеокима Кленовац, Сердари и Кузмановача. Чета је имала задатак да дејствује према Широкој Кули и Перушићу, као и да затвара саобраћајницу између Широке Куле и Подлопаче. Командир чете је био Стојан Сердар, а командири водова: Драган Ракић, Рајко Вујиновић и Јован Ковач.

Г р у п а бораца 1. чете 2. батаљона са оладином Врепча, мај 1942. године

Првих месеци после дизања устанка партизанске јединице у нашем крају имале су обележје територијалне војске. Самим тим и акције које су изводиле биле су претежно дефанзивно-одбрамбеног карактера. Њихов превасходни задатак био је одбрана властите територије, односно села из којих су попуњаване.

АКТИВНОСТ 2. БАТАЉОНА ДО БОРБЕ НА ЉУБОВУ ЈАНУАРА 1942. ГОДИНЕ

Формирањем 1. ЛПО „Велебит“ у госпићком котару, створени су знатно повољнији услови за извођење офанзивнијих борбених дејстава према појединим непријатељским упориштима, као и успешнију одбрану устаничких села. У том смислу до краја 1941. године, изведено је више офанзивних акција на ширем подручју котара. Међу значајније акције које су извршили борци 2. батаљона убрајају се: напад на Подлопачу, Барлете, Широку Кулу, железничку станицу Билај — Рибник. Извршен је и напад на усташку посаду у Острвици и том приликом убијено 5 усташа. Једна чета 2. батаљона садејствовала је 1. батаљону у заузимању Медка. Почетком октобра извршен је поновни напад на Барлете и Острвицу и из тих села протеране усташе.

Све ове акције говоре да су наше снаге из дефанзиве и чекања да буду нападнуте, све чешће прелазиле у офанзивна дејства, остварујући на тај начин принцип, да је напад најбоља одбрана. У том времену борци 2. батаљона били су ти, који су бирали објекте и време з-Биховог напада. Прелазак наших снага у офанзивна дејства, натерао је усташе да се повуку у гарнизоне под заштитом италијанских оку-

патора. У таквој ситуацији усташе су само повремено вршиле испаде према слободној територији. Тако су они не само губили иницијативу, већ све више и снагу да одрже власт коју им је у почетку окупатор омогућавао. Због све веће немоћи усташа, Италијани су у току септембра 1941. године преузели потпуну власт на највећем делу територије Лике и запосели сва важнија места и саобраћајнице својим трупама. Истовремено, био је и својесврстан притисак на квислиншко руководство НДХ у циљу добијања још неких територија Хрватске које дотле нису биле у саставу италијанске окупационе зоне.

Офанзивна дејства Јединица 1. ЛПО која су изведена до краја 1941. године омогућила су да се чврсто очува слободна територија. Сем тога, тим акцијама долазило се до већих количина оружја, муниције и друге ратне опреме, а стицана су нова борбена искуства.

РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА НАОРУЖАЊА

Свакако, једно од најтежих питања са којим се од првог дана устанка суочавао Штаб герилског одреда за Вребац и околину, а касније и Штаб 2. батаљона био је недостатак оружја и муниције. У таквим условима једини начин снабдевања оружјем било је његово отимање и заробљавање од усташа и Италитана. Требало је испољити много храбрости, одважности и вештине да би се од непријатеља отела пушка, пушкомитраљез, бомба или нешто друго од патне опреме. У првим данима ослободилачке борбе једном броту борбених група и појединаца пошло је за руком да заробе извесну количину оружја и муниције. Међутим, то је ипак било сувише мало и готово симболично у односу на огроман број добровољаца који су били спремни да се боре.

Поред заробљавања оружја од непријатеља Штаб 2. батаљона је изналазио и друге могућности да се дође до наоружања. Тако је од руководства устанка у Доњем Лапцу добијен тедашњи пушкомитраљез „Брно“ и два сандука муниције. Учествојући на војном саветовању крајем августа 1941. године у Дрвару, командант герилског одреда за Вребац и околину Јоцо Његомир добио је од Љубе Бабића 1 пушкомитраљез, 6 пушака, неколико сандука муниције и два сандука ручних бомби.

Кад се сазнало за могућност куповине наоружања у северној Далмацији, наредбом Штаба 2. батаљона регулисано је да борци по групама одлазе и себи купују наоружање за овце, козе, говеда и поједине врсте прехранбених намирница. До краја новембра 1941. године само у Далмацији купљено је око 60 пушака, неколико пушкомитраљеза и веће количине муниције, бомби и друге ратне опреме.

До краја 1941. године у батаљону је било око 200 пушака, три пушкомитраљеза и један тешки митраљез „Бреда“, а првих дана устанка било је свега 7 војничких и 12 ловачких пушака. То оружје је представљало врло значајан ослонац за заробљавање нових количина наоружања од непријатеља као главног извора снабдевања јединица НОВЈ до завршетка рата.

У склопу остлих активности које су предузимане у 2. батаљону од првих дана његовог формирања спада и извођење војне и политичке обуке. Обуком су били обухваћени сви борци од 16 до 20 година који нису служили бившу југословенску војску. А таквих бораца је било највише у батаљону и они су представљали његову окосницу и ударну снагу. Да би се избегло масовније гињење ових младића, Штаб 2. батаљона је приступио организацији и реализацији програма обуке. С тим у вези, разрађен је јединствен наставни план у ком је било прецизирано: теме које треба обрадити, време и место извођења обуке, старешине наставних група и наставнике за поједине предмете.

Са свим наставним групама обрађивана су углавном практична наставна питања и теме везане за извођење борбених дејства. Као што су: познавање и руковање пешадијским наоружањем, кретање бораца на земљишту, коришћење природних и израда вештачких заклона, основна знања о тенковима, заштита од авијације¹ стражарска служба, извиђање и осматрање.

Планом политичке обуке такође је обрађивано више тема у чијој су реализацији учествовали политички комесари и изграђенији чланови партије и СКОЈ-а. У овом погледу значајну улогу су имали поједини чланови ОК КПХ за Лику Јаков Блажевић, Миле Почуча, Кага Пејиновић и други. Боравећи на слободној територији они су одржавали састанке са борцима на којим су им говорили о најважнијим актуелним политичким питањима.

Почетком децембра 1941. године Штаб батаљона је извршио проверу стечених знања. Анализиране су добре и лоше стране изведене обуке. Оцењено је да је иста имала велики значај за сваког појединца и јединице у којим су се они борили. Јер, сви борци који су завршавали обуку правилно су и на најбољи начин користили стечена знања. Били су много прецизнији у гађању и сналажљивији у разним борбеним ситуацијама у којим су се налазили.

Како су у јединице стално пристизали нови млади борци, наређењем Штаба батаљона од 22. децембра 1941. године наложено је командирима чета да и у наредном периоду поодуже са извођењем обуке. Тако је и у 1942. години извођена обука са борцима и то два пута недељно: средом и недељом од 10,00 до 12,00 часова.

ПОЛАГАЊЕ ПРВЕ ЗАКЛЕТВЕ

Почетком октобра 1941. године Штаб 1. ЛПО „Велебит“ добио је наредбу од Штаба групе партизанских одреда за Лику о полагању заклетве свих бораца у партизанским јединицама на територији Лике. Уз наредбу достављен је и текст заклетве.¹ Други батаљон је заклетву полагао 24. октобра 1941. године. На место полагања заклетве дошли су сви борци без обзира да ли су имали оружје или нису. Смотру бораца извршио је Милан Купрешанин, командант одреда. Он је потом полагао читао реч по реч текста заклетве, што су борци за њим понављали.

¹ Колико је утврђено текст заклетве саставио је Марко Орешковић Критија, члан ЦК КПЈ, организатор устанка у Лици.

По завршеном полагању заклетве Милан Купрешанин је чести-
тао борцима на успешно обављеном чину, потсећатући их на озбиљ-
ност преузетих обавеза. Потом је батаљон у парадном поретку прошао
кроз Завође и Вребац. Целим путем народ је поздрављао борце.

ПРВЕ БОРБЕ БАТАЉОНА ПРОТИВ ИТАЛИЈАНСКИХ ОКУПАТОРА

Борба против италијанских окупатора у Лици је отпочела нешто
касније него у другим окупираним крајевима Југославије. Заправо,
првих неколико месеци од дизања устанка, све устаничке снаге биле
су ангажоване у борби против усташа и њиховог насиља над српским
народом. Међутим, 30. и 31. августа 1941. године у Дрвару је одржано
саветовање воших представника северне Далмације, Лике и Босанске
крајине. На саветовању је усвољена заједничка резолуција о почетку
вођења оружане борбе и против Италијана.

Одмах после повратка личке делегације² приступило се спрово-
ђењу конкретних војно-политичких шзипрема за спровођење закљу-
чака из Дрвара. Али, још у то време, код једног броја људи у нашим
селима владали су страх, скептицизам и невеоица у могућност успе-
шне борбе против италијанских то^па које су биле далеко бројније
и технички опремљеније. Отуд се на такав корак није глелало са сим-
патијама. Појединци су отворено говооили да је то најобичнија аван-
тура која ће довести до потп^ног уништења наоода и његове имовине.
Тај страх и неверица нису се могли отклонити обичним причама и
паролама. У том погледу били су потоебни виднији војнички успеси
који у првим данима устанка нису били могући са слабо наот^жаним
борцима против усташа и модеоно наооужане италијанске армије ко-
ја се налазила на врхунцу сво^е моћи.

Пратећи развој ситуације у српским устаничким селима итали-
јански окупатор је све отвореније показивао своје право лице. Уви-
девши да су партизани прозоели италијанску дволичну улогу исто-
временог кокетирања са усташама и партизанима и њихову тобожњу
„заштиту" Срба, све отвореније су стајали на страну усташа. Пру-
жали су им сваку помоћ и заштиту. Заједнички су изграђивали утвр-
ђења ока Госпића и других места у којим су се заједно налазили. По-
ред тога, почели су вршити и нападе на околна устаничка села, плъач-
кати имовину и хапсити пољедине људе, које су после краћег или ду-
жег задржавања у затвору пуштали кућама. У таквој ситуацији по-
ловином новембра 1941. године и на теоиториш Лике дошло је до пр-
вих оружаних сукоба и са Италијанима. Све чешће су вршени напади
на њихове колоне, патроле и положаје.

Тако је 16. новембра 1941. године у ноћном нападу на железнич-
кој пружи између Билаја и Рибника, група добро наоружаних бораца
2. батаљона напала мању јединицу италитанских војника који су се
налазили на обезбеђењу п^ге. Итали^ани нису давали никакав отпор
већ су побегли у Рибник.

² Пор-ед осталих у личкој делегацији на саветовању у Дрвару присуствовали су
Марко Орешковић, Милан Купрешанин командант 1. ЛПО „Велебит", Петар
Клеут политички комесар одреда и Јоцо Његомир начелник Штаба одреда и
командант 2. батаљона.

Прва чета 2. батаљона одреда „Велебит“ Вребац, мај 1942. године

Пет дана касније, 21. новембра, друга група бораца 2. батаљона сачекала је на прузи Лички Осик — Госпић италијанску патролу. Патрола је уништена, а њено оружје заробљено.

Седмог децембра у ноћном нападу тедна десетина бораца 2. чете, 2. батаљона поставила је заседу на прузи између Рибника и Билаја. На заседу је наишла мања колона италијанских војника на коју је отворена ватра. У овој борби убијено те седам Италијана и заробљено наоружање и опрема која им је припадала. Десетина се повукла без губитака.

БОРБА НА ЉУБОВУ — НАЈВЕЋА ПОБЕДА НАД ИТАЛИЈАНИМА У 1942. ГОДИНИ

Победа извојевана над Италијанима 23. и 24. јануара 1942. године представља највећи успех 2. батаљона до његовог уласка у 9. хрватску, касније 3. личку бригаду. Значат ове победе је утолико већи, јер је извојевана над далеко тачим и надмоћнишм противником и под врло тешким климатским условима.³ Бпојни однос наших и непријатељских снага био је већи од 10:1 у копист Италијана. Техничку надмоћност непријатеља готово те немогуће поредити јер Италијани су у том погледу били апсолутно супериорниш и надмоћнији.

Међутим, правилним избором положаја за одбрану и упорношћу после вишечасовне борбе, боппи 2. батаљона нанели су непријатељу врло тешке губитке. Према извештату команданта V италијанског

® Температура 24. јануара 1942. године износила је на Љубову минус 28° Ц што је врло неповољно утицало на извођење борбе.

корпуса који је достављен Команди II армије између осталог се истиче да су италијански губици у љубовској бици били: погинуло 8 официра, 8 подофицира, 120 војника; рањено 5 официра, 1 подофицир и 145 војника. Због врло ниске температуре промрзло је око 300 војника. Заробљена су 4 топа, 2 тенка, 1 митраљез, 12 пушкомитраљеза и разни други материјал. Убијено је 38 грла стоке — товарних грла.⁴

Италијанске губитке на Љубову и на правцу Врховине — Бабин Поток — Копеница прокоментарисао је генерал Зануси начелник II армије рекавши: „Све у свему изгледа, да је из строја избачено око 1.000 војника, укључујући овде и велики биој смрзнутих. Једном речју црни дан, најцоњи од почетка рата са Југославијом”.⁵

Вест о поразу Италијана на Љубову брзо се ширила Ликом и Хрватском. Настала је радост и одушевљење бораца и народа. Растао је морал и вера у сигурну победу. Био је то најочигледнији пример разбијања и демантовања гплате четничке пропаганде о непобедивости јаче и добро наоружане италитанске армије. Из борбе на Љубову извучена су драгоцене борбена искуства за даље вођење борбених дејстава против италијанских окупатора и домаћих издајника, усташа и четника.

БОРБЕНЕ АКТИВНОСТИ 2. БАТАЉОНА ПОСЛЕ БОРБЕ НА ЉУБОВУ

Након победе над Италицима на Љубову 2. батаљон се поново нашао у комплетном саставу на теритооји Врепца, Завођа и Павловца одакле је и кренуо на Љубово. Краће време борци су се одмарали и припремали за нове борбене окршаје. Међутим, почетком фебруара дошло је до одређених кадровских промена у саставу команде батаљона. Наредбом Штаба групе партизанских одреда за Лику, командант 2. батаљона Јоцо Његомир је постављен за оперативног официра тог штаба. За вршиоца дужности команданта батаљона одређен је Јово Драгосавац Јосура.

Истовремено, наређено је Штабу 1. ЛПО да из свог састава издвоји три чете од којих је Љормиран комбиновани батаљон чији је задатак био даље држање Коренице V блокади. Из састава 2. батаљона у опсади Коренице учествовале су 1. и 2. чета. Ови делови батаљона учествовали су и у нападу на овал град половином фебруара 1942. године. Али, како су удоужене италитанско-четничке снаге и 7/сташке снаге почетком марта 1942. године почеле припреме ошанзиве на слободну територију Лике 1. и 2. чета враћене су у састав батаљона.

Ове две чете учествовале су V спречавању колоне од 200 усташа у покушају њиховог продора од Широке Куле према Подлопачи. У овој борби непријатељу су нанесени озбиљни губици. Усташе су после вишечасовне борбе биле птзисиљене да се повуку у Широку Кулу.

У заједници са 1. батаљоном 1. ЛПО и батаљоном „Крбава” 2. батаљон је учествовао у муњевитом нападу 31. марта 1942. године на

* Зборник докумената НОР-а, књига 2, страна 179.

’ Рат и катастрофа Италије, Рим, издање 1946. године, стр. 98.

Део бораца 3. омладинске чете 2. батаљона одреда „Велебит“, Почитељ
ју н 1942. године

Подлопачу. У нападу је постигнут потпун успех. После тога 1. чета 2. батаљона водила је жестоку борбу са Италијанима у Средњој Гори. У овој борби Италијани су имали доста велике губитке. Убијено је 50, а заробљено 20 непријатељских ВОјника, док је заробљено 1 тешки митраљез „Бреда“, 12 пушака, 1 камион, 3 мотоцикла и веће количине друге ратне опреме.

Сем тога, током априла 1942. године, делови 2. батаљона извршили су више успешних борбених акција на објектима на железничкој прузи Госпић — Грачац. У тим акцијама непријатељу су нанесени доста велики људски и материјални губици.

МАЈСКА РЕОРГАНИЗАЦИЈА 2. БАТАЉОНА

Већ у другој половини 1941. године проблеми организације и реорганизације герилских и партизанских јединица налазили су се у центру пажње војног и политичког руководства оружане борбе у Лици. О овим питањима расправљао је ОК КПХ за Лику на састанку одржаном 11. септембра 1941. године. Међутим, у овом погледу од посебног је значаја било саветовање војних и политичких делегата са подручја Лике одржаном 21. септембра 1941. године у Каменском. Поред осталих питања која су том приликом разматрана, посебно доста је било речи о организацији и реорганизацији војних јединица. Процес реорганизације настављен је и у 1942. години.

Тако је половином маја 1942. године дошло до реорганизације 2. батаљона. Њен циљ је био стварање јаке и покретне тактичке јединице, способне за сва борбена дејства према плану војног и политичког руководства. Како се у то време у батаљону налазио један број

бораца нешто старијих годишта, исте 1е требало заменити са млађим и то пре свега добровољцима, обученим и спремним за извршавање свих задатака као и за подношење највећих физичких и психичких напора. Борци старијих годишта стављени су на располагање Команди места Медак и МНОО. Од њих су формиране сеоске страже чији је основни задатак био обезбеђење села и важнијих објеката у њима.

После реорганизације 2. батаљон је имао три чете од којих једна омладинска. Штаб батаљона су сачињавали: Јово Драгосавац Јосурa командант, Стево Маодуш политички комесар, Милан Димић заменик команданта, Владо Томаш оперативни официр, Милош Узелац обавештајни официр, референт санитета Јово Павичић. За рад при Штабу батаљона одређени су Милан Грубић и Милош Граовац.

Прву чету су сачињавали борци из Врепца, Завођа и Павловца. Командир чете је био Симо Тодорић, политички комесар Душан Драгосавац. Командири водова: Максим Драгосавац, Владимир Мандарић и Стево Новковић. Делегати водова: Петар Сунајко Перцан, Милан Доброта и Ђуро Кричковић-Ђурица.

Друга чета је састављена од бораца из Барлета, Острвице и Ђуковца. Командир чете је био Дањеш Радмановић, политички комесар Милош Мандарић. Командири водова: Нино Репач, Петар Сердар и Никица Радмановић. Делегати водова: Никола Радмановић, Бошко Клашњић и Баћо Јерковић.

Трећу, омладинску чету попуњавали су борци из села које су сачињавали борци 1. и 2. чете. Командир омладинске чете био је Никола Драгосавац-Ражовина, политички комесар Милорад Мишчевић. Командири водова: Ђуро Угаоак-Цого. Тово Дпагосавац Ђедов и Бранко Рудић. Делегати водова: Никола Мандарић-Никица. Никола Маљковић и Јово Новковић.

Дотадашњи командант батаљона Јоцо Његомио прекомандован је у 3. ЛПО на нову дужност. Због болести Душан Ђурчић командир 2. чете ослобођен је дужности и пуштен кући на лечење и опоравак.

И после мајске реорганизације 2. батаљон те наставио серију успешних победа над непријатељем. Омладинска чета је упућена у подвелебитска села где је извршила низ успешних акција. Поред осталог, борци ове чете оборили су један непријатељски авион. Међу значајније успехе у том времену убрата се напад на Широку Кулу извршен од 16. до 18. јуна 1942. године. У овом нападу разбијена те посада јачине око 150 усташа и жандаома. Убитено 1е 45, а заробљено 5 усташа и 20 наоружаних цивила. Батаљон те имао три погинула борца: Јово Угарак и Никола Мандарић-Никица из Врепца и Ђуро Граовац из Барлета.

НАПАД НА ЛИЧКИ НОВИ — ПРВИ ВЕЋИ НЕУСПЕХ

После низа успешних борбених акпша коле су извеле јединице 2. батаљона, уследио је и један од наттежих пооаза. Реч је о неуспешном нападу на Лички Нови КОИИ те извошен 13/14. 1Ула 1942. године. Напад је извошен у склопу оЛанзивних делстава комбинованог одоеда У западној Лици ког су сачињавали: 1. и 2. батаљон 1. ЛПО „Велебит" и батаљон „Мирко Штулић".

По плану 2. батаљон је требао да уништи усташке посаде у Личком Новом и околним засеоцима. Због више објективних и субјективних околности напад није успео. Батаљон је претрпио дотле свој највећи пораз. Из 1. и 2. чете погинуло је 19 бораца. Пораз на Личком Новом болно је одтекнуо међу борцима и народом устаничких села Лике. Али, није било воемена за туговање. Требало је наставити извршење планираних задатака.

Већ неколико дана касните, извршен је напад на усташка упоришта у Смиљану, Бужиму и Пазариштима. У свим овим местима непријатељу су нанесени доста велики губици. И у овим борбама погинуло је више бораца 2. батаљона. Поред војне победе у западној Лици, посебно је постигнут значајан успех на политичком плану. Правилним односом према хрватском народу и његовој имовини наши борци су на најбољи начин демантовали усташку пропаганду чији је основни циљ да прикаже партизане као обичну банду и пљачкаше која врши насиље над хрватским народом.

Снаге комбинованог одреда остале су на новоослобођеној територији западне Лике до краја јула 1942. године. Почетком августа 2. батаљон је повучен на подочје Дивосела са задатком да организује одбрану слободне територије од могућих напада из Госпића и Личког Новог. Половином августа батаљон је учествовао у жестоким окршајима против јаких италитанских и усташких снага на Ћуковац, Острвицу, Барлете и Вребац. Упорношћу бораца 2. батаљона осујећене су намере непријатеља.

После ових борби, 2. батаљон је пребачен у Мекињар ради припрема за учешће у нападу на Удбину. Оват напад је изведен 2. августа 1942. године, а извршили су га делови 2. личке бригаде. Други батаљон је укључен у напад тек пошто је „Мићо Радаковић“ претрпио врло тешке губитке.

Након борби око Удбине борци 2. батаљона су враћени на подручје Врепца, Завођа и Павловца. На том терену батаљон је остао на краћем одмору и попуњавању новим борцима уз истовремену одбрану ових села. У постојећем саставу 2. батаљон је ушао у састав 9. хрватске, односно 3. личке бригаде која је формирана 9. септембра 1942. године. Уласком у бригаду 2. батаљон је постао 1. батаљон „Велебит“. У саставу бригаде остао је до коначног завешетка рата.

Јован Његомир — Јоцо I

БАТАЉОН „БИЋО КЕСИЋ“

Батаљон „Бићо Кесић“ формиран је од сеоских територијалних чета и водова са територије котара Грачац у току јануара месеца 1942. године. До тада је на територији котара Грачац постојала доста развијена организација сеоских чета и водова. Људство се налазило код својих кућа и повремено излазило на положаје за заштиту својих села не улазећи у веће борбе и избегавајући сукобе са Италијанима.

Под крајем 1941. године отпочео је процес сређивања и организације партизанских јединица у Лици, и тај процес је неминовно захватио и котар Грачац. То је ишло споро и уз много тешкоћа и проблема. Око основне дилеме за или против окупатора одвијала се борба за утицај на сеоске чете између снага народноослободилачког покрета и четничких елемената које су издашно подржавали и помагали Италијани. Четници су развили снажну пропагандну акцију о томе како још није време за борбу против окупатора и да је главни задатак сеоских чета и водова заштита села и борба против усташа. Италијани су представљани као заштитници српског народа, па треба избегавати сукобе са њима, и ослањати се на њихову заштиту и подршку. На тој основи четници су хтели остварити утицај у сеоским јединицама и ставити их под окриље четничке организације и под своју команду. У таквим условима процес диференцијације око питања за или против окупатора, одвијао се веома споро, а даљи утицај народноослободилачке борбе зависио је пре свега од утицаја и деловања организација КП које иако малобројне и недовољне повезане, улажу велике напоре да савладају настале тешкоће.

Значајнију активност КК КПХ за Грачац и партијских организација, представља доста широка акција која је у току новембра и децембра предузета на територији целог котара за уписивање бораца у партизански батаљон. У тој акцији учествовало је преко 40 чланова КП и СКОЈ-а, са конкретним задужењима за поједине општине, села и засеке. Ова акција се одвијала споро, па су ОК КПХ и Штаб групе ПО за Лику захтевали да се убрза посао око организације и формирања грачачког партизанског батаљона, јер су полазили од процене да свако даље одлагање и тактизирање иде на руку четницима и прочетничким снагама. Након тога и других мера припреме за формирање батаљона су убрзане. Ј

ФОРМИРАЊЕ БАТАЉОНА „ГАВРИЛО ПРИНЦИП“

Почетком децембра месеца 1941. године, Штаб групе партизанских одреда за Лику издао је наредбу за формирање партизанског батаљона на подручју грачачког котара. Батаљон је добио име „Гаврило Принцип“. За команданта батаљона постављен је Милојко Ћук, учитељ из Зрмање, за политичког комесара Петар Кесић-Бићо радник, а за оперативног официра Ђућа Покрајац, подофицир Б. Ј. војске. Наредба о формирању батаљона саопштена је команданту батаљона 25. децембра 1941. године у Брувну. Истовремено са издавањем наредбе за формирање батаљона, политички комесар и оперативни официр упућени су на политички курс, тако да је све послове око формирања преузео на себе командант батаљона. Батаљон је формиран од добровољаца и сеоских чета и водова из Мазина, Брувна, Рудопоља, Штикаде, Руишта и заселака Дукићи и Поткокирна. 21. јануара у Брувну је прикупљено 5 бораца из Мазина, 28 бораца из Брувна и Рудопоља, 4 борца из с. Дукићи и Поткокирна и 1 борац из с. Отона код Книна. Људство из с. Штикаде (13 бораца), и с. Руиште (1 борац) дошло је на Глогово око 12. јануара и ту сачекало главнину чете, која је након прикупљања у Брувну 21. јануара 1942. године увече стигла

у с. Глогово. За командира чете постављен је Перица Кртинић, сељак а за политичког комесара Љубо Кнежевић учесник шпанског грађанског рата.

Првобитно је предвиђено да база батаљона буде у Дробчевој долини, одакле би се изводиле акције на пругу Грачац — Отрић и италијанске и четничке снаге у њеном захвату. У међувремену дошло је до појачаног утицаја четника у селима око Грачаца, а посебно у Грачацу и Вучипољу, те је оцењено да та база није довољно сигурна, па је одлучено да чета базира на Љубиној пољани која се налази око 10 км северно од Зрмање. Та база је била релативно безбедна, али слабо обезбеђена храном за дужи боравак. Чета је из Глогова за Љубину пољану цраћена јаком мећавом кренула 22. јануара 1942. године у сумрак. Тамо је стигла у преподневним часовима 23. јануара и смештена је у Бурсаћеве колибе. По доласку на Љубину пољану у чети је заједно са старешинама био 51 борац који су били наоружани са 2 пушкомитраљеза, 49 пушака и нешто ручних бомби. На Љубиној пољани чета се задржала око 9—10 дана. Високи снег, јака зима, неактивност у извођењу акција и недостатак хране, иако се одвијао интензиван војно-стручни и политички рад — условио је нерасположење код бораца, те је одлучено да се чета пребаци на Руиште, а затим за Брувно. Некако у то време је упућена једна група бораца за Мазин и Брувно по храну. Враћајући се на Љубину пољану наишла је на усов код с. Грцале којом приликом је погинуо Раде Војновић-Медан, један од најомиљенијих бораца у чети.

Са Пољане чета је 1. фебруара увече кренула за с. Руиште. На путу за с. Руиште она је ноћу 1/2. фебруара зарушила жељезничку пругу између Прибудића и Отрића и порушила 28 телефонско-телеграфских стубова. Та прва акција чете била је добро организована и унаточ лошем времену успешно изведена. Након извршене акције чета је наставила покрет преко Мрачаја и Гудуре за Руиште. Тамо је стигла у свитање и размештена по кућама где је изванредно примљена. На Руиштима борци су свакодневно учествовали са омладином у разним политичким акцијама и другим манифестацијама. За време боравка на Руиштима у чету су ступила три нова борца, који су са собом донели два пушкомитраљеза.

Из Руишта 9. фебруара чета је пребачена у Брувно где је борцима, по одлуци КК КПХ за Грачац саопштено да иду својим кућама на одмор и да тамо чекату позив за повратак у чету.

Почетком марта наређено је прикупљање чете у Брувно. У строју 3. марта 1942. године налазило се 65 бораца. Од наоружања чета је располагала са 5 пушкомитраљеза и око 60 пушака. У чети се није јавило 12 бораца, а дошло је нових 26 добровољаца из Грачаца, Рудопоља и Попине. Уместо одсутног командира Перице Кртинића који је у међувремену упућен на куос пои ГШХ, за командира чете одређен је Љубо Кнежевић, који је уједно обављао и дужност политичког комесара чете на којој се од раније налазио. Командири водова су били Ђуро Дробац, Илија Јованић и Петар Чутурило-Зебић, а политички делегати Стеван Грубишић, Милош Опачић и Савица Јапунџић.

Крајем јануара 1942. године након ослобођења Лапца приступило се организованом раду на формирању 2. чете батаљона „Гаврило

Принцип". После формирања 1. чете, требало је још више од месец дана организованог и упорног политичког рада по селима и у сеоским четата, чији су се борци тешко одвајали од својих села и споро одлучивали за борбу против Италијана. У оквиру припрема за формирање 2. чете, крајем јануара 1942. године, одржан је у Омсици састанак, на којем су поред 80 омладинаца из околних села присуствовали чланови КК КПХ за Грачац и командант и политички комесар батаљона „Гаврило Принцип”, на коме је било говора о ситуацији на терену подручја Лике и потреби да се омладина брже одлучује за добровољно ступање у партизанске јединице. Већ на овом састанку се добровољно јавило преко 40 младића за чету. Послије састанка у Омсици припреме на организовању 2. чете настављене су цео фебруар, а окончане су 3. марта 1942. године када је завршено њено формирање. Она је формирана на истом принципу као и прва чета, од бораца сеоских чета и водова из Мазина, Клапавица, Дерингаја. Омсице, Губавчева Поља и Брувна. 3. марта 1942. године у чету се јавило из Брувна 29, из Клапавица 2, из Дерингаја 6, из Омсице 6, из Мазина 2 и тхз Губавчевог Поља 5 бораца. Њено брошо стање на дан формирања износило је 50 бораца. За командира чете одређен је Мићо Обрадозић, сељак, а за политичког комесара Стево Плећаш, пекарски радник. Командири водова били су Богдан Миљуш, Мићо Кривошија и Илија Краиновић.

Одмах по завршеном формирању чета је пребачена на правац Зрмања — Српски Кланац, где је са запаженим успехом учествовала у борбама са Италијанима код Зрмање, Отрића и на Српском Кланцу од 4. до 25. марта 1942. године, када је заједно са првом четом пребачена на правац: Ловинац — Плочански кланац — Удбина. У току борбе на Српском кланцу чета је попуњена са 16 бораца из Брувна, Мазина и Омсице, тако да је доласком на нове положаје имала 68 бораца. Након успешно извршеног задатка код Комића и Плочанског кланца чета је по наређењу команде батаљона пребачена на подручје Брувна где је стигла 10. априла 1942. године увече. 12 јула у чети је извршен четнички пуч којом приликом су разоружани командант и политички комесар батаљона и неколико бораца из прве чете који су у другу чету прекомандовани у току борбе на Српском кланцу. Енергичном акцијом батаљона „Крбава”, дела јединица батаљона „Огњен Прица” и прве чете батаљона „Гаврило Принцип” пучисти су савладани, а друга чета разоружана 17. јула 1942. године.

После разоружања друге чете и неких сеоских јединица са подручја Брувна, Мазина, Дерингаја, Омсице, Кијана, Губавчевог Поља и Глогова сакупљено је доста оружја и муниције. Извршена је анализа стања у пучу и око пуча и потачан организован политички рад на територији целог котара, након чега је одлучено да се формира нова друга чета.

Почетком маја за команданта батаљона постављен је Мане Брека а за политичког комесара Бранко Десница који приступају фотзмирању нове друге чете од добповољаца са ширег подпучја котара Грачац. Истовремено батаљон је добио ново име „Бићо Кесић” по првом политичком комесару кога су четници убили у току пуча у селу Вучипољу. У састав нове друге чете дошло је из Мазина 37, Дерингаја

20, Доњи Кијани 7, Губавчева Поља 5, Омсице 8, Брувна 12 и Велике Попине 1 омладинац — добровољаца. Након формирања чета је пребачена у Мазин 16. 05. 1942. године, где је остала на обуци све до 15. 06. 1942. године. За командира чете одређен је Дукић Богдан, политичког комесаоа Стево Грубишић, за командира водова Душан Војиновић, Илија Крајиновић и Никола Бајић, а за политичке делегате Стево Илић, Раде Гутеша и Никола Зорић.

Паралелно са формирањем 2. чете концем маја 1942. године наређено је формирање и 3. чете батаљона „Бићо Кесић“. Чета је формирана из сеоских водова који с^у у саставу територијалне чете држали положаје на Реснику и Јасенару штитећи своја села од упада усташа и Италијана са правца Ловинца. У састав чете ушли су Рудопољски вод са 38 бораца, Воденоглавски вод са 33 борца и Томингајски вод са 34 борца. На дан формирања 25. маја 1942. године чета је имала 106 бораца. Од наооужања располагала је са 3 пушкомитраљеза и око 95 пушака. За командира чете одређен је Илија Утвић, а за политичког комесара Драган Дукић. Командири водова били су Миле Јапунџић, Ђњатовић Душан и Дошен Илија, а политички делегати Драгосавац Стево, Кртинић Ђуро и Остојић Марко. По завршетку формирања чета је након 15 до 20 дана премештена за Мазин на обуку, а њене положаје на Реснику и Јасенару преузела је 2. чета батаљона „Бићо Кесић“. По завршеној обуци у Мазину, 3. чета је поново запосела своје старе положаје на Јасенару где је остала све до напада на Удбину 21. августа 1942. године. Тако је после пуна четири месеца, након упорног и стрпљивог политичког рада и ангажовања на разбшању четничке пропаганде и утицаја и придобијања устаничких маса организованих у сеоске чете и водове за борбу против окупатора, коначно оформљен Грачачки партизански батаљон „Бићо Кесић“ у пуном саставу.

БОРБЕ БАТАЉОНА НА СРПСКОМ КЛАНЦУ

V

Непосредно после ослобођења Лапца планиран је напад јачих партизанских снага на италијански гарнизон у Србу ради проширења слободне територије и стварања сигуоније и постојаније везе са ослобођеном територијом на подручју Босанске крајине. У овом нападу батаљон „Бићо Кесић“ је од Штаба личких партизанских одреда 4. марта 1942. године добио задатак да поседне положаје на Српском кланцу, Љубиној пољани и Маглају и да не дозволи Италијанима да са правца Отрића пруже помоћ нападнутом гарнизону у Србу.

Батаљон је по веома хладном времену и високом снегу 3. марта увече кренуо из Брувна са 1. четом правцем Глогово — Велика Попина — Српски кланац — Љубина пољана, а са 2. четом преко Вучипоља на Зрмањски кланац. Прва чета је 4. марта ујутру са једним водом запосела Српски кланац, а са друга два вода продужила покрет и затворила правце који преко Љубине пољане воде за Срб. У раним иоподневним часовима 2. чета је 5. марта стигла на положаје на Зрмањском кланцу где се већ од раније налазио сеоски зрмањски вод под командом познатог јунака из тог краја Глише Ћука. Овај вод је претходних дана водио бообу са Италијанима који су са два до три камиона из Зрмање кренули у правцу Отрића али су одбачени натраг у Зрмању. У поподневним часовима истог дана Италијани су осули

снажном ватром артиљерије и минобацача по положајима друге чете а затим су продужили напад са пешадијом. Сачекани на блиском одстојању са сређеном пушчано-митраљеском ватром, непријатељ је после краће али жестоке борбе одбачен на полазне положаје. Наредног дана у јутарњим часовима Италијани су поновили напад и уз јаку подршку артиљерије и минобацача око подне успели су да овладају Зрмањским кланцем и јужним падинама брда Вијојла. Увече, остављајући мање снаге на положају чета је повучена на одмор у село Мала Попина. Седмог марта ујутро непријатељ продужава напад јаким снагама са правца Зрмањског кланца и од Отрића. После више-часовне борбе, неколико узастопних напада и противнапада, непријатељ је овладао брдом Вијојла и Дебелим брдом након чега је одбацио наше снаге на Церовачку косу где је заустављено његово даљње напредовање. Седмог марта у поподневним часовима чети је наређено да напусти положаје на Церовачкој коси и да се пребаци на Српски кланац. Увече тога дана чета је стигла на одредиште, где је заједно са једним водом 1. чете и Бротинским водом запосела положаје на Српском кланцу очекујући напад Италијана из правца Отрића. Истог дана (7. март) једна јача италијанска извиђачка група покушала је да преко Јелових тавана заобиђе положај на Српском кланцу, где се у јакој сумаглици сударила са једним водом 1. чете и присиљена на повлачење ка Отрићу. Борба је трајала око пола часа. Талијани су успели извући мртве и рањене. Заплењена је једна тромблонска пушка и нешто опреме. Чета није имала губитака.

После успешног ометања прикупљања италијанских снага на простору Зрмања — Отрић за престотећи напад у п^авцу Срба, у времену од 5. до 8. марта 1942. године батаљон је груписао све своје снаге на Српском кланцу и на Јбуиној пољани. Седмог марта увече на тим положајима батаљон је располагао са 150 бораца, 8 пушкомитраљеза, 135 пушака и одређеном количином ручних бомби.

На нападе Италијана није требало дуго чекати, јер су већ 8. марта ујутро груписали јаче снаге око 500—600 војника и кренули у напад на Српски кланац. Главнина од око 450—500 војника наступала је у захвату комуникације Отрић — Српски кланац, а мањи део снага од око 100 до 150 војника упућен је преко Јелових тавана кроз међупростор између прве и дп^ге чете према селу Куновци ради лакшег овладавања са Српским кланцем. Време је било веома лоше, дувала је снажна бура са јаком леденом кишом, што је ограничавало и онако слабу видљивост. Наступање главне колоне откриле су извиђачке патроле на око 2 км испред положаја, па је командант батаљона наредио да се Италијани пусте на блиско одстојање и тек на његов сигнал да се на њих отвори сасређена ватра једновременно из свих оружја. Дочекан изненадном ватоом и обасут ручним бомбама непријатељ је поколебан и тек након извесног времена отпочео је пружати нешто организованији отпор. После једночасовне борбе друга чета је са првим водом прве чете и Бротинским водом извршила противнапад и одбацила непријатеља гонећи га према Отрићу. Заробљено је 20 италијанских војника док 1е у борби рањено или погинуло око 40 војника. Заплењена је 1 радио-станција, 3 пушкомитраљеза, 1 митраљез, више пушака и нешто опоеме.¹ Истог дана у поподневним часо-

¹ Грачац у НОР-у 1941—1945. год. страна 716.

вима команда батаљона је обавештена да је већа група Италијана при-
мењена на домак села Куновци које се налази позади Српског кланца.
Одмах су у том правцу упућена два вода 2. чете, где се већ увелико
разгарала борба. Наиме, део снага батаљона „Стојан Матић” које су др-
жале Срб у блокади напао је Италијане који су од Отрића успели да
се неопажено провуку у рејон села Куновац. Брзом интервенцијом
непријатељ је разбијен и потиснут падом мрака у шуму. У тој акцији
учествовали су и водови 2. чете бочним нападом, након чега су се по-
сле пада мрака повукли на Српски кланац. Учесници ових догађаја
памте да су се у борбама у току 8. марта више од осталих истакли
иницијативом, одлучношћу и испољеном храброшћу командири водо-
ва Богдан Миљуш и Мићо Кривошија, десетар Илија Маричић, пуш-
комитраљезац Илија Кртинић, помоћник пушкомитраљесца Петар
Иванић, те борци Јово Плећаш, Јово Краиновић и Никола Војиновић.

Деветог марта у свитање група од око 100 Италијана, који су
претходног дана разбијени код Куновца, након лутања кроз шуму на-
шла се на Љубиној пољани. Ту их је изненада напала 1. чета и на-
нела им губитке од 14 мртвих и 12 заробљених војника међу којима
и 2 официра. Заплењен је 1 пушкомитраљез, 2 пиштоља, више пу-
шака и остале опреме. Истог дана увече једна десетина 1. чете спро-
вела је заробљенике на Српски кланац где их је предала ком^анди ба-
таљона.

Ангажујући јаче извиђачке делове Италијани су 14. марта извр-
шили извиђање на правцу Змијина драга и Јелови тавани. Испред Зми-
јине драге сачекала их је у заседи 2. чета и након краће борбе нате-
рала на повлачење ка Отрићу. Том приликом заплењен је један пуш-
комитраљез са 2 до 3 сандука муниције и неколико пушака. Након
ове борбе непријатељ наредних 11 дана није покретао своје снаге, али
је зато скоро свакодневно тукао артиљеријом и авијацијом наше по-
ложаје на Српском кланцу и Љубиној пољани. Очигледно је схватио
да за следећи покушај пробоја до блокираног гарнизона у Србу мора
ангажовати знатно таче снаге и боље их припремити.

За време затишја батаљон је упућивао мање снаге на жељезни-
чку пругу Грачац — Отрић ради узнемиравања непријатеља. Тако
је један вод 2. чете заједно са сеоским водом из села Лабуси ликви-
дирао италијанску посаду код водоводне пумпне станице у близини
жељезничке станице Малован и порушио телефонско-телеграфске
стубове између жељезничке станице Церовац и Малован. Јаче је ош-
тећена пумпна станица и заробљено је 10 италијанских војника са
оружјем.²

Пошто су на поостору Зрмања — Оштрић прикупили јаче снаге
Италијани су кренули у одлучан напад на Спски кланац са намером
да га коначно заузму и деблокирају своје снаге које су већ више од 20
дана биле блокиране у том гарнизону. Поред батаљона „Гаврило
Принцип” кланац су бранили и делови батаљона „Стојан Матић”, Бро-
тински и Мазински вод и још неке сеоске теренске јединице. Уз по-
дршку артиљерије и минобацача а повремено и авијације Италијани
су у току целог дана нападали наше снаге и тек увече 25. марта ус-
пело им је да овладају са Српским кланцем. Батаљон „Гаврило Прин-
цип” одбачен је према Јеловим таванима и Љубиној пољани а делови

² Грачац у НОР-у 1941—1944, стр. 809.

батаљона „Стојан Матић“ према Маглају. Следећег дана Италијани су ушли у Срб, извршили деблокаду гарнизона и у току ноћи 26/27. марта повукли су се за Отрић. По завршетку борби на Српском кланцу батаљон је пребачен на простор Мазина и Брувна ради сређивања, лопуне и одмора где је остао до 4. априла 1942. године. Према подацима о бројном стању и наоружању Личке групе НОП одреда од 1. априла 1942. године, батаљон „Гаврило Принцип“ је имао у свом саставу 350 бораца наоружаних са 6 пушкомитраљеза, 330 пушака, 200 бомби и 15.000 метака.³ Ако се има у виду да је батаљон по доласку са Српског кланца могао имати највише око 160 бораца, мало је вероватно да је у Брувну и Мазину попуњен са још око 150 бораца за неколико дана колико се тамо налазио. Неке попуње је свакако било, о томе нема поузданих података али бројка од 350 бораца је сасвим сигурно претерана.

Ове прве борбе батаљона са италијанским окупаторским снагама биле су изузетно успешне. Вештим комбиновањем маневарске и одсудне одбране, постављањем заседа и убацивањем снага у циљу узнемиравања непријатеља, те применом брзих и одлучних напада, батаљон је успео да за читавих 20 дана онемогући вишеструко надмоћне италијанске снаге у деблокирању гарнизона у Србу. Ипак треба нагласити да су сналажљивост, иницијатива, одлучност, испољена лична храброст и висок морал командира чета, водова, десетина и бораца, унаточ изузетно неповољним временским приликама и другим недаћама, били главни чиниоци успеха и постигнутих резултата у протеклим борбама.

БОРБЕ БАТАЉОНА НА ПОДРУЧЈУ КОМИЋА И СРЕДЊЕ ГОРЕ И ПУЧ У 2. ЧЕТИ

После краћег одмора на подручју Брувно — Мазин батаљон је добио задатак да се до 4. априла пребаци на простор Комић — Ондић, да тамо поседне положаје и спречава испаде Италијана и усташа из Ловинца и Удбине према Ондићу и Комићу. На марш је кренуо 3. априли и до пада мрака је стигао на простор Комић — Ондић. Прва чета је размештена у рејону села Ондић за контролу праваца од Удбине и Плочанског кланца, а 2. чета у Комићком пољуцу за контролу праваца према Комићу од Ловинца. Чете су из рејона размештаја упућивале јаче патроле ка Комићу, Плочанском кланцу и Средњој гори ради контроле активности непријатеља на овим правцима.

У току 4. априла Италијани су мањим снагама покушали да упадну у Средњу гору. Са њима је ступила у борбу 1. чета. Након једночасовне борбе непријатељ је одбачен и принуђен на повлачење у правцу Ловинца. У току напада болничарка 1. чете Сава Радаковић, увек нрва у нападу а задња V повлачењу, заробила је једну мазгу натоварену тешким митраљезом са неколико сандука муниције. Након тога чета се повукла у Ондић.

На правцу 2. чете Италијани и усташе су 6. априла ујутру извршили напад на Комић из правца Ловинца и Тушића. Обавештена од својих патрола о овом нападу чета се брзо спремила за покрет и убр-

* Зборник НОР-а, том V, књига 3, стр. 219.

Прва чета батаљона „Бићо Кесић“, Кијани, пролеће 1942. године

заним маршем кренула у сусрет непријатељу. По избијању на првој између Комићког пољица и Комића, примећено је да је непријатељ већ упао у западни део села које је почео да пали. Чета је одмах развијена у стрељачки строј, па је из покрета извршила напад па Италијане и усташе. Непријатељ је избачен из дела села Комић, које је претходно заузео, и присиљен на повлачење у правцу села Тушића. У току гоњења чета је овладала косом која дели Комић од Тушића и доминира делом комуникације Удбина — Ловинац, где је посела положај за одбрану на којима се задржала до 10. априла 1942. године.

У току 6. априла и наредних дана непријатељ је више пута покушавао да чету збаци са косе између Комића и Тушића и тиме обезбеди сигурнији пролаз цестом Плочански кланац — Удбина, али му то није успело. Ноћу 7/8. априла чета је извршила напад на Италијане који су заноћили у селу Тушицама и том приликом запленила један митраљез, 2 пушкомитраљеза и 10 пушака. Наредна два дана Италијани су у неколико наврата покушавали да чету одбаце од комуникације Плочански кланац — Удбина али без успеха.

У току ноћи 7/8. априла из 1. чете постављена је једна десетина⁴ у заседу на цести Ловинац — Удбина код Шимелине куће, јер су тих дана Италијани мањим снагама уз пратњу тенкова одржавали везу

⁴ У десетини су били: Љубо Кнежевић, командир чете, Чутурило Петар-Зебић, командир вода и борци: Момир и Никола Ракић, Ђуро Шербеџија, Илија Сунајко, Душан Личина, Миле Петровић, Ићко Бабић, Душан Радаковић-Тешић и Божо Обрадовић — Бајгут.

са Удбином. Ујутро 8. априла око 10 сати у заседу је упала једна италијанска колона састава: 14 камиона, 1 мотоцикл и 2 тенка. Десетина је извршила напад бомбама и пушкомитраљеском ватром, а затим у енергичном јуришу разбила колону, запалила четири камиона и уништила један мотоцикл, док су се остали камиони под заштитом тенкова повукли. Избачено је из строја 50 непријатељских војника и заплењено је: 2 пушкомитраљеца, 8 пушака и 1.300 метака.⁵ У овој борби погинуо је Душан Радаковић—Тешић, по општем признању један од најхрабријих бораца у чети.

Након ове борбе батаљон је 10. априла пребачен на простор Брувно — Тупале јер се наводно очекивао напад Италијана из Грачаца према Брувну и Мазину. У ствари, повлачење батаљона „Гаврило Принцип” од Удбине према Грачацу извршено је по налогу КК КПХ за Грачац због појачане четничке активности у овом котару коју је требало сузбити. Четнички пуч 12. априла су у 2. чети извршили прочетнички оријентисани командири и комесар чете. Том приликом разоружан је командант и политички комесар батаљона кога су четници након зверског мучења неколико дана касније убили у селу Вучипољу. Брзом и енергичном акцијом дела снага 3. личног партизанског одреда и 1. чете батаљона „Гаврило Принцип” пуч је ликвидран, разоружани су сеоске чете и водови који су се солидарисали са пучистима, а 2. чета је 17. априла била опкољена и разоружана у селу Плећаши.

БОРБЕНА ДЕЈСТВА 1. ЧЕТЕ ОД 15. АПРИЛА ДО КОНЦА МАЈА 1942. ГОДИНЕ

По разоружању 2. чете у батаљону „Гаврило Принцип” је остала само 1. чета која је у наредна два месеца била непосредно потчињена штабу 3. личног партизанског одреда, а дејствовала је у саставу других партизанских јединица, комбинованог одреда Главног штаба Хрватске или самостално. После реорганизације команде концем маја 1942. године, чета поново долази под команду свог матичног батаљона.

Пошто је савладан пуч у 2. чети и разоружане неке сеоске јединице на подручју Брувна — Губавчевог поља, Омсице, Кијани и Глогова, остала су још доста јака четничка упоришта у селу Вучипољу и Великој Попини. Ноћу 25. априла чета је извршила напад на четничке снаге у селу Вучипоље. Било је облачно време са густом пролетњом кишом. Тамна ноћ је знатно отежавала покрет и подилажење положајима за напад. Пошто су очекивали напад четници су поужили изузетно снажан отпор, па су ојачани са Италијанима из Грачаца у јутарњим часовима одбацили чету ка Глогову где је са њима вођена борба до касних поподневних часова без неких већих резултата. На положајима код Глогова чета се задржала до 27. априла, када је извршила покрет ка селу Попини ради учешћа у нападу на четничке снаге у Великој Попини. Чета је нападала у саставу батаљона „Огњен Прица” који је добио задатак да са две чете изврши напад на четничке снаге на Градини и у сеоској школи а са једном четом да поседне Сучевића брдо и спречи повлачење четника ка Отрићу. За напад на Градину одређена је једна чета батаљона „Огњен Прица” а за

⁵ Грачац у НОР-у 1941—1945., страна 752.

напад на школу 1. чета батаљона „Гаврило Принцип“. Напад је почео 29. априла око 3 сата ујутро. Пошто је једна четничка патрола приметила наше снаге у подилажењу, четници су пружили снажан отпор на Градини и у школи који је савладан у свитање. Чета је заробила 7 четника са оружјем који су истог дана осуђени на смрт и стрељани у Драги Лабусовој. После напада на Попину чета је посела положаје на линији: Глогово — Велика Попина, обезбеђујући слободну територију од напада Италијана и четника из правца Зрмање. На овим положајима чета се налазила до 11. маја, када је од штаба 3. личког партизанског одреда добила наређење да се пребаци у Срб и уђе у састав комбинованог одреда Главног штаба Хрватске ради учешћа у рушењу вијадукта Бендер на жељезничкој прузи Книн — Отрић и разбијања четника на тремеђи Босне, Лике и Далмације. Чета је стигла у Плавно 13. маја где је одређена у резерву Комбинованог одреда.

Четрнаестог маја један вод 1. чете одређен је за пратњу и обезбеђење команданта главног штаба Хрватске Ивана Рукавине који се из Плавна враћао у Срб. На путу северно од Плавна вод је наишао на четничку заседу и одмах ступио у борбу са четницима. Брзом интервенцијом остала два вода 1. чете четници су разбијени и натерани у бежање према Стрмици. У овој борби погинули су командир вода Илија Јованић, познати јунак још из првих дана устанка и политички делегат Савица Јапунцић, оба пушкомитраљесца, а рањен је и борац Раде Војиновић.

До краја маја 1942. године 1. чета те остала у саставу Комбинованог одреда, а налазила се на положајима на Кобиљој глави код Савића колиба на тремеђи Босне, Лике и Далмације, где је имала неколико ситнијих чарки са четницима са тог подручја.

БОРБА ОКО ГРАЧАЦА У ТОКУ ЈУНА И ЈУЛСКА ОФАНЗИВА НА СЛОБОДНУ ТЕРИТОРИЈУ

Почетком јуна 1942. године по наређењу штаба 3. личког партизанског одреда батаљон „Бићо Кесић“ груписан је на простору Мазин — Брувно — Тупале. Прва чета вратила се у састав батаљона са тремеђе Босна — Далмација — Лика, 2. чета налазила се још на обуци у Мазину, а новоформирана 3. чета држала је положаје на Реснику и Јасенару. Батаљон је имао задатак да заједно са деловима батаљона „Стојан Матић“ поседне положаје на линији Доњи Кијани — Дерингај — Тупала и да спречава упаде Италијана на слободну територију према Брувну и Мазину. Половином јуна око 350 Италијана и 50 четника из гарнизона Грачац извели су напад дуж комуникације Грачац — Брувно. Положаје код Дерингаја и Томингаја држао је батаљон „Бићо Кесић“ и део снага батаљона „Стојан Матић“. У току напада Италијани су успели да се пробиту до цокве у Дерингају када је на њих извршен координирани фронтални и бочни противнапад. Том приликом Италијани и четници су одбачени натраг у Грачац. У овој акцији погинуло је 12 Италијана и један четник, а заплењена су 2 пушкомитраљеза и 8 пушака.⁶ Један борац из батаљона „Бићо Кесић“ је рањен.

* Лика у НОР-у 1942. године, страна 304.

После више неуспелих покушаја да нанесу озбиљније губитке партизанима и угрозе слободну територију, Италијани су отпочели са прикупљањем јачих снага на простору Зрмања — Отрић — Грачац ради извођења офанзиве на слободну територију севеоне Далмације и источне Лике. Док је окупатор припремао ту офанзиву батаљон „Бићо Кесић“ је по наређењу 3. личког партизанског одреда извео више акција у захвату пруге Отрић — Грачац и у северној Далмацији. Тако су 1. и 2. чета батаљона „Бићо Кесић“ напали ноћу 1/2. јула водоводну пумпну станицу у селу Штикади, одакле је водом снабдевана жељезничка станица и место Грачац. Водоводну станицу је бранило око 80 италијанских војника распоређених у бункерима који су били заштићени са два реда бодљикаве жице. Италијани су пружили жесток отпор а интервенисали су четници и усташе из села Ричица па напад није успео. Батаљон није имао губитака.

У току ноћи 6/7. јула батаљон је са 1. и 2. четом пребачен са подручја Брувна на Глогово, одакле је кренуо 7. јула увече и у току ноћи заједно са радном четом из Мазина темељно порушио жељезничку пругу између Малована и Отрића. Затим је у току 8. јула остао на положајима у захвату поуге ради спречавања њене оправке. У јутарњим часовима 8. јула Италијани су са око 200 војника покушали нападом из правца Отрића да одбаце наше снаге од пруге. Борба је вођена неколико часова након чега су Италијани одбачени натраг у Отрић. Ноћу 8/9. јула батаљон је посео положаје на висовима изнад Отрића и Малована, јер се претпостављало да ће Италијани покушати да најпре њих поседну, а затим да продуже напад ради деблокаде пруге. Прва чета је прије зоре 9. јула посела положаје на Дебелом брду, који су Италијани покушали заузети обиласком преко преседлине на левом крилу. Приметивши благовремено тај маневар једна десетина под командом командира чете извршила је изненадан и енергичан противнапад, разбила Италијане и гонила их до половине надине Дебелог брда где се задржала и прешла у одбрану.⁷ Борба на северним падинама Дебелог брда трајала је до поподневних часова када се десетина под заштитом магле, после изненадне летње олује, повукла у састав чете. Италијани су имали 8 мртвих, а заплењено је 2 пушкомитраљеза, 10 пушака, 2 лака минобацача 60 мм, око 40 ранаца са опремом, 4 сандука мина за минобацаче и око 2.000 метака. На нашој страни теже те рањен командир вода Јово Плећаш који се у свим дотадашњим борбама истицао смелашћу, храброшћу и иницијативом. Након борбе на Дебелом брду батаљон те у току 10. јула пребачен на Рујишта где је остао на одмору до 13. јула. У зору 14. јула са деловима Севернодалматинског партизанског одреда, батаљон је извршио напад на четнике V Мокром пољу. Напад је био изненадан па су се четници након незнатног отпона разбежали. Убијено је 5 а заробљено 19 четника са оружјем и муницијом.⁸

Непосредно после напада на четнике у Мокром пољу уследила је италијанска офанзива из правца Ервеника и Книна ка Руишти-

У десетини су били: Душан Ерцег, командир чете, Јово Плећаш, командир вода, Илија Кртинић и Божо Обрадовић пушкомитраљесци и борци: Илија Даутовић, Раде Суша, Марко Кртинић, Миле Петровић, Никола Ракић, Илија Драгосавац и Лука Зорић.

⁸ Лика у НОР-у, 1942, страна 305.

ма. Италијани су на овим правцима ангажовали доста јаке снаге, око 7 батаљона пешадије који су били подржани артиљеријом и минобацачима и око 2 ескадриле авијације. Батаљон „Бићо Кесић" са деловима Севернодалматинског одреда бранио је правац који од Книна изводи ка Руиштима. После јачег отпора на узастопним положајима испред Рујишта, батаљон се са обе чете 16/17. јула повукао- преко ируге Отрић — Малован на подручје Грачаца, ради затварања правца који од Грачаца и Глогова изводе ка Брувну и Мазину. Од 18. до 20. јула батаљон „Бићо Кесић" са Дољанском и Омладинском четом (од којих је у току ове офанзиве формиран 3. ударни батаљон 3. личног партизанског одреда) је распоређен на положајима Доњи Кијани, Тупала и Јасенар. Лево од укључно Глогово до Српског кланца положај за одбрану организовали су два батаљона Севернодалматинског одреда. Са 9 батаљона пешадије, 2 четничка пука Динарске дивизије, 9 артиљеријских батерита 100 мм и две бомбардерске ескадриле авијације за подршку, Италијани су наставили напад са линије Јелови врх — Грачац усмеоаватући главне снаге правцима Малован — Глогово — Боувно и Грачац — Брувно. Од 20. до 24. јула непријатељ јаким снагама фокусирао напад на правцу Грачац — Брувно — Мазин где после упооних и жестоких борби са јединицама батаљона „Бићо Кесић". Омладинске и Дољанске чете на узастопним положајима Кијани — Тупала, а затим Водена глава — Губавчево поље успева да потисне наше снаге на линију Пакларић — Клапавице — Мазинска превија — Урља⁹. Одатле су Италијани продужили наступање за Мазин. Међутим, сви њихови покушаји да савладају положаје на Мазинској појевиш и овладају Мaziном остали су без успеха. Пошто је заустављен напад на Мазинскот превији 24. јула у поподневним часовима батаљон „Бићо Кесић" и новоформирани 3. ударни батаљон 3. личног партизанског одреда прелазе у противнапад. Изненађен снажним противнападом ових батаљона, непријатељ је привремено прешао у одбрану а затим у повлачење према Брувну и Грачацу, остављајући делове четничких снага на висовима око Грачаца. Рачуна се да су Италијани у овим бојбама са јединицама батаљона „Бићо Кесић" и 3. ударног батаљона имали губитке око 150 мртвих и око 300 рањених војника.⁹ Батаљон „Бићо Кесић" је у току ових седмодневних борби имао 3 мртва и 7 пањених бораца. Прва чета батаљона „Бићо Кесић" 2. августа извршила је ноћни напад на четнике који су држали положај на Црном Врху изнад засеока Подкокирна. Четници су пружили слаб отпор и већ после првих испаљених рафала у паничном бежању напустили су положаје и повукли се према Грачацу. Чета је имала један минобацач 60 мм који је заробљен у сукобу са Италијанима на Дебелом биду код Отрића непуних месец дана раније. У току напада нишанцита те из тог минобацача са тедном мином погодио тачно у ватопу око који су се налазили четници, том приликом погинула су четири четника.

Наредних 15 до 20 дана батаљон се налазио на простору Брувно држећи изванстан део снага на положајима Томингал — Тупале ради заштите слободне територије од Италијана и четника из гарнизона Грачац. На тим положајима те остао све до напада на усташко упориште Удбина.

* Лика у НОР-у 1942. године, страна 308.

Удбина се налази на комуникацији Ловинац — Кореница и Грагљц — Кореница. Са те главне комуникације један њен крак одваја се од Удбине преко Кука за Доњи Лапац. Само место налази се на узвишењу са кога је могуће контролисати саобраћај на главним комуникацијама и на скоро целом подручју Крбавске долине. После ослобођења Коренице, Лапца и Крбавске долине са свим околним селима, усташки гарнизон на Удбини се налазио дубоко на ослобођеној територији и као такав представљао је сталну опасност за околно становништво, захтевао је ангажовање јачих снага за његову блокаду и значајно ометао маневар наших снага на том подручју. Непријатељ је у гарнизону Удбина имао посаду јачине од око 300—350 усташа, која је била добро снабдевена наоружањем, муницијом и храном, а имао је и редовну авионску везу преко аеродрома у подножју брда са својим гарнизонима ван окружења. Место је било добро утврђено са рововима пуног профила и системом бункера. Спољни појас утврђења заштићен је са дворедном жичаном препреком и минским пољима. Све куће особито на спољним ивицама места, биле су утврђене и припремљене за дуготрајну одбрану. Било је очигледно да су усташе, с обзиром на изузетан значај Удбине, имале намеру да се дуже задрже на том подручју и да је упорно бране. Полазећи од такве претпоставке, а имајући у виду значај ликвидације усташког гарнизона на Удбини за даљњи развој НОБ у Лици, донета је одлука да се он нападне и ликвидира. За напад је одређена 2. личка бригада, ојачана батаљоном „Бићо Кесић“. Одлучено је да се напад изведе ноћу 21/22. августа 1942. године.

У току 20. августа батаљон је са подручја Брувна пребачен у Ондић где је цео дан 21. августа вршио припреме за напад. Батаљон је нападао из правца с. Мутилић дуж комуникације Ловинац — Удбина. Правац напада био је изузетно неповољан, то је равна узбрдица потпуно откривена и без заклона, што је захтевало врло пажљиво и споро подилажење на јуришне положаје за извршење напада. Напад је извршен 21. августа у пола ноћи једновременим јуришом свих снага. У првом јуришу батаљон је савладао жичане препреке и заузео прву линију ровова, али су га усташе противнападом одбациле. У току ноћи батаљон је извршио више напада на предњу линију ровова, који су у задњем нападу заузети, где га је затекао дан. Пошто није успео пробити преко Градине у само место то те Штаб друге бригаде донео одлуку да обустави напад, а све јединице које су учествовале у нападу повуче на полазне положаје. Ту наредбу батаљон „Бићо Кесић“ до јутра 22. августа нити примио те је остао на достигнутим положајима. У току 22. августа батаљон је цео дан одбијао нападе усташа на заузете положаје, а 22/23 августа ноћу добио је наредбу да се повуче из борбе, а затим пребаци на територију котара Гоачац, пошто се одустало од даљег напада на Удбину. У борби на Удбини батаљон је имао велике губитке. Погинула су 24 а рањено је преко 45 бораца. Његово бројно стање са 220 бораца колико је имао пре напада на Удбину сведено је на света 150 бораца. Међу погинулима налазили су се и двојица пушкомитраљезаца, Милан Лисица и Милан Тојага, двојица нераздвојних другова признатих и познатих јунака у

батаљону „Бићо Кесић". Заједно су истог дана у јануару 1942. године дошли у батаљон и заједно истог дана јуначки погинули.

После напада на Удбину батаљон је повучен на простор Брувна ради сређивања и попуње. Он је почетком септембра пребачен у Томингај где је заједно са 2. батаљоном 3. личног партизанског одреда припремао напад на четнике на Црном Врху и Седлановој коси, који није изведен. Ова два батаљона имали су до половине септембра неколико мањих сукоба са четницима око Грачаца, спречавајући њихове упаде на слободну територију.

Седамнаестог септембра 2. чета батаљона „Бићо Кесић" и батаљон на „Буде Рорјан" напали су четнике на Црном Врху и Седлановој коси и одбацили их према Грачацу. Ово је била последња акција батаљона „Бићо Кесић" у саставу 3. личног партизанског одреда, након чега је напустио подручје Грачаца и 20. септембра 1942. године стигао на подручје Комић — Плоча у састав 3. личке бригаде.

Раде Суша

БАТАЉОН „МИРКО ШТУЛИЋ"

Капитулацијом југословенске државе 1941. године дођоше окупатори и успоставише усташку „Независну државу Хрватску", која је имала основни циљ уништење Срба, Јевреја и Цигана и стварање етнички чисте Хрватске. Најпре хапсе појединачно виђеније људе, а затим веће групе, одводе, бацају у шпиље, убијају по потоцима и урвинама, да би коначно, крајем тула и прва два дана августа 1941. године отпочели са тоталним геноцидом српског живља. Тридесетог јула и првог августа почињу редом са покољем у селу Горња Плоча. У једном дану усмртише 80 људи. жена и деце. Другог августа извршиће тотални геноцид над селом Ђњатовића код Ловинца и село остаде пусто до 1945. године.

Е ту је било доста. Плочани се даље не дају убијати и бежати као зверад. Дигоше се на оружје. Усташе су се сутрадан вратиле из Ловинца у Плочу. Намера им је била да наставе са покољем народа. Народ је бежао ка Међедовачи и Пољицу, а усташе су их гониле, стизале старије и нејаке и убијали на лицу места. Када је већ било опасно да усташе угрозе већи збијег народа Раде Миљковић—Рацан нанишанио је усташу Бега из села Враника и опалио. Усташе ово ни су очекивале и одмах су се повукле према Ловинцу. Ето тако, могло би се рећи, Рацан постаде први вошк будућег батаљона „Мирко Штулић". Међутим, Рацан није био сам. На боду Међедовача, тога дана окупи се преко 100 људи. Дођоше људи са 28 војничких и 6 ловачких пушака и 7 пиштоља. Остали са секирама, вилама и рогуљама, сви једнако спремни за отпоро и борбу са усташама. Прискочише им у помоћ устаници из села Кика и Могорића, па је организована одбрана на Јусиповачи и Плочанском Кланцу.

Устаници наредна три—четири дана средише своје редове. Плочани, Кикчани и Могорићани договорише се да 5. августа нападну ус-

ташки стан у Горњој Плочи и тако коначно ослободише цело село. Тако се успостави фронт према Ловинцу и Св. Року на линији: Гостуша—Букања—Копиљача—Радучки Липаћ. Могорићани држе положај према Медку и Билај-Рибнику, али су у сталној вези са Плочанима јер је највећа опасност претила од Ловинца.

Наредних дванаест дана наступило је затишје. Устаници по селима изабраше командире. У Плочи и Могорићу прогласише се четом, у Кику су се нагађали како ће се звати, а у Радучу и Крушковцу герилским одредом. Интересантно је било посматрати те мирне и релативно сиромашне сељаке. Носили су окрпане панталоне, маје, кожуне, гумене опанке и опутаре. Одједном су се неки појавили у војничким униформама донетим из бивше распаднуте војске. Други су облачили нова штофана одела и обували ципеле што је чувано само за свечане прилике, а вађена су из шкриња и одела чувана за недај-боже смрти. Сви су схватили да се нешто сасвим озбиљно дешава. И дешавало се што се ретко у историји народа дешава. Сви људи су се веома присно дружили. Несталоше све комшијске размирице које су се догађале по биртијама и шжвеним зборовима. Нестало је и завидности оних сиромашних према богатијим. Сви су се бавили истим послом на истом задатку.

Устаници дођоше у озбиљније искушење када је 17. августа, из Ловинца, кренула оФанзива на устаничка села. Усташе су наивно веровале да ће са својих 1000 усташа и домобрана „прошетати“ устаничким селима, разјурити устанике и поново успоставити своју власт. На Плочанском Кланцу сукоб је био жесток. Овде се први пут остварила она песникова „десет на једнога“. Плочани, Могорићани и Кичкани нису успели одбранити Плочански Кланац, али су одбили њихово продирање према Доњот Плочи и Могорићу. Усташе су прошле преко Кланца према Удбини, али ће их тамо у „Горњим селима“ сачекати устаници Котарева: Доњег Лапца, Удбине и Грачаца и потући, што се каже, до ногу.

Сада ће наићи дуже затишје. Успостављен је стари фронт. Од РџУЈУ смене по засеоцима. Чете и одреди су још лабаве организације. Док су једни на положајима други обрађују љетину и баве се свакодневним кућним пословима. Сада се активније појавише малобројни комунисти. По селима добијају све већи број присталица и симпатизера. Борба на Плочанском Кланцу дала им је за право да траже чвршћу војну организацију и да се набавља оружје из Далмације. Сви пристају да се купују пушке и муниција, али се јављају и први противници комуниста и њихових присталица. Плочански командир, резевни поднаредник Ђурица Петковић хоће да се нападају хрватска села Ловинца, да се врши освета истим мерама како су усташе радиле српском наооду. Устаници то листом не прихватају, смењују га и за командира бирају Миока Штулића бившег жандарма. Чета се сада организује у четири вода. три из Плоче и један из Кика. Могоићани исто Формирају чету по водовима и десетинама, а код њих ће се јавити појединци поочетнички оојентисани много касније. Радучани ће касније формирати чету са два вода. Радучана и Крушковчана у ово време ће доста отићи у јуришну чету.

Сада су све чете сврстане у десетине и водове. Изабрани су десетари, водници и делегати водова, командири и комесари чета и њи-

хови заменици. Борци су сви добровољци, они су и власници оружја, али су прихватили своје старешине-комшије тако као да им је баш њих држава одредила. Ето ту се нашла наша снага у устанку. Ту је генеза нашег батаљона, чији штаб ће ускоро бити формиран у Могорићу и који ће обједињавати команду над Плочанском, Могорићком и Радучком четом, али чете ће и даље остати у својим селима и мање-више деловаће самостално. Самостално и даље купују и набављају °РУ*Је, држе положаје, формирају своје кухиње и прикупљају храну свака у своме селу. Врше се интензивне политичке припреме за прелазак у акције и против Талијана, за које се говорило да су трећа сила на свету. Комунисти су били упорни, па је и то већина бораца прихватила, преузимајући на своја плећа тежак и дуготрајан рат, не само против усташа и четника који се изнедрише из крила устаника.

Чете добијају и своје бројеве у батаљону: Плочанска чета постаје прва, Могорићка друга, а Радучка трећа. Али, свеједно бораве у својим матичним селима.

Шестог јануара 1942. године коначно се креће у акцију против Талијана. Јуришна чета 1. личког одреда, прва и део друге чете постављају заседу на Плочанском Кланцу талијанској колони са десет камиона и 50 Талијана која се кретала од Медка ка Удбини. Када су стигли у Плочу неко им је лавио о заседи на Кланцу. Талијани су стали у Плочи и запосели куће и школу. Заседа је кренула у напад и за кратко време Талијани су савладани. Заробљено је 50 талијанских војника, 10 камиона са храном, новцем и опремом, 4 пушкомитраљеза, 40 пушака и 8 пиштоља. Два талијанска официра са опасачима и пиштољима и заробљени војници са камионом су враћени у Медак, а плен задржан. Од овог плена наоружано је 20 нових бораца из Плоче који су ушли у састав 1. чете.

Током јануара 1942. кренуће акција око пруге: напада се завештани воз код Крушковца, сачекуту се талијанске патроле које обезбеђују пругу; руши се пруга између Медка и Ловинца; напада се железничка станица Радуч; део 1. и 2. чете одлази на Љубово где су потучени Талијани; из чета одлазе смене на опсаду талијанског гарнизона у Кореници; Друга чета и Јуришна чета одбијају напад 2—3 батаљона Талијана који су имали намеру да заузму и спале село Могорић. Дакле све успешне акције једна за другом, али још никад батаљон не дејствује укупно, већ по деловима.

После низа ових успешних акција Талијани су се осетили значајно угрожени, па 24. марта 1942. године, са неколико својих и усташко-домобранских батаљона, подржани артиљеријом и тенковима, предузимају замашну акцију од Госпића и Ловинца преко Плочанског Кланца ка Удбини и даље ка Кореници. Опет ће на Плочанском Кланцу два дана трајати неравноправна битка партизанских чета и непријатељских батаљона. Колико смо били одлучни на грчевит отпор говори и број погинулих бораца. Због пијетета према њиховим жртвама не смомо им имена заборавити. За вјечност остали су на Плочанском Кланцу. Из Кика: Петар Б. Црнобрња, Исо Д. Платиша, Марко Г. Петковић, Јово М. Жегарац, Никола М. Личина, а Васо Личина је остао без очију. Из Плоче су погинули: Миле Кљаић, Илија Миљковић, Петар Милојевић, Станко Орловић, Миланко Бањеглав,

Миле Будимлија. Из Крушковца је погинуо Ђуро Врачар. Поред погинулих било је неколико рањених. Сем бораца Талијани су убили око 30 становника Плоче и запалили неколико кућа. После ових борби указала се потреба за чвршћом организацијом батаљона и 1. личног одреда „Велебит“ у коме ће овај батаљон и даље носити назив 1. батаљон 1. личног одреда „Велебит“, па све до уласка у састав 3. личке бригаде, када добија назив 3. батаљон 3. личке бригаде, батаљон „Мирко Штулић“.

После ове талијанске офанзиве у батаљон долазе нови борци. Он даље постаје чврста јединица способан да преноси акције шире од своје матичне територије. Организовано се снабдева, стално је на окупу, укупно и дејствује, само мање акције око пруге чете самостално изводе, али увек руковођене од Штаба батаљона.

Први строј батаљона „Мирко Штулић“ сачињавали су:

Штаб батаљона: Лазо Радаковић — командант; Емил Антић — политички комесар; Мирко Штулић — заменик команданта; Марко Орловић заменик политичког комесара; Богдан Ђаковић интендант и Никица Будимлија референт санитета;

У саставу 1. чете били су: Мане Радаковић — Маница — командир; Ђуро Чалић — политички комесар; Миле С. Гајић — заменик командира; Никола М. Поповић — заменик политичког комесара; Миле Ј. Орловић — економ и Раде М. Штулић — кувар. У чети командири водова су били Лазо Поповић, Никола Ђалић и Душан Штулић. Делегати водова: Лазо Гајић, Милош Драганић и Миле Орловић. Борци: Дане Батинић, Дане Будимлија, Милорад Будимлија, Никола Бањеглав, Миле Бањеглав. Исо Бањеглав, Стево Бањеглав, Дане Бањеглав, Ђуро Бањеглав, Милош Бањеглав, Богдан Б. Бањеглав, Гојко Бањеглав, Душан Д. Бањеглав, Миле Ђалић, Јанко Ђалић, Јово Ђалић, Богдан Ђалић, Васо С. Ђалић, Драган Ђурувија, Јово Ђурувија, Раде Ђурувија, Милош Ђурувија, Урош Ђурувија, Дане Ј. Чутурило, Дане Д. Чутурило, Миле Чутурило, Димитар Драганић, Стојан Н. Драганић, Милош М. Драганић, Миле Драганић, Ђуро Драганић, Дане Драганић, Јанко Драганић, Петар Драганић, Милош М. Драганић, Илија Драганић, Јово М. Дукић Баја, Милош Дукић, Јово М. Дукић, Димитар Дукић, Петар Дукић, Никола Дукић, Јово С. Дукић, Шпиро М. Дукић, Никола Драгичевић, Душан К. Дешић, Миланко Ђукић, Дане Ђукић, Ђуро Гајић, Раде Гајић, Стево Кљаић, Михајло Кљаић, Стојан Кљаић, Симо Кљаић, Милан Ј. Кљаић, Милан С. Кљаић, Миланко Миљковић, Милан Миљковић, Никица Миљковић, Раде Миљковић, Петар Миљковић, Миле Миљковић, Ђуро Миљковић, Душан Миљковић, Драган Миљковић, Марко Малиновић, Миле В. Орловић Бећо, Миланко Орловић, Душан Орловић, Стево Орловић, Петар Орловић, Раде Ј. Орловић, Бранко Орловић, Васо Орловић, Раде Л. Орловић, Милан Орловић. Јово Орловић, Раде В. Орловић, Лазо Орловић, Милош Орловић, Коста Орловић, Никола Ј. Орловић, Илија Р. Орловић, Никола Б. Орловић, Божо Ђ. Орловић, Душан М. Орловић, Душан Н. Орловић, Саво Н. Орловић, Мане Д. Орловић, Миле П. Орловић, Дане Ј. Орловић, Ђуро И. Орловић, Ђуро Д. Орловић, Урош П. Орловић, Ђуро Ј. Орловић, Дане М. Орловић, Раде Петковић, Лазо Поповић, Јово М. Поповић, Јово Петковић, Тодор Поповић, Бранко Павлица, Јово П. Поповић, Петар М. Поповић, Ђорђика П. Поповић,

Душан Радека, Петар Радека, Миланко Радека, Раде Радаковић, Симо П. Радаковић, Дане Штулић, Божо Штулић, Мићо Штулић, Стево Штулић, Јовица Штулић, Владо Штулић, Бранко Штулић, Никола Штулић, Миле Вукобратовић, Марко Вукобратовић и Лазо Вујановић.

Оваква чета из Плоче кренула је на дуги пут ратовања наредне четири године. Многи од њих више никада се неће вратити у Плочу. Чета ће се током рата попуњавати и у њеном строју бориће се око 300 бораца. Задња њена попуна извршена је у Србији и на Сремском фронту, у њој су углавном били Србијанци.

У саставу 2. (могоричке) чете били су: Душан Маљковић командир чете, Бранко Ракић политички комесар, заменик командира. .. заменик политичког комесара Ђуро Борић, економ чете Ђуро Лазић и кувар Илија Кутуз. Командири водова били су: Мићкан Чанковић, Јанко Кравић и Пеко Басарић, а водни делегати: Никола Ђаковић, Богдан Вурдеља, и Милан Заклан. Десетари и борци ове чете били су: Бранко Бањеглав, Гојко Бањеглав, Ђуро Бањеглав, Мица Бањеглав, Душан Басарић, Никица Басарић, Ђурица Борковић, Душан М. Борић, Душан Б. Борић, Милан Борић — Мина, Никола Борић, Мане Борић, Петар Борић, Милош Борић, Милан М. Борић, Гојко Чанковић — Гојцан, Дане Чанковић, Илија Чанковић, Миле Чанковић, Ђуро Ђаковић — Црни, Дмитар Ђаковић — Ћић, Сава Т. Ђаковић, Милош Ђаковић, Раде Ђаковић, Сава С. Ђаковић, Марко Ђаковић, Миланко Ђаковић, Миле Ђаковић, Никола Р. Ђаковић, Мане Ђаковић, Дане Ђаковић, Илија Ђаковић, Никола Ђаковић, Јово Л. Ђаковић, Јово М. Ђаковић, Никола Илић — Папић. Милош Илић — Јоша, Сава Илић, Душан Илић, Дарија Илић — Дања, Ђуро Илић — Кокин, Ђуро Ђ. Илић, Дмитар Илић, Душан Иванчевић, Јанко Корица, Милан Корица, Ђуро Д. Корица, Ђуро Ј. Корица, Јово Корица, Јанко Корица, Милош Ч. Корица, Раде Корица, Душан Корица — Ћарац, Милица Корица, Саво Ђ. Корица, Марија Корица — Сеја, Миле М. Корица, Илија С. Корица, Јово Корица — Јорган, Јово Н. Корица, Лазо Корица, Мићо Корица, Милан Кравић, Ђукан Кораћ, Мићан Кораћ, Гојко Кричковић, Милош Крњајић, Саво Лазић, Никола Лазић, Душан Лазић, Бранко П. Маљковић. Душан Маљковић — Максим, Душан Маљковић — Аузец, Душан Маљковић — Стопоња, Раде Маљковић, Милан Маљковић. Дмитар Маљковић, Стојан Маљковић — Љољан, Мома Маљковић. Дане Маљковић, Станиша Маљковић, Никола Маљковић. Душан Маљковић, Момчило Милојевић — Момина, Мишко Маодуш, Петао Мркшић — Пеко, Јово Радаковић, Мићо Радаковић, Ђуро Радаковић — Бикан, Боато Радаковић — Шабан, Ђуро Радаковић, Војислав Радаковић — В010. Мане Радаковић — Манета, Никола Радаковић — Нића, Стеван Радаковић, Бранко Радаковић, Душан Радаковић, Дане Радаковић, Петар Радаковић. Ђуро Радаковић, Милош Радаковић, Милан Радаковић, Милош Стојисављевић — Самићан, Ђуро Стојисављевић, Душан Вурдеља — Мацуока, Јово Вурдеља, Нове Вучковић, Станко Вркић, Раде Вркић, Дане Заклан и Душан Загорац — Живо.

Један део устаника-бораца из села Могорић одмах је отишао у јуришну чету а касније у 1. личку бригаду, а један је део остао у 1. личком одреду „Велебит“. Након формирања 3. личке бригаде дошао је део бораца из села Могорић у ову чету, али нису били у строју при-

ликом формирања батаљона. Чета је током 1942. године попуњавана са шире територије Лике, али са таквим подацима не располажемо.

За разлику од Плочанске и Могоришке чете, које су сачињавали борци из једног села (Плоче и Могорића), Радучка чета формирана је од бораца из села: Радуча, Кика, Крушковца и један број бораца из Медачких села, из села Ђатовића код Ловинца.

У саставу 3. (Радучке) чете били су: Илија Купрешанин — Ицан — командир; Марко Корица — политички комесар, заменик командира. .. Мирко Платиша, заменик политичког комесара; Марко Трбојевић — економ чете; Јанко Драшковић кувар. Командири водова били су: Милан Ј. Ћелић, Никола Узелац — Нико, Илија Петковић — Иц; а водни делегати: Јанко Пањаковић, Душан Глумац и Илија Маодуш. Борци ове чете били су: Сава Ајдуковић, Шпиро Ајдуковић, Милан М. Ћелић, Исо Ћелић, Миле Ђурувија, Гојко Чубрило, Ђуро Чубрило, Миле Чубрило, Јован Чубрило, Вујо Дејановић, Дане Дејановић, Никица Дејановић, Јанко Дејановић „Диго“, Миланко Дејановић, Душан Дејановић, Никола Дејановић, Никола Гајић — Принцип, Марко Ђатовић — Реља, Ђуро Ђатовић — Гука, Никола Ђатовић — Буре, Никола Д. Ђатовић, Дане Ђатовић, Миле Ђатовић, Драган Калинић, Дмитар Калинић, Шпиро Калинић, Илија Калинић, Милан Калинић, Павле Калинић, Дане Коњевић, Марко Коњевић, Петар Коњевић, Дане Калинић, Миле Калинић, Дане Калинић — Даја, Бошко Коњевић, Душан М. Купрешанин, Душан Б. Купрешанин, Миле Купрешанин, Станко Купрешанин, Славко Купрешанин, Мирко Купрешанин, Саво Калинић, Драган Кљаић, Миле Катић, Стојан Левнајић — Ћоја, Драган Левнајић, Мирко Личина, Марко Личина, Лука Личина, Дмитар Личина, Дане Личина, Павао Личина, Петар Личина, Дане Личина, Пајо Некић Пајина, Душан Милекић, Ђуро М. Милекић, Ђуро Мркаило, Марко Мркаило, Милан Марић, Славко Милић, Марко Милетић, Дане Пањаковић, Петар Покрајац, Ђани Покрајац, Илија Покрајац, Јанко Покрајац, Стево Покрајац, Миле Покрајац, Даде Пејиновић Дако, Милан Платиша, Гојко Платиша, Божо Павлица Боћура, Илија Тесла Ролац, Милан Тесла, Исо Тесла, Јово Тесла — Јовина, Душан Трбојевић Шикара, Илија Тркуља Ударни, Марко Тркуља, Дане Тркуља, Петар Тркуља Перица, Јово Тркуља, Мирко Тркуља, Душан Тркуља, Петар Узелац — Ћаћо, Милан Узелац — Црни, Бранко Узелац. Миле Врачар, Ђуро Врачар — Јоја, Богдан Врачао Богде, Илија Врачар — Иља, Илија Зељув, Илија Жегарац, Ђуро Жегарац, Милан Жегарац, Никола Жегарац, Тоде Жегарац, Јово Н. Жегарац, Јово Жегарац Јоја, Милош Жегарац, Дане Жегарац, Миланко Жегарац Шукела, Марко Жегарац, Никола Жегарац Брко, Никола П. Жегарац, Миладин Жегарац, Шпиро Жегарац и Јово Жегарац Јовиша.

У строју ове чете у време њеног формирања било је још бораца. Села Радуч и Крушковац, у пролеће 1942. године била су под јаким четничким утицајем, па се један број бораца поколебао и прешао на страну четника. Једино у селу Кик, одакле је 3. вод ове чете, није било четничког утицаја, нити колебања бораца. Остали су компактни и доследни. И у овој чети борило се два и по до три пута више бораца него што их је било када је формирана. И њена задња ратна попуна били су Србијанци.

Овај батаљон као 1. батаљон 1. личног партизанског одреда „Ве-лебит“, први пут ће ускупно да дејствује у пролеће 1942. у нападу на Подлапачу, одакле ће убрзо, за свега неколико дана, пренети борбена дејства у села западне Лике и око Госпића. У нападу да брдо Оштра погинуо је заменик команданта Мирко Штулић (посмртно проглашен за Народног хероја Југославије). После његове погибије батаљон ће по њему добити име „Мирко Штулић“, који почетком септембра 1942. године улази у састав новоформиране 9. хрватске (3. личке) бригаде као њен 3. батаљон.

Од тог времена, на дугом ратном путу од 12.000 километара, батаљон ће пронети славу личких јунака — храбрих бораца у Лици, Далмацији, Босни, Црној Гори, Санџаку, западној Србији, Београду, Срему, Славонији, до ослобођења Загреба мата месеца 1945. године, где је коначно престало његово дуго ратовање.

За многе гробове бораца првог строја овог батаљона се не зна, али се памте њихова дела. Ми преживели борци поносни смо на име овога батаљона.

Никола Ђатовић

БАТАЉОН „КРБАВА“

Одлуком Штаба НОП одреда за Лику и Окружног комитета КПХ за Лику током јануара 1942. године формиран је партизански батаљон „Крбава“, док је његов штаб био постављен још децембра 1941. године. Први командант батаљона био је Мићун Шакић из Удбине, иначе учитељ, резервни поручник и предратни члан Партије, који је до тада био командант свих партизанских јединица на подручју Удбинског котара. За политичког комесара постављен је Стево Цветићанин Чекљун из Висућа, механичар, такође предратни члан Партије. Оперативни официр био је Станиша Вукмировић из Јошана, а обавештајни официр Рацо Кораћ, комуниста из Висућа. Прва седишта Штаба батаљона била су Пећани а затим Јошан.

Наредбом Штаба батаљона формиране су три чете од којих су 1. и 3. имале три вода, а 2. четири вода и један самостални вод који је након краћег времена ушао у састав 1. чете. Командир 1. чете био је Милан Шевер из Јошана, бивши подофицир а политички комесар Срђан Кораћ из Висућа. Командир 1. вода Мићо Саџак из Јошана погинуо је у првом нападу на Удбину, а вод је примио Петар Павковић из Јошана. Политички делегат вода је Ђуро Влатковић из Јошана. Командир 2. вода Бранко Радаковић Џапин из Јошана такође је погинуо у првом нападу на Удбину, а дужност командира преузео је Никола Узелац из Ондића. Делегат вода је био Гојко Цветићанин Чекљунов из Висућа, а у љето га је заменио Мићо Егић из Јошана. Командир 3. вода до јула био је Мићо Тепавац који тада преузима дужност делегата тога вода од Јоце Радаковића, а дужност командира вода примио је Никица Узелац Лугаров из Ондића.

Са 2. четом су командовали командир Ђуро Радованац из Мекињара и политички комесар Смршек, Словенац од Марибора депорто-

ван од стране Немаца V Лику, иначе машинист за парне млинове и предатни члан КПЈ. Командир 1. вода Миле Мане Момчиловић из Ребића, бивши морнарички подофицир, делегат вода Мане Радованац из Мекињара. Командир 2. вода Станко Шакић из Мекињара. Командир 3. вода Петар Цвијановић, а делегат вода Војкан Цвијановић обадвојица из Пишаћа. Командир 4. вода Лука Станић из Шврачкава Села погинуо марта 1942. године при нападу на Подлопачу, па је његову дужност преузео Исо Бараћ док је политички делегат био Ђуро Шајиновић обадвојица из Шврачкава Села.

У 3. чети командир је био Миле Дукић из Курјака, радник, а политички комесар Перица Баста из Средње Горе. Командири водова били су: Милош Чанковић (од марта 1942.) и Станиша Орловић обојица из Средње Горе и Миле Ђурчић из Комића. Политички делегати у овој чети били су: Јовица Грковић и Драгија Баста из Средње Горе и Симо Дукић из Курјака.

Наредбом Штаба батаљона тачно је прецизирано на којем подручју и од којих група треба да се формирају чете. Прва чета је формирана у Јошану од партизана из Јошана, Висућа, Мутилића, Кречане, Ондића и Клапавица. Друга чета је формирана у Мекињару, а у њен састав су ушли партизани из Ђојлука. Ребића, Мекињара, Толића, Пишаћа и Шврачкава Села. Трећа чета је формирана у Средњој Гори од бораца из Средње Горе, Курјака, Тушица, Комића и Пољица. Команде чета поставиле су десетаре од бораца који су се до тада нарочито истицали у борбама, а поседовали су извесна војна знања. Значајну помоћ командирима чета приликом формирања јединица пружили су Народноослободилачки одбори, како у организацији тако и у снабдевању одећом и обућом.

Приликом формирања чета било је појединачних противљења неких старијих бораца који су имали пушке, а нису желели да ступе у чету и да иду ван својих села. Најизразитији пример био је у Пишаћу, Штаб батаљона је био за то да им се одузме оружје и додели онима који су били спремни да се боре где год је било потребно. Команде чета су се стриктно придржавале овог става Штаба батаљона, тако да су одузимале пушке свима који су се супротстављали. Пушке су давале борцима из истог села претежно омладинцима који су врло радо примали пушке и ступали у чете.

Батаљон је приликом формирања бројао око 450 бораца наоружаних са 180 пушака, 5 пушкомитраљеза, 1 митраљезом и извесним бројем муниције и бомби. Више је било бораца него пушака, па су се борци наоружавали током борби запленом од непријатеља. У току фебруара извршена је једна промена у Штабу батаљона. Дужност комесара примио је Милан Баста из Курјака, а дотадашњи комесар Стево Цветићанин је отишао на рад у позадину. У то време политички рад се највише одвијао на тумачење и подвлачење важности братства и јединства наших народа и нужност борбе против Италијана.

Чим су се чете формирале, приступило се организованом извођењу наставе по водовима и десетинама. Борци су првенствено обучавапи у руковању оружјем и настави гађања. Овој обуци дат је приоритет јер су чете претежно биле попуњене омладинцима који раније нису служили војску.

Захваљујући несебичном залагању команди и старијих бораца, који су поседовали извесно војничко знање, млађи борци су врло брзо савладали основне војничке вештине и стално их усавршавали кроз борбе. У време кад је формиран, а и нешто касније, батаљон је углавном имао задатак да држи положаје око Удбине и према Подлопачи да се не дозволи усташама упад у околна српска села.

БОРБЕ НА ШИРЕМ ПОДРУЧЈУ УДБИНЕ И У ГРАЧАЧКОМ КОТАРУ

У првој половини марта 1942. године владало је извесно затишје на подручју удбинског котара. Било је мањих чарки, као и испада усташа према слободној територији. Према наређењу Штаба групе НОП одреда за Лику, Штаб батаљона је упутио 1. чету на опсаду Коренице као помоћ батаљону „Огњен Прица”. Чета је тамо остала све до повлачења Италијана 29. марта 1942. године. За време борби око Коренице из чете су погинули Богдан Узелац из Ондића и Душан Рапајић из Коренице.

У циљу продора ка Кореници неколико хиљада Италијана, уз подршку јаке артиљеријске и минобацачке ватре, као и тенкова 23. и 24. марта одбацили су јединице 1. личког одреда с Плочанског кланца и пробило се на Удбину. На правцу Тушице, Курјака и Ћојлука према Удбини. С њима су водили борбу 3. чета и 1. вод 2. чете батаљона „Крбава” који су се налазили на правцу Курјак — Ћојлук, тукући бочно непријатеља. Пошто су преноћили у Удбини, Италијани су ујутро 25. марта кренули ка Кореници са задатком да ослободе и извуку своју посаду која је била опкољена од стране партизанских јединица. Успут су Италијани побили велик број неборачког становништва, запалили приличан број кућа и опљачкали села. На овом правцу највише је страдало село Јошан, које се није најбоље снашло приликом евакуације.

С обзиром на то да те непритељ заноћио на Удбини и да су биле познате његове намере учињен је велики пропуст што у току ноћи није пребачена 3. чета с простора Курјак — Ћојлук североисточно од Јошана ради спречавања ширења непријатеља од главне комуникације. Ова чета налазила се на окупу у резерви и била је спремна да интервенише. Када су Италијани 29. марта напустили Кореницу, повукли су се у Удбину где су остали неколико дана. Уједно се повукла и 1. чета која је успут све до Јошана тукла непријатеља с бочне стране. Губитака није имала, а губици непритељства су непознати.

Јединице 1. личког одреда и батаљон „Огњен Прица” напале су 30. марта у 4 сата усташки гарнизон у Подлопачи. У нападу је учествовао и 4. вод 2. чете батаљона „Крбава”, који је држао положаје према Подлопачи. Напад није успео због тога што је слабо био организован. У овој борби погинуо је Лука Станић командир 4. вода 2. чете батаљона „Крбава”, а рањени су Божо Вукмировић, Илија Бараћ и Илија Штетић сви из Шврачкова Села.

Док су се задражавали на Удбини, Италијани су извршили неколико напада на околна села. Једна група од 50 Италијана предвођена усташким водичима упала је 2. априла после подне у Ребић око два километра од Удбине. Међутим, село је већ било евакуисано и храна

уклоњена. Четворица Италијана су се одвојила од ове групе и продужила нешто више од једног километра до усамљене куће Милице Радованац, она их је приметила и дотрчала у команду чете да јави. Командир чете је дао задатак командиру 1. вода, који се налазио у Горњем Ребићу да ово провери. За ово су одређени: Душан Ђоеић, Мане Радованац и Миланко Момчиловић. Они су се поивукли Миличиной кући и кад су их Италијани приметили отворили су на њих ватру. Наши су узвратили ватром па су се тројица Италијана, користећи мрак покрај цесте повукли, а четврти је убијен. Наши борци су на брзину узели његов карабин и 20 метака и потом се вратили у састав вода, јер су у међувремену Италијани чим су чули пуцњаву одмах кренули из Удбине камионима под заштитом тенкова. Кад су стигли на 400 метара од куће, развили су се у стрелце, отворили жестоку ватру на кућу и затим је запалили. Узели су свог погинулог војника и повукли се у Удбину.

Под заштитом тенковске и минобацачке ватре Италијани су 3. априла с јаким снагама напали Висућ где су се налазили дјелови 1. чете батаљона „Крбава“, батаљон „Стојан Матић“ и батаљон „Марко Орешковић“. Батаљон „Стојан Матић“ повукао се без веће борбе у шуму и непријатељ је заузео засеок Подкрчану. Батаљон „Марко Орешковић“ и 1. чета батаљона „Крбава“, који су се налазили на положају, организовано су напали непоијатеља и након дуже борбе одбацили га према Удбини, наневши му губитке око 30 мртвих и рањених. Ову акцију искористио је 3. вод 1. чете у Мутилићу, напао је непријатеља с леђа, убио 3 и заробио 4 Италијана.

Око 6 сати 4. априла кренуло је из Удбине око хиљаду Италијана, црнокошуљаша и алпиниста, преко Ђојлука за Средњу Гору. На том правцу положај је држао 1. вод 2. чете који је отворио ватру на италијанске претходнице, али је био присиљен да се повуче с правца надирања и да се постави на његову бочну страну на правцу брдо Момчиловић — Пишталица — Градина према Средњој Гори тукући га у покрету бочном ватром. Упооном дејством овај вод је спречио непријатеља да се шири десним крилом, да запали горњи део села Чанковића и Грковића куће. Истовремено, припуцавање сеоских стража Ђојлука, Курјака и Средње Горе на непријатељске претходнице успорио је њихово наступање што је омогућило 3. чети батаљона „Крбава“ (била је на задатку у Могорићу) и туришној чети батаљона „Пекиша Вуксан“ да на време стигну и организовано нападну непријатеља у Средњој Гори и нанесу му губитке од 50 мртвих и рањених војника. На нашој страни три борца су лакше рањена, а 12 их је озлеђено тзобијатући се по врло кршевитом терену према непријатељу. Заплењено је: 1 митраљез, 1 пушака, 1 камион, 3 мотоцикла и изврстан број пушчане муниције и неколико мина за мали минобацач. После ове борбе непријатељ се једним делом повукао према Удбини, а другим према Плочи.

У времену од 4. до 9. априла под заштитом Италијана стигло је у Удбину око 400 домобрана. Италијани су 9. априла напустили Удбину а у њој су оставили усташко-домобранску посаду. Усташе из Удбине и Подлопаче били су веома агресивни. Ометали су пролетну сетву, али ни сами нису могли да те обавена својим њивама. Борци 1. вода 2. чете који су држали положат у Булића Гају и један и пол

Борци батаљона „Крбава“ у Врепцу октобра 1942. године

километар од Удбине, често су се преко ноћи дозивали и псовали с усташама који су на супротној страни држали стражу. Већина од њих су се добро познавали. Заједно су проводили детињство, ишли у школу, чували стоку, кумили се и пријатељовали, а сада су се дозивали преко пушчаних цеви. Једне ноћи око 20. априла усташе су позвали наше на већ уобичајени начин: „Онеслани Јоване што пуцате на наше ораче“. Одговор с наше стране је био: „А шта ви пуцате на наше, ви сте први почели да пуцате на наше“. Усташе су одговорили да неће више пуцати али да и ми не пуцамо. Пошто се тако споразумише, договоре се да о томе известе своје старешине, који ће одредити место и време преговора као и лица која треба да учествују у преговорима.

Још у току ноћи командир вода известио је команду 2. чете о овим разговорима са усташама. Одмах је обавештено више руководство које се сложило да се с усташама преговара, али само о прекиду затре док се поља не обраде и засију. Одлучено је да у преговорима учествује командир 2. чете, а мјесто и време да се одреди споразумно. Усташама је дат предлог да се преговори одрже у пољу између Доњег Ребића и Удбине, око 300 м удаљено од ребићког бунара. Усташе су прихватиле време и место преговора, затим број преговарача као и то чиме могу бити наоружани — карабинима ношеним о десном рамену са цевима окренутим ка земљи. Тако је следећег дана у 9 сати на уговорено место на растојању од 10 метара дошло до преговора командира 2. чете и једног борца из 1. вода с двојицом усташа. Разговор је први почео усташа с ритечима: „Што сте се ви одметнули и не признајете усташку државу“. Командио му је одговорио да су овлашћени да преговарају само о поекиду ватре, а што се тиче усташке државе партизани је не признају. Ипак, на крају преговора постигнут

је споразум да усташе неће пуцати на наше ораче, а партизани на њихове. То је био први и последњи разговор са усташама на подручју удбинског котара. Усташе су овај споразум поштовале само десетак дана па су опет настављале с пуцњавом и ометањем пољских радова на Крбавском пољу.

Од половине априла до 15. маја 1942. године батаљон „Крбава“ учествовао је с 1. и 3. четом у чишћењу грачачког котара од четника после четничког пуча у батаљону „Гаврило Принцип“. Брзом и енергичном акцијом ових чета и још неких других јединица заустављен је разоран рад четника у грачачком котару. У овој акцији ухапшено је и разоружано 20 четника. Заплењено је 8 пушкомитраљеза и 300 пушака са већом количином муниције. Заплењено оружје и муниција остављени су већим делом новоформираном батаљону који је добио назив батаљон „Бићо Кесић“ по Петру Кесићу Бићи, политичком комесару батаљона „Гаврило Принцип“ кога су четници убили. Поред акције на четнике, чете батаљона „Крбава“ рушиле су и железничку пругу источно од Грачаца.

Почетком марта у батаљону „Крбава“ извршене су кадровске промене. За заменика команданта и вршиоца дужности оперативног официра батаљона постављен је Ђуро Радованац, командир 2. чете, а за командира 2. чете Милош Чанковић до тада командир 3. чете. Политички комесар 2. чете Иван Срмшек стављен је на расположење, а на његово место постављен те Никола Милошевић из Висућа. За командира 3. чете именован је Станиша Вукмировић до тада оперативни официр батаљона, а за политичког комесара ове чете Миле Ђукић, до тада командир исте чете. Бивши комесар чете Перица Баства стављен је на расположење Штабу батаљона. Ова чета добила је назив Јуришна чета. Истовремено политички комесар батаљона Милан Баства отишао је за политичког комесара 2. личног одреда, а место њега постављен Божина Мркобрада из Мекињара, предратни члан КПЈ.

НАПАД НА УДБИНУ И ПОДЛОПАЧУ

Прва и трећа чета вратиле су се из грачачког котара после 15. маја. Због честих покрета и борби борци су били заморени па им је био потребан одмор. Исто тако, и 2. чета која је за то војне држала положај према Удбини и Подлопачи била је преморена. Ова чета имала је на Крбавском пољу једну озбиљну борбу у којој је погинуо Илија Штетић из Шврачкова Села. Како је било предвиђено да батаљон „Крбава“ учествује у нападу на Удбину у њему су кратем маја извршене интензивне припреме.

Напад је извршен 3. јуна 1942. године у 2 сата после поноћи. Био је то први напад на ово веома добро утврђено усташко-домобранско упориште. У нападу су поред батаљона „Крбава“ још учествовали батаљон „Пекиша Вуксан“ и самостални вод са једним тенком. У првом налету батаљон „Крбава“ заузео је заселак Подудбину и на свом правцу избио на 200 метара од Удбине. Међутим, Удбина није заузета. Главни узроци неуспеха су: снажан отпор непријатеља, неостварено изненађење, неједновремен почетак напада и неимање искуства и средстава за овладавање солидно утврђеним местима какво је би-

љон 1. личног одреда заузео је Росандићев врх, чиме је ликвидирао и последње упориште око Подлопаче. У борби је убијено око 40 усташа, а знатно више их је рањено. Највећи број, користећи шуму извукао се из обруча и повукао се према Госпићу. Заплењено је: 1 митраљез, 2 пушкомитраљеза, око 6.000 метака и другог ратног материјала. Све наше снаге имале су губитке 4 мртва и 28 рањених бораца, од којих је из батаљона „Крбава“ 2 погинула и 10 рањених. Ликвидирањем усташке посаде у Подлопачи ослобођене су знатне партизанске снаге које су око ње биле ангажоване. Отпочео је интензиван политички рад с народом ослобођеног места, а неповерење према партизанима које је до тада владало полако је нестајало.

ДЕЈСТВА НА ПОДРУЧЈУ КОТАРА ОТОЧАЦ И УЛАЗАК У 3. БРИГАДУ

Почетком јула батаљон „Крбава“ добио је задатак да с још неким партизанским снагама приступи ликвидацији четника у котару Оточац, који су организовали пуч у батаљону „Божидар Аџија“. Покрет је извршен од 7. до 11. јула правцем: Бунић, Кореница, Бабин Поток, Врховине, где се преко пруге, коју су држали Италијани, пребацио у оточки котар. Батаљон се сместио у Главицама, где су се већ налазили батаљони „Ударни“ и „Божидар Аџија“, припремајући се за напад на четничка упоришта. Прва акција ова три батаљона била је напад на четнике у Дољанима. Батаљон „Крбава“ имао је задатак да поседне северозападну страну села и не дозволи четницима да се извуку према Оточцу у ком су се налазили Италијани. Напад на село с источне и западне стране имала су да изведу два батаљона. Чим су четничке снаге приметиле приближавање ових батаљона, отворили су на њих ватру и почели да се повлаче према селу, тако да су до 8 сати стерани у сеоску цркву. Када су ове четничке снаге отвориле ватру на наше батаљоне, четници који су били у селу приметили су батаљон „Крбаву“ који је већ заузео положај, отворили су на њега ватру и везали га за земљу све док се четници у цркви нису предали. Они су у току дана више пута покушавали да се пробију, али у томе нису успели и ако је положај према Оточцу био неподесан за одбрану.

Италијани из околних гарнизона покушали су да пруже помоћ опкољеним четницима тукући артиљеријом из Врховина. Четници су се грчевито држали у цркви. Оперативни штаб који је руководио нападом издао је наређење да се црква запали. Кад су четници приметили да се врше припреме за паљење цркве видели су да другог излаза нема и предали су се. У овој акцији убијена су два четника, 10 их је рањено а 60 се предало. На страни партизана погинула су два борца а 12 их је рањено, од чега 5 теже. Заплењена су 2 пушкомитраљеза, 54 пушке и 1.500 метака. Сви четници који су се предали пуштени су као заведени својим кућама.

На упориште Подум у којем је било 200 четника наоружаних једним митраљезом и четири пушкомитраљеза, напад је извршен 19. јула. У нападу су учествовали сви батаљони као и на Дољане. Напад је почео у 3,30 по киши и магли, па је наша веза врло лоше функционисала, посебно с једном четом батаљона „Крбава“. Чета је имала задатак да продре према подумској школи, али ју је одвео водич у

другом правцу, тако да су четници први запосели школу која је била јако утврђена. Италијани су и овог пута тукли артиљеријом наше положаје из Оточца. Четници су покушавали више пута да се пробију за Оточац али у томе нису успели. Борба је трајала до 19 сати али Подум није био заузет. Четници су у овој борби имали 10 мртвих и 15 заробљених, док су три заробљена четника пуштена својим кућама. Заплењено је 12 пушака и око 900 метака. На нашој страни имали смо два мртва и седам рањених бораца.

Четници су 23. јула сачекали у заседи 2. чету батаљона „Крбава“ у Дреновом кланцу, заселак Бабићи и ранили десетара Саву Јајића. Метак му је прошао кроз груди, но не повредивши му главни крвоток, за кратко време био је већ способан јза борбу. Шест дана касније четници су у Старом селу код Оточца сачекали један вод ове чете, али кад је вод добио помоћ, четници су побегли у Оточац, код својих савезника оставивши за собом 4 мртва.

Патрола батаљона „Крбава“ која је вршила реквизирање коња и кола за Штаб групе одреда за Лику, нападнута је ноћу између 26. и 27. јула код Дугог Дола код Врховина од стране четника. Након краће борбе патрола је успела прећи пругу без губитака те с коњима и колима стићи у Бабин Поток.

Кад је 1. ударна бригада Хрватске припремала напад на Италијане у Прокикама, батаљон „Крбава“ добио је задатак да напада Италијане у Рапајин Долу. Напад је извршен 31. јула у два сата. Пошто се неопажено привукао непријатељу на око 100 метара осуо га је јаком пушчаном и митраљеском ватром. Иако су били изненађени и збуњени, Италијани су се брзо средили и одговорили жестоком ватром. Борба се водила пуна два сата. У зору се батаљон повукао без губитака. Ударна бригада није те ноћи нападала Прокике, већ је то учинила 1. августа. Према плану батаљон је имао задатак да поново напада Италијане, али овог пута они су били опрезнији. На време су приметили батаљон и осули га јаком митраљеском и минобачачком ватром. И овог пута борба се водила до зоре, кад се батаљон повукао без губитака, а губици непријатеља су непознати. Ово је била последња акција коју те батаљон „Крбава“ водио у оточком котару.

Навео бих још те дан детаљ који се десио у селу Главицама некако одмах после нашег доласка у оточки котар. Штаб 1. пролетерског батаљона Хрватске који се налазио у Главицама заказао је збор гра-

Рапајин Евица
удата Дивјак

Рајковић Олга
удата Мандарић

ђана, али је у међувремену добио задатак да се пребаци у Жумберк, тако да збор није одржан. У кући у којој је био смештен Штаб 1. пролетерског батаљона сместио се Штаб батаљона „Крбава“. Међутим, како су Италијани преко тајне службе дознали за дан и време кад је требало да се одржи збор, као и смештај Штаба батаљона то су јаком артиљеријском ватром осули ту кућу и терен око ње. Прва граната прошла је кроз прозор, експлодирала у соби, пробила патос и у подруму убила коње сељака Кукића. У кући су се налазили заменик команданта батаљона и обавештајни официо с неколико бораца. Одмах су изашли из собе, а друга граната је у њој експлодирала. Испаљено је 7 до 8 граната од којих нисмо имали губитака. Једино је неколико бораца било повређено од разних комада земље и дрвета, као и неколико потрешено од детонације међу којима и заменик команданта батаљона.

У времену од 2. до 8. августа батаљон „Крбава“ из оточког котара пребацио се у рејон Црна Власт, Бабин Поток, Прибој, Клокчевица, Заклопача, ЈБубово и Ребић, где је сменио батаљон „Огњен Прица“ који је отишао у састав 2. личке бригаде, тада управо формиране. После тога батаљон „Крбава“ и батаљон „Огњен Прица“ напали су 12. августа усташе на положајима Личког Петровог Села. Убијено је 5 а више усташа је рањено. Заплењено је: 1 пушкомитраљез, 3 пушке, 400 метака и неколико бомби. Погинуо је један наш борац. Будући да су ови положаји заузети, омогућено је народу који је раније избегао да извуче љетину.

Тих дана за команданта батаљона постављен је Милан Шевер бивши командир 1. чете, а за оперативног официра Милан Шаоац из Добросела, бивши официр. Једно митраљеско одељење батаљона „Крбава“ привукло се неопажено 20. августа у близини Личког Петрова Села и осуло митраљеском ватром гомилу усташа који су се окупили око вршилице и том приликом је убијено 10 до 15 усташа. На нашој страни није било губитака. Два дана касније 2. чета извршила је демонстративни напад на Италијане у Врховинама у вези с нападом 1. бригаде на четнике у Залужници. Том приликом један борац је био рањен. Користећи ноћ усташе из Личког Петрова Села извукле су се 2. септембра у Пљешевицу с намером да заобиђу делове батаљона који су држали положат на Клокчевици и да нападну на Прибој. Међутим, усташе су на време примећене и нападнуте па су, уз губитке 10 погинулих и 2 рањена, одбачена натраг у Личко Петрово Село. На нашој страни није било губитака. Ово су биле последње борбе које је батаљон „Крбава“ водио у саставу 2. личког партизанског одреда.

Батаљон се 15. септембра по наређењу Штаба групе НОП одреда за Лику повукао са положаја које је до тада држао и ушао у састав 3. личке (9. хрватске) бригаде која је формирана 9. септембра 1942. године у Могорићу.

Ђуро Радованац

Концем 1941. и првих неколико месеци 1942. године у Кореници се налазио у блокади један батаљон 1. пука италијанске дивизије РЕ, јачине око 700 војника и старешина. Међутим, због зимских услова (високог снега и ниских температура), као и све интензивнијег партизанских јединица, блокирани Италијани су се налазили у све тежој ситуацији. Поред осталог, било им је теже снабдевање муницијом, храном и другим потребама, па су Италијани били присиљени да га снабдевају ваздушним путем. Али, због близине наших и непријатељских снага, један део оружја и опреме падао је у руке партизанских јединица, које су држале Кореницу у блокади.

Почетком јануара 1942. године Италијани су отпочели припреме за деблокирање снага у Кореници. Примећено је појачано груписање јачих италијанских снага, италијански авиони су готово свакодневно зршили извиђање главних комуникација које воде у правцу Коренице, као и положаја наших снага које су држале Кореницу у блокади.

Упоредо са непријатељским припремама и наше јединице су предузимале одређене одбрамбене активности. У том периоду највећи део снага 1. ЛПО Велебит био је лоциран у селима госпићког котара, обезбеђујући их од евентуалних напада Италијана и усташа. Поред осталог одред Велебит имао је задатак да делом снага организује одбрану, у циљу спречавања непријатељског продора на поавцу Госпић — Љубово — Кореница. Сем тога, део снага овог одреда налазио се на положајима око Коренице. Јединице су се повремено смењивале ради одмора и припреме за наредне борбе.

Вршене су и политичке поипоеме бораца и народа за борбу против италијанских окупатора. Ове припоеме су се одвијале у одређеним тешкоћама. Заправо, још увек је било појединаца у народу, посебно старијих, код којих је владао страх од репресалија окупатора. Ти људи су испољавали отворену сумњу у могућност успешног вођења борбе против италијанске регуларне армије. С тим у вези, у Врепцу је крајем 1941. године одржан састанак војног и политичког руководства на ком је сагледан значај предстојећих борби са Италијанима. После тога, заказан је шиои збор мештана са ширег подручја с основним циљем да се коначно разбије и последњи покушај четничке пропаганде и отупљивање борбе против италијанских окупатора.

ОДЛАЗАК У ЉУБОВО

Део снага 2. батаљона одређен за поседање положаја на Љубову кренуо је из Врепца 21. јануара 1942. године. На пут су кренула два вода 1. чете. Њима су се у Острвици прикључили островачки вод на челу са Дањешом Радмановићем, а у Ћуковцу вод на челу са Илијом Репцом Ићом. Следећег дана 22. јануара пут је настављен до Чубрића језера. Међутим, висок снег је утицао на брзину кретања.

Ујутро 23. јануара покрет је настављен по веома ниској температури. У току покрета наше извиђачке патроле приметиле су да је непријатељ извршио покрет са мањом колоном у правцу Љубова. У

саставу тих италијанских снага запажени су и тенкови. Било је јасно да се ради о извиђачкој јединици. Док се наша колона споро кретала по високом снегу, Италијани су већ били пристигли на Љубову у засеок Ракићи где су се зауставили. Пошто су се уверили да на Љубову нема наших снага, непријатељски војници су се дали у пљачку, јурећи за остатком живине у напуштеним засецима. Све се то могло иосматрати са достигнуте линије на којој смо се налазили. Али, требало је уложити још доста напора да се приближимо на одстојање које би нам омогућило да нападнемо непријатеља.

Док смо се приближавали, Италијани су завршавали пљачку и отпочели припреме за повратак у своју базу, у Широку Кулу, из које су дошли. Још увек нисмо били откривени. Али, велика хладноћа као да је пожуривала и Италијане на брже кретање.

Убрзаним кретањем успели смо се поиблизити на доста блиско одстојање. Из покрета смо бочно напали њихове задње делове са којима су се кретала и два извиђачка тенка. Кад је непријатељ приметио наше приближавање с леве стране, тенкиста у задњем тенку дао је јак гас, па је тенк склизнуо са цесте у једну вртачу и неоштећен пао у наше руке. Тако смо тог дана без веће борбе заробили тенк са посадом у ком су била уграђена два тешка митраљеца „Фијат“ са доста великим количинама муниције.

Посада заробљеног тенка те на саслушању изјавила да је њихова јединица извиђала поавац преко Љубова, куда треба да следећег дана прођу јаче непријатељске снаге у правцу Коренице. Тај податак је наметао бољу организацију одбране.

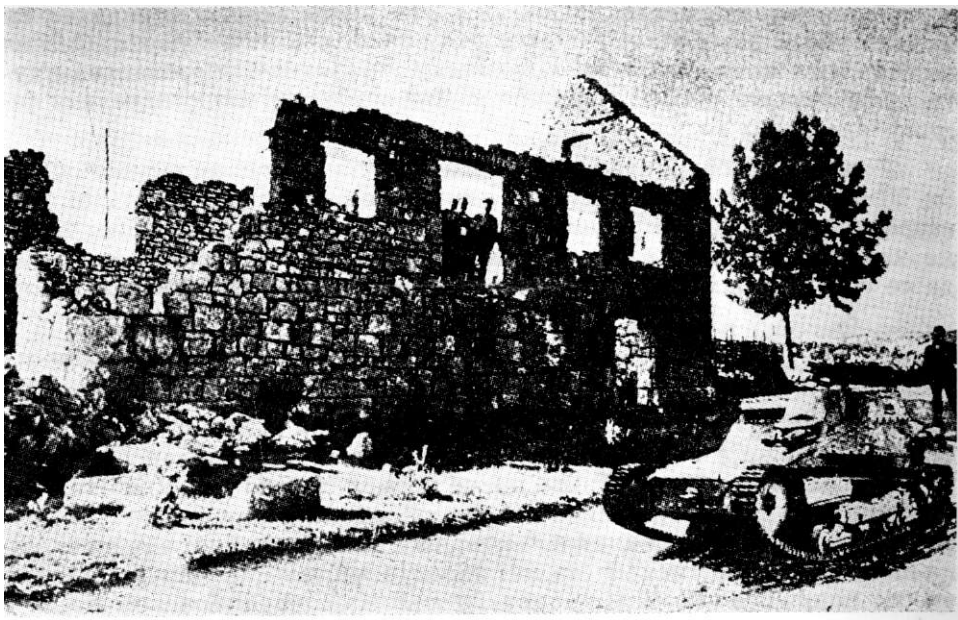
Због високог снега заробљени тенк нисмо могли користити ван комуникације, па смо демонтирали митраљезе, а разоружан тенк са посадом упутили на слободну територију према Бунићу.

ОРГАНИЗАЦИЈА И ПОСЕДАЊЕ ПОЛОЖАЈА ЗА ОДБРАНУ

Штаб батаљона је закључио да су првобитни положаји на Љубовском преводу били познати Италијанима, јер су на њима већ рапије у више наврата вођене борбе, а снимани су из ваздуха. Уколико би се поселили ти положаји, батаљон би био изложен јакој артиљеријској и минобацачкој ватри као и авијацији.

Стога је одлучено да се организују и поседну нови положаји који су се налазили неколико стотина метара ближе непријатељу. Земљиште на ком су изабрани нови положаји пружало је више могућности за организацију одбране, а пре свега постизање изненађења. На њему је било довољно камених зидова погодних за заклоне бораца и већи брот вртача и удубљења. У коту су ветрови нанели огромне количине снега, па су за непријатеља били непроходни. Све је ово упућивало на закључак да ће такав теоен италијанске снаге каналисати одређеним правцима и то пре свега у захвату комуникације Широка Кула — Љубово — Бунић и даље према Кореници.

По завршеном извиђању, одлучено је да се положаји поседну по групном систему у виду потковице. У захвату комуникације ангажована су четири вода, док је лево и десно од њих распоређено по два вода као бочно обезбеђење.

К у љ а Јована Ракића на Љубову из које су јануара 1942. године заробљени први
тенкови у Х р в а т с к о ј

Како се очекивало да ће непријатељ сигурно у току напада употребити и тенкове формиране су две групе бомбаша. Прву су сачињавали: Владо Мандарић, Марко Зороја, Јово Павичић, Душан Драгосавац, Душан Томаћ — Дудо и Сава Саватовић. Ова група је посела недовршену камену кућу Јована Ракића. Другу групу су сачињавали Дмитар Рајшић — Дмици, Никица Басарић, Владо Томаш, Душан Зороја, Коста Жужић и неколико других. Друга група је запосела положај иза камених зидова поред пута. У недостатку других противтенковских средстава, бомбаша су имали задатак да запрече пут великим камењем и да са блиског одстојања свежњевима ручних бомби нападну тенкове и спрече им пролаз преко Љубова.

Место за ватрени положај тешког митраљеза одређено је на југозападним падинама узвишења Велоњ. Митраљеско одељење је добило задатак да дејствује по непријатељским снагама које буду кретале у захвату комуникације Широка Кула — Љубово. Како нико од бораца није био обучен за нишанцију, ту улогу је преузео Максим Драгосавац, командир 1. вода.

Осматрачница команданта батаљона постављена је у непосредној близини положаја тешког митраљеза који се налазио под његовом непосредном командом.

На брду Тепшановац постављен је посебан осматрач са задатком да осматра све правце који изводе према распореду наших снага. Уговорени сигнал за наилазак Италијана био је подизање капе три пута у вис. Осматрање овог сигнала били су дужни да прате сви борци и старешине.

По плану одбране одлучено је да се непријатељ пусти да челом колоне уђе у „потковицу“ и да у том моменту отпочне борба. Сигнал за отварање ватре на главном положају требао је бити испалењени дуги рафал нашег тешког митраљеа. Тај сигнал је могао наредити једино командант батаљона.

У ноћи 23/24. јануара појачана је извиђачка делатност. Према Широкој Кули упућиване су извиђачке патроле са задатком благовременог откривања евентуалног наилаaska непријатеља. Због велике хладноће наређено је да се остали борци повуку са положаја и да се огреју и одморе по сеоским кућама засеока на ЈБубову.

ТОК БОРБЕ

У раним јутарњим часовима 24. јануара сви делови батаљона посели су положаје за одбрану. Освануо је врло хладан дан са температуром од минус 28° Ц. Такво време онемогућавало је непријатељску авијацију да дејствује. Међутим, нешто после десет часова временске прилике су се донекле разбистриле и побољшале што се тиче видљивости, што је утицало да и авијација постане активнија. Авиони су све чешће извиђали и надлетали положаје на љубовском превоју које су раније држале наше снаге. Без задржавања авиони су повремено прелетали и преко наших положаја на којима су се налазили борци 2. батаљона. Нешто дуже авиони су се задржавали изнад рејона прикупљања италијанских снага у Широкој Кули.

Око 11 часова осматрач са Тепшановца дао је знак да су Италијани кренули према ЈБубову. Наступио је онај најтежи период који обухвата време од почетка приближавања непријатеља до испалења првих метака на њега. У очекивању почетка борбе на нашој страни владала је потпуна тишина.

Видик испред засеока Ракићи у доброј мери заклањао је једно мало узвишење које намерно нисмо посели, јер смо желели да се борба води са што краћег одстојања. Међутим, Италијани су се све спорије кретали, као да су осећали опасност која их очекује. Иако још неразвијени за борбу, непријатељски војници су насумице отварали ватру. Слабије италијанске снаге, које су наступале на правцу Подола, прве су наишле на нашу одбрану на десном крилу.

Након извесног времена иза једне окуке појавили су се италијански тенкови. Били су на око 300 метара од наших положаја. Брујање мотора се све боље чуло. Издата је команда да се бомбаши припреме за борбу која је могла отпочети тек кад се огласи наш тешки митраљез. Тенкови су се доста брзо кретали и за кратко време ушли су у наш распоред где су се зауставили. „Бреда“ се није оглашавала. На моменат код нас је завладало извесно неспокојство. Почели смо размишљати да митраљез није случајно неутралисан непријатељском минобацачком и артиљеријском ватром. Тенковски мотори су на месту радили. Посаде су се између себе гласно дозивале кроз отворене куполе. Напетост код противтенковског одељења достигла је врхунац. У таквој ситуацији чули смо рафал наше „бреде“ са узвишења Велоњ, који је представљао сигнал за почетак борбе. Покушај бомбаша да убаце бомбе у отворене тенкове није успео. Бомбе су експло-

дирале непосредно поред истих. Посаде тенкова отвориле су веома жестоку ватру из митраљеза по свим отворима куће у којој се налазило противтенковско одељење. Због опасности, бомбаша су се за тренутак морали склонити из камених зидова у унутрашњости зграде.

Међутим, опасност за противтенковско одељење постојала је још већа кад су са западне стране избили мањи делови италијанске пешадије. Том делу непријатељских војника фалило је још који стотињак метара да потпуно окруже одељење бомбаша. Зато је ова група бораца за тренутак прекинула борбу са тенковима и оријентисала се на непријатељску пешадију.

Истовремено, развила се жестока борба на целом одбрамбеном положају. Сви делови батаљона одлучно су се и храбро супротстављали непријатељу и одбијали све његове нападе, који су углавном заустављени на достигнутој линији. Пошто Италијани нису ишли напред, закључили смо да код њих не иде све по плану. Противтенковско одељење је наставило борбу са тенковима.

Непријатељ је тежио да се извуче из заседе у коју је упао. Тенкови су се извлачили доста неорганизовано без ватрене помоћи. Заштиту им није могла пружити ни њихова пешадија која је била доста заостала иза тенкова. Један тенк је остао у нашим рукама. У тенку се налазио и командир тенковске јединице који је убијен у току борбе.

КАТАСТРОФА ИТАЛИЈАНА

У борби на Љубову вођеној 24. јануара са деловима 2. батаљона, Италијани су доживели праву катастрофу. Они су том приликом претрпили врло тешке губитке. Међу погинулим италијанским војницима налазио се и њихов командант.

После колебања непријатеља делови 2. батаљона који су држали положај у засеку Ракићи прешли су у гоњење непријатеља преко једне чистине западно од цесте на непријатељске снаге које су раније покушавале да заобиђу противтенковско одељење. Борци су били изненађени кад се непосредно испред себе угледали залегнуте италијанске војнике како леже у стрељачком строју са упереним пушкама, али не отварају ватре.

Неколико наших бораца бацили су ручне бомбе на њих. Али, они се ни после тога ничим нису оглашавали. Били су мртви од смрзавања. Без застоја наш стрељачки строј кренуо је даље. У оближњем удубљењу наишли смо на један вод Италијана са погинулим командиром чете и прикупљеним рањеницима. Код њих је запажена потпуна апатија и неспремност за било какву борбу. Готово промрзли покушавали су да млитавим тапкањем у месту одрже телесну топлоту.

Убрзо смо избили на цесту западно од узвишења испред засека Ракичи. Били смо изненађени приказом који нам се показао на читавој дужини осмотреног пута. Наишли смо на велики број погинулих, рањених и смрзнутих италијанских војника, погинулих и рањених товарних и теглећих грла (коња и мазги), као и велике количине ратне технике. До ове борбе никад раније нисмо имали прилике да непри-

јатељу нанесемо тако велике губитке и заробимо толики ратни плен. Поред пута наишли смо на батерију топова 75 мм са послугом која се од наше ватре била склонила у једну удољицу и ту остала до нашег пристизања. Ближио се и мрак те је непријатељ прекинуо са пружањем сваког отпора. Италијани су ужурбано напуштали положаје бежећи према Широкој Кули, како би се спасили од потпуног уништења.

После повлачења Италијана на бојишту су остале огромне количине наоружања и опреме. Према извештају команданта V италијанског корпуса који је достављен Штабу II армије, истиче се да су Италијани у љубовској борби имали следеће губитке: погинуло је 8 официра, 8 подофицира и 120 војника. Рањено 5 официра, 1 подофицир и 45 војника. Због велике хладноће промрзло је 300 војника. Изгубљена су 4 топа, 2 тенка, 1 митраљез, 20 пушкомитраљеза и разни други материјал. Убијено је 38 грла товарне и теглеће стоке док је рањено 10 грла.¹ Поред губитака у извештају команданта V корпуса, ЈОШ је заробљено 8 тешких митраљеза, више минобацача, 200 пушака, преко 100.000 метака различитих калибара за пешадијско наоружање, одговарајуће количине минобацачких мина и артиљеријских граната и 500 војничких ђебади. Не треба посебно наглашавати колико су ове количине ратног плена значиле за даљи развој НОП-а на територији Лике и шире на територији Хрватске.

Упоредо са скупљањем ратног плена прикупљани су и рањени италијански војници. Рањеници су смештени у засеке Ракићи, Кнежевићи где им је указивана прва медицинска помоћ. Идућег дана преко везе понуђено је италијанској команди да може преузети своје рањене војнике. У одређено време под белом заставом и црвеним крстом на Љубово су стигле италијанске санитетске екипе са потребним транспортним средствима којим су евакуисали мртве и рањене војнике и старешине.

Губици 2. батаљона су били минимални. Погинуо је борац Никола Новковић из Павлоца. Четворица бораца су рањена, док их је десетак због ниске температуре промрзло.

Кад је у Штаб 2. армије стигао извештај о поразу италијанских снага на Љубову и на правцу Врховине — Бабин Поток у Штабу армије је завладала велика паника и узнемиреност. То је најбоље изразио начелник армије генерал Зануси кад је сумирајући италијанске губитке констатовао: „Све у свему, изгледа да је из строја избачено око 1.000 људи, укључујући овде и велики број смрзнутих. Једном речју, црн дан, најцрњи од почетка рата са Југославијом”.²

Поразом италијанских снага на Љубову пропао је још тедан њихов покушај да ослободе свој гарнизон у Кореници. Та победа је по много чему остала у трајном сећању свих његових учесника. Она је имала изузетно велики значај како у војном тако и моралном погледу. У тој борби припадници 2. батаљона доказали су да се могу успешно борити и против десетоструко тачег и технички супериорнијег противника.

Владимир Мандарић

¹ Зборник НОР-а том XIII, књига 2, стр. 179.

² Рат и катастрофа Италије, Рим, издање 1946. године, стр. 98.

У пролеће 1942. године, војно-политичка ситуација на територији Лике карактерисала су два момента: прво, борба против окупатора попримила је широке размере и друго, четнички покрет у том периоду достигао је врхунац издајничке делатности, стављајући се руку под руку са усташама у отвореној борби против сопственог народа, под непосредним окриљем италијанског окупатора. Највеће четничко упориште у котару Госпић формирано је концем 1941. године у Медку. Из њега су покушавали ширити утицај четништва на околна српска села, где су у почетку делимично имали успеха у Почитељу и Радучу.

Постигнути успеси јединица на територији Лике крунисани су значајним војничким и политичким победама над окупатором и домаћим издајницима. Тако је у другој половини јануара, део снага 1. одреда Велебит задао до тада највећи ударац италијанском окупатору у познатој борби на Љубову, у којој је потпуно разбијена једна јача непријатељска колона, око 2.000 војника са четом лаких тенкова, у покушају да ослободи свој окружени гарнизон у Кореници. Још једна значајна победа остварена је априла месеца, када су разбијене вишеструко јаче италијанске снаге у нападу из Медка на слободну територију Могорића. Тим и многим другим значајним победама на војном плану, остварени су и значајни политички успеси у бржем ширењу и јачању НОБ-а, организацији народне власти на новоослобођеној, и њеном јачању на слободној територији Лике. Непрекидна активност наших јединица држала је под непрекидним ударом главне непријатељске комуникације на релацији Лички Осик — Ловинац, што је у оквиру општих дејстава групе одреда за Лику, створило критичну ситуацију за непријатељски саобраћај преко те територије.

Створена ситуација потпуно је разобличила четничку сарадњу са усташама, под окриљем окупатора, у борби против НОБ-а, који су још увек настојали да по сваку цену пред српским масама прикрију своју издају. На другој страни, усташки терор над присталицама НОБ-а из редова хрватског народа и утицај ХСС-а, још увек је представљало озбиљну препреку за брже ширење слободне територије на села са хрватским живљем, западно од Госпића. Иако је од самог устанка Смиљан постао жариште НОБ-а у западној Лици, у коме је формирана прва борбена јединица и органи народне власти, још увек је представљало полуослобођену територију, коју је често контролисао непријатељ, што је онемогућавало стварање чврсте слободне територије и ефикаснијег деловања органа народне власти. Посебно у то време слаб утицај НОБ је још увек био на територији Личког Новог, Брушана, Трновца и бивше општине Пазариште. Због тога су били потребни већи успеси НОБ на подручју западне Лике, с циљем да се, стварањем на том подручју слободне територије, створе и повољни услови за организацију народне власти и бржи развој и јачање НОБ-а на још неослобођеним рејонима Лике. То је представљало основни задатак у том периоду на територији котара Госпић.

У том периоду на територији Госпића налази се само 1. одред Велебит и мањи делови 2. одреда, који су привремено учествовали у акцијама на овој територији. Дејства 1. одреда углавном су се одви-

јала на простору: Широка Кула, Подлапача, Медак, Ловинац и Дивосело. У недостатку тежег наоружања, основни облици борбених дејстава 1. одреда били су: заседе, диверзантске акције, онеспособљавање комуникација, напади на слабије утврђене тачке непријатеља, уништење усташке и четничке власти и друго, с циљем да се непријатељу нанесу што већи губици и заплени неопходно наоружање, а при томе сачувају сопствене снаге. Међутим, остати само на томе значило би успоравање ширења борбе на још неослобођене рејоне Лике и препуштање иницијативе непријатељу, посебно да шири утицај на хрватске масе. Другим речима, братоубилачку борбу до истребљења.

Најважнији објекат за окупатора на територији Лике представљала је жељезничка пруга, јер је била једина веза између Италије, преко Огулина, са Далмацијом, коју је окупатор сматрао саставним делом Италије. Због тога је настојао да ту комуникацију пошто-пото сачува. Уз помоћ домаћих издајника, организовао је њену одбрану по систему низа већих или мањих посада на свим важнијим жељезничким објектима, који су били добро утврђени бункерима и жичаним препрекама. Остале снаге непријатеља на територији котара Госпић биле су распоређене у више одвојених упоришта, која су била исто тако добро утврђена. Минске препреке непријатељ није примењивао.

Главна непријатељско упориште налазило се у Госпићу, јачине око 5.000—6.500 војника, од чега око 5.000 Италијана, а остало усташа. Од тежег наоружања, у том упоришту непријатељ је располагао до дивизиона артиљерије средњег калибра, батеријом тешких минобацача, око 30 тешких митраљеза и око 100 пушкомитраљеза.

Друго по величини непријатељско упориште налазило се у Медку, јачине око 600—800 Италијана и око 300 четника. Од тежег наоружања непријатељ је располагао са батеријом брдских топова од 75 мм, два тешка минобацача, око 20 пушкомитраљеза и 10 тешких митраљеза. То упориште представљало те центар четничког покрета у котару Госпић и ослонац окупатору у систему обезбеђења железничке пруге Госпић — Ловинац.

Следеће по величини непријатељско упориште налазило се у Личком Осику, јачине око 400 Италијана и око 60 усташа и домобрана. По свом положају, то упориште је било непосредан ослонац усташком упоришту у Широкој Кули. На њега се наслањала италијанска посада на железничком мосту код Саставака, која је, због изложеног положаја, била мета наших напада од Островице и Рујнице. У упоришту Лички Осику, непријатељ је располагао са батеријом брдских топова 75 мм, водом минобацача, око 4 тешка митраљеза и 10 пушкомитраљеза.

Непријатељско упориште у Широкој Кули било је јачине око 100 домаћих усташа и жандара и 10ш толико усташа из састава сатније из Глине. Од наоружања непријатељ те, поред осталог, располагао са 6 пушкомитраљеза и одељењем лаких минобацача.

У Билају су постојале две италијанске посаде: једна на железничком мосту јачине око 60 војника и друга на обезбеђењу каменог моста јачине око 30 војника, наоружане одељењем минобацача и 4 тешка митраљеза. Поред Италијана, био је и вод усташа и 50 наоружаних цивила из самог места.

Никола Драгосавац командир и Милорад Мишчевић комесар са групом б о р а ц а
3. омладинске чете 2. батаљона одреда „Велебит“

У Рибнику, на железничкој станици, постојала је италијанска посада јачине вода, а у самом месту вод усташа и 40 наоружаних цивила, мештана.

Против наведених упоришта биле су ангажоване снаге одреда Велебит, јачине два батаљона и једне самосталне омладинске чете распоређене овако: 1. батаљон на територији Медак, Радуш и Ловинац, 2. батаљон на територији Широка Кула, Островица и Рибника, самостална омладинска чета, формирана претежно од омладинаца испод 20 година са територије Почитељ, Читлук, Орнице и Дивосело, презела је обезбеђење Дивосела, Орница и Почитеља.

За дејства у западној Лици формиран је Комбиновани одред, састава: одред Велебит, ојачан батаљоном Стојан Матић из 3. одреда — укупно три батаљона и једна самостална омладинска чета или око 800 бораца. Батаљон Мићо Радаковић из 2. одреда привремено је стављен под команду 1. одреда, али је преорјентисан на самостална дејства у рејону Широке Куле.

План дејства Комбинованог одреда састојао се из две етапе. Прва — уништење непријатељских снага у Личком Новом, на Оштри и Стрелишту, Дебелом Брду и Брушанима чиме би се створила основа за развој дејства ка Смиљану и Пазаришту, наслањајући се на новоослобођене рејоне и слободну територију Дивосела. Друга етапа — ослобођење ширих рејона Смиљана, Бужима и Пазаришта, у којима су била јака усташка упоришта. За снабдевање непријатеља била је веома значајна комуникација Госпић — Карлобаг, јер се главно упориште у Госпићу снабдевало водом за пиће из водовода у Брушанима.

Било је реално очекивати да ће непријатељ по сваку цену настојати да осујети план дејстава Комбинованог одреда. Истина, наш план је у почетку био ризичан, јер је базирао на оцени да се италијанске снаге из Госпића неће директно ангажовати у борби ван свог упоришта, изузев артиљеријом и авијацијом, ради подршке усташама. Уколико би дошло до интервенције италијанских снага, предвиђало се да би то било са закашњешем. С друге стране, није придаван већи значај усташким снагама у самом Госпићу, полазећи од претпоставке да ће се брзо и изненадно овладати, још у току ноћи, простором Новог и Оштре, и на тај начин предухитрити интервенција усташких снага из Госпића. Према расположивим подацима, уочи нашег напада, у Личком Новом налазило се око једног вода усташа, на Стрелишту код Оштре око десетина домобрана и исто толико на Оштри, са око 30 наоружаних мештана у Подоштри и 50 наоружаних мештана у Дебелом Брду. Међутим, на домаку самог упоришта у Госпићу, те снаге биле су довољне да нам се за одређено време супротставе и на тај начин створе услове за интервенцију јачих снага непријатеља у року од свега једног сата.

По таквом плану, распоред Комбинованог одреда извршен је по следећем: 1. батаљон добио је задатак да заузме Подоштру и Дебело Брдо и разоружа домобранску посаду на Стрелишту код Оштре; 2. батаљон да изненадним нападом из правца Клисе и јужније, заузме караулу, у Личком Новом, са оближњим висовима према Оштри, обезбеђујући се делом снага од Госпића; батаљон Стојан Матић да заузме Брушане, у којима се налазило око 40 домобрана и 20 жандара, затим да уништи водовод и спречи евентуалну интервенцију непријатеља од Карлобага; и омладинска чета да заузме врх Оштре и са тог доминантног положаја дејствује у међупростору 1. и 2. батаљона.

Команда Одреда преместила се из Врепца у Дивосело. Међутим, постојећа средства веза нису јој обезбеђивала непрекидно праћење ситуације и ефикасно руковођење јединицама у току борбе, што ће касније довести до погрешних закључака о развоју ситуације, и до погрешне одлуке да се по првобитном плану продужи дејство дању, после претрпљеног неуспеха у току претходне ноћи.

За извршење друге етапе дејстава Комбинованог одреда, јединицама је дат оријентирни задатак. У задацима јединицама јаче је наглашена упорност при извршењу задатка, а првобитним планом предвиђен је апсолутни успех, без варијанте по којој би требало деловати у случају неуспеха. Тако је планом било предвиђено да се прва етапа у основи заврши у току ноћи 13/14. јула.

После пада мрака, 13/14. јула, јединице су из својих полазних рејона кренуле на извршење задатка. Због велике помрчине и кише, кретање се одвијало врло споро, тако да су многе јединице стигле до својих објеката напада тек око 2 часа, 14. јула. У току приближавања наших јединица, непријатељ је често осветљавао терен, што нас је упозоравало на могућност да је непријатељ већ сазнао за прикупљање наших снага на сектору Дивосело и на тај начин повећао будност. То се касније потврдило и фактор изненађења је овог пута изостао.

Према подацима о непријатељу, задатак 1. батаљона изгледао је лакши. Међутим, иако је без тешкоћа заузео Дебело Брдо, његова 1.

чета наишла је на јак отпор знатно јачих снага на Стрелишту код Оштре. Касније је установљено да је домобранску посаду на Стрелишту, уочи самог напада, сменило 50 усташа.

Од самог почетка напада развила се жестока борба код 1. и 2. батаљона. Уз осветљавање терена и добро организовану ватру, непријатељ је убитачном и блиском ватром из аутоматског оружја и ручним бомбама, обасуо наше јединице испред својих утврђених положаја. Због тога, у току ноћи, на караули Стрелишту код Оштре, 1. и 2. батаљон нису постигли успех. Упорно продужавајући напад, неки њихови делови затекли су се после сванућа, 14. јула, непосредно испред непријатељских положаја и за неколико часова снаге на Караули и Стрелишту доживеле су потпун неуспех. У таквом положају, ујутро 14. јула, непријатељ је 1. чети 1. батаљона на Стрелишту напео губитке од преко 20 мртвих и више рањених. Међу погинулима био је и заменик команданта батаљона, Мирко Штулић, који је непосредно руководио нападом те чете.

Код 2. батаљона на Караули створена је слична ситуација. Сачекан јаком ватром непријатеља, напад 1. чете одбијен је у току ноћи, уз осетне губитке. Међу погинулима су командир 3. вода Стево Новковић и обавештајни официр Јово Новковић, а командир 1. вода Максим Добросавец теже рањен. Неки делови тог батаљона су се још у току ноћи повукли пиема Клиси, а део 2. чете сачекао је дан код гробља на обезбеђењу према Госпићу и део 3. чете између Карауле и Оштре. Није тешко сагледати последице које ће настати из таквог положаја 2. батаљона.

Око 8 часова 14. јула, из Госпића су интервенисале јаке усташке снаге, које су у рејону гообља буквално масакрирале делове 2. чете, који су до последњег прџали огорчен отпор и сви до једног херојски изгинули. Том приликом те погинуло 15 бораца, махом из села Островице, међу којима ће свима остао у сећању Симић Димић, који је по годинама био знатно старији од осталих, а по храбрости међу најхрабријима.

Слаба веза између 2. батаљона и самосталне омладинске чете, која је без борбе заузела Оштпу, јер на њој није било непријатеља, довела је неке делове 3. чете 2. батаљона да падне под ватру омладинске чете, коју је она отворила по усташким снагама у току интервенције из Госпића. Посебно те остао у сећању борац 3. чете Нове Попозић (Миканин) који је смртно рањен у стомак и евакуисан у В. Крај — Дивосело, али му се ниле могло помоћи. Међутим, самостална омладинска чета одиграла те значајну улогу, јер је успорила јуриш усташа и олакшала 3. чети повлачење. Посебно је пружила драгоцену помоћ 1. чети 1. батаљона у рејону Стрелишта, дејствујући убитачном ватром по непријатељу који је на њу туришао.

Батаљон Стојан Матић успео те без већих напора да разбије непријатеља у Брушанима и уништи водовод, захваљујући бољој припреми и постигнутом изненађењу.

После свега теднодневнор одмора Комбиновани одред је већ 15. јула пренео своја дејства на рејон Смиљана и Пазаришта и у току друге половине јула, разбио сва непријатељска упоришта у западној Лици. У току дејства, непријатељу су нанети осетни губици.

Извршавајући успешно постављени циљ дејстава у оквиру друге етапе, на подручју западне Лике, Комбиновани одред се, концем јула, затекао на новоослобођеним рејонима, са истовремено погоршањем ситуацијом на територији источне Лике, на којој је био 3. одред. Због тога је добио задатак да, са два батаљона, крене у правцу Брувна, а да само 1. батаљон остане на новоослобођеним територијама западне Лике. Непријатељ је правовремено открио нашу намеру, па је одмах предузео напад на новоослобођено подручје у западној Лици. У току ноћи, 1. батаљон је потиснут у правцу Дивосела. Због непосредне опасности од непријатељских напада на слободну територију Дивосела, у њему је привремено задржан 2. батаљон, заједно са самосталном омладинском четом. да би се организовала одбрана према Госпићу и Личком Новом, на којима је прихваћен 1. батаљон при извлачењу са новоослобођених подручја. Са овим су била завошена дејства Комбинованог одреда у западној Лици.

Владимир Мандарић

НЕУСПЕЛИ НАПАД НА ЛИЧКИ НОВИ (

Након успешно вођених борби на подручју Широке Куле, половином јуна 1942. године, 2. батаљон 1. ЛПО „Велебит“ пребачен је у подвелебитска села тзв. јужни део госпићског котара. Првих дана јула батаљон се налазио у Дивоселу одакле смо често одлазили у мање препаде, и извођење према Личком Новом, Жабици, Брушанима, Ризвануши и другим непријатељским упориштима у рколини Госпића. Те активности су биле слабијег интензитета и обима. Предузимање су у циљу прикупљања података о тачини и распореду непријатељских снага у овим местима. Према подацима до којих смо дошли у Личком Новом и околним засеоцима налазиле су се слабије усташко-домобранске снаге првенствено паспоревене на Градини, Караули, Оштри и другим узвишењима која се протежу кроз Лички Нови и непосредно око њега.

До 14. јула 1942. године, извршене су све потребне извиђачко-обавештајне активности у вези планираног напада на Лички Нови, Оштру и Подоштру, које је 2. батаљон требао заузети и на тај начин се још више приближити Госпићу. Први батаљон је имао задатак да заузме Стрелиште и Дебело Брдо и да спречи непријатељске снаге уколико би, евентуално, покушале да интервенишу из Госпића у правцу Личког Новог.

Непосредно уочи поласка у напад 14. тула, свака тединица је добила конкретан задатак, ког те тобала да изврши. Међутим, у моменту нашег покрета шзема објектима напада, отпочела је да пада снажна киша, тако да смо „још на полазним положајима били мокри до голе коже. У то време налазио сам се као борац у 3. воду 1. чете, 2. батаљона. Командир нашег вода био је Стево Новковић син солунског добровољца, иначе активни подофицир бивше југословенске војске. Делегат вода нам је био Ђуро Кричковић Ђурица. Наш вод је имао задатак да изврши напад на Лички Нови из правца с. Жабице.

Док смо се приближавали и пузили до јуришног положаја, усташе су са Карауле и Градине онако насумице пуцали и бацали ракете, псујући нас и дозивајући речима: „Дођи, дођи, неслани Јоване. Боме ћеш ноћас да платиш оно што тражиш“.

Све ово нам је било још чудније, када смо дошли до првих кућа и почели са јуришем. Нисмо наишли на озбиљнији отпор непријатеља. Биле су то мање групице усташа и домобрана које су се после кратке пуцњаве повукле на Караулу и Градину. Међутим, по јачини и жестини ватре која је долазила са тих узвишења оценили смо да се ради о знатно јачим снагама него што смо о њима имали податке пред напад. Наш вод је дејствовао из кућа које смо прве заузели. Наше приближавање њиховим бункерима било је немогуће, јер су се налазили на таквом положају да су нас могли гађати не само бомбама већ и камењем. Са достигнуте линије наш вод је отварао ватру по њиховим положајима и ватреним тачкама. Али, и усташе су још жешће узвратиле.

Што се у истом времену догађало код осталих водова наше чете о томе смо мало знали. По жестини борбе могли смо закључити да се на свим правцима води тешка борба. Пред свануће на наш положај дошли су Ђука Сладић командир и Душан Драгосавац комесар чете. Командир Стево Новковић их је упознао са ситуацијом у нашем воду. Док је командир чете из поткровља куће код које смо се налазили посматрао, усташке положаје на Градини и Караули и он је био рањен. Из развоја ситуације до пред зору, било је очигледно да наш напад на Лички Нови неће успети. И уместо да команда чете нареди да се повучемо под заштитом мрака, командир и комесар су нам рекли да останемо до даљњег на достигнутој линији.

Кад се разданило за наш вод су настали тешки и драматични тренуци. Једноставно били смо приковани за земљу где смо се затекли. Сваки наш покрет или мењање положаја усташе су кажњавале тачном и прецизном ватром са Градине и Карауле. Док се обострано водила борба у једном моменту приметисмо, како једна жена из куће где се налазио наш положај трчи према Градини. Отворили смо ватру и на њу али је нисмо успели погодити. Вероватно је и она усташама дала податке о нашој јачини и распореду. Јер, одмах иза тога, усташе су кренуле са Карауле и Градине на јуриш. Истовремено, јакe непријатељске снаге извршиле су снажан притисак на 1. батаљон. Осетивши да им долази помоћ добили су још већу храброст. Јуришали су на наше положаје као звери. Ситуација је за нас била све сложенија и критичнија. Командир вода Стево Новковић је покушавао да среди наш борбени поредак. У делу насеља у ком се налазио наш вод био је и соколски дом, који нам је привремено послужио као погодан објект за одбрану.

За тили час већи број бораца 3. вода нашао се у дому. Из њега смо отвараоли ватру по усташама које су наступали према нама. Док смо се побацивали до дома погинула су нам два борца и то: Миле Ћурчић и Никола Његомир. Усташе су се све више приближавали дому тако нам је појасавила опасност да V њему будемо уништени бомбама. Да несрећа буде још већа тат обтекат у ком смо се налазили, није имао ни један излаз позади, већ су сви прозори и врата „гледали“ према Градини. Стога је командир вода оценио да би даље оста-

јање у дому било погубно. Зато је наредио да борци један по један искачу из дома и да се склањају иза њега. Док су једни искакали други су их штитили ватром. Дом и читави простор испред њега налазили су се под снажном пушчаном и митраљеском ватром усташа. Међу првим из дома је искочио командир вода Стево Новковић. Али, он је на самом углу зграде пао смртно рањен. Чули смо га како дозива: „Другови, спасавајте ме, пањен сам“. Први му је у помоћ потрчао десетар Коста Жужић. Међутим, чим је поишао командиру вода и Коста је рањен — пребијена му је рука. Но без обзира на опасност која их је вребала, борци су и даље искакали из дома. Међу њима је био и десетар Душан Тодорић који је одмах погинуо чим је изишао из зграде. После Душана погинуо је још један борац чијег се имена не сећам. То значи, да је у кратком времену погинуло пет бораца док их је више рањено. Што је мање бораца остајало у дому, то је све опасније било из њега излазити. Јер, усташе су били врло близу, тако да смо чули њихове гласове: „Држите, да их живе похватамо“. Задњи у дому смо били остали ја, Душан Тодорић и Мићо Чачић.¹ Иако је имао пушку са 50 метака Дујина је већ био изгубио наду да се можемо спасити. И уместо да отвара ватру[^] почео је да виче: „Ја ћу се убити. Жив им не смем пасти у руке“. Чак је узео пушку и ставио је под браду. Таман кад је покушао ставити прст на обарач ударио сам га по руци тако да му је пушка испала, рекавши му: „Зашто да се убијеш кад још имаш шансе да останеш жив“. Чачић је испаливао по, који метак. Видео сам по њему да размишља о пред[^]ји.

Док смо искакали из дома, иза једног зида тукао нас је прецизном ватром један усташки пушкомитраљез. Ока нам није дао отворити. Видећи опасност која нам долази од овог пушкомитраљеза, наишаним и погодим нишанцију, који се одмах скљокао иза зида. Тај моменат искористише Дутина и Мићо Чачић и искочише из дома. Чим је погинуо нишанција његов помоћник је покушао да узме пушкомитраљез, али и он је убозо био погођен.

Пошто сам био остао сам у дому, одлучио сам да и ја искочим. Нисам хтео да излазим Куд и остали борци. Одлучих да прескочим један зид висок око два метра. Вероватно га у другим приликама не би могао прескочити ни са мотком. Скочио сам до врха зида и нашао се иза дома где су ме чекали Душан Тодорић и Мићо Чачић. Требало је у таквој ситуацији брзо реаговати. Одлучивале су минуте па и секунде. Од осталих бораца из вода у близини нисмо видели никога. Већ су се били разбежали по ливадама око Личког Новог и Подоштре. Свако се сналазио како је знао и умео. Вод је остао без командира и једног десетара док је други десетар био тешко рањен.

Након кратког размишљања нас тројица се одвајамо и излазимо на брисани простор. Одступали смо (бежали) у правцу насеља Жабица. Почела је права потеря за нама. Усташе су нас тукле из свих врста оружја којим су располагали. Али, на нашу срећу њихова ватра није била довољно прецизна. Једног момента Чачић се одвојио од нас двојице. Видимо он дигао руке и предаје се. Нас двојица продавамо кретање према Жабици не размишљајући на предају. Док

¹ Мићо Чачић је пре месец дана био заробљен као домобран у Широкој Кули и као такав изразио је жељу да остане у партизанима.

Г р у п а бораца 2. батаљона одреда „Велебит“, Дивосело, Јуни 1942. године

смо се приближавали насељу Дулина повика: „Дане, мене ранише. Пребише ми руку“. Морао је бацити пушку јер је није могао носити. Кад смо се приближили до првих кућа, на тедном путу угледасмо групу наоружаних војника. Како нисмо знали да ли су наши или усташе на моменат застанемо и упитамо: „Ко је тамо? Они нам не одговорише ко су већ упиташе нас „А ко сте ви“? Кад смо им рекли да смо партизани, они нам додадоше: „Овде су усташе, мајку вам партизанску“.

Налазећи се у готово безизлазној ситуацији, одлучисмо да кренемо у правцу с. Подоштра. Усташе су се дале у потеру за нама. Бјesimo, а не знамо што нас чека у Подоштри. Све се ускомешало и узмешало. Више не знамо ко је ко. Видимо на све стране појединце и групице људи како бјеже. Пуца се са свих праваца. Готово се већ и не зна ко на кога пуца. И у Подоштрој смо наишли на усташе који су на нас отворили ватру. Упутили смо се између гробља и насеља Подоштра. Усташе су нас гађале снажном бочном ватром, тако да су зрна испод и испред нас бацали и команде земље. Коначно смо наишли на борце 3. чете нашег батаљона кош су одступали са Оштре. Најпре смо ступили у контакт са Ђуцом Мандарићем Шимцем који је водио тешко рањеног Нову Поповића. Нове је био рањен у пределу стомака, па је након два дана умро и сахрањен у Дивоселу.

У Дивоселу смо се окупљали скоро цео следећи дан. Сумирали смо биланс преживелих, погинулих и пањених бораца. Сваки појединац је на свој начин доживео драматичне тренутке при нападу на Лички Нови и повлачењу из истог. Приче потединих бораца биле су скоро невероватне. Тако је на пример Миле Мишчевић као пушкомитраљезац, био је тешко рањен у бутину. Рана те била толико велика да би у њу шака могла стати. Али он је уз крајње напоре, крварећи на

читавом путу до Дивосела успео да се извуче са својим пушкомитраљезом. Од око 30 бораца, колико је бројао 3. вод, пет је погинуло, један заробљен (предао се), а најмање их 15 лакше и теже рањено. И 1. вод наше чете претрпио је осетне губитке. Из овог вода животе су изгубили Јово Рајшић из Барлета и Јово Новковић из Завођа. Неколико бораца 1. вода је такође лакше и теже рањено. Том приликом тешко је рањен и Максим Драгосавац командир вода. Њега је непосредно испред непријатељског бункера готово сам изнео Милан Наранчић „Тешки“.

Међутим, најтеже губитке у 2. батаљону претрпила је 2. чета. У сеоском гробљу Личког Новог изгинула је цела једна десетина бораца ове чете. Сви су они били Остревчани. Била је то права драма ових храбрих бораца, који су се са усташама просто хрвали и за гуше хватали. У нападу на Лички Нови 2. батаљон је имао 25 погинулих и неколико десетина лакше и теже рањених бораца и старешина. Био је то прави шок за све нас. Посебно нам је тешко пала погибија толиког броја другова, који су готово сви остали на месту погибите. Усташе су их покупили и натоварили на запијезна возила и провезли кроз Лички Нови, Жабицу и Госпић показујући их народу као доказ да су побили партизанске бандите.

Вероватно да за неуспех напада на Лички Нови постоји више разлога. Очигледно није добро процењена ситуација. Самим тим, нису иредвиђене све околности у којем се могу наћи поједине јединице. Непосредно пред напад, усташама те стигло појачање тако да их је било знатно више на појединим објектима него што се очекивало. Сем тога, морало се више водити рачуна да се Нови налази у непосредној близини Госпића, тада једног од најчачих усташких гарнизона не само у Лици већ и на широј територији НДХ. Не искључује ни могућност, да је непријатељ преко своје обавештајне службе на време открио наше припреме за напад. Ни веза између штабова и потчињених јединица није најбоље функционисала. Тако сви ови моменти и друге околности су допринели да дође до овако тешког пораза и људских губитака наших јединица које су нападале на Лички Нови.

Дане Поповић

СМРТ ТРИНАЕСТ ХРАБРИХ ОСТРЕВЧАНА У ЛИЧКОМ НОВОМ

Батаљон „Велебит“ имао је задатак да нападне усташко упориште Лички Нови, да уништи или протера непритеља и да пресеке важну комуникацију Госпић — Карлобаг. Главни правац напада био је Главница — Караула, а Караула је представљала кичму ватреног система непријатељске одбране у Личком Новом. На њу је нападала прва чета (Врпчани и Павловчани).

Трећа, омладинска, чета (без једног вода) имала је задатак да узме коту „Оштру“ и у садејству са првом четом обезбеди везу и ватрену подршку јединицама у нападу на Лички Нови и места испод саме Оштре, те да садејствује првом батаљону у нападу на војно стрелиште код Оштре.

Други вод омладинске чете издвојен је из њеног састава и упућен да запоседне положај у шуми Јасиковац у непосредној близини (на свега 200 м од жичане оgrade) гарнизона Госпић. Задатак овог вода је био да обезбеди десно крило и позадину нашој другој чети.

Друга чета нападала је на доста шиооком фронту, десно од „Карауле“. Други вод који је нападао између А'арауле и прве чете имао је мање бројно стање од осталих водава. Командир вода био је Стево Петковић — Бојинов, а делегат вода Бранко Радмановић — Бране. Свај вод је 13/14. јула пре сванућа успио у првом налету заузети десна насеља у Личком Новом. Команда чете налазила се на десном крилу код првог и трећег вода. Прва чета није успела да заузме „Караулу“ на којој је било тежиште непријатељске одбране.

Први батаљон је имао задатак да нападне непријатеља у ширем рејону Оштре и заузме војно стрелиште, а потом да садејствује Другом батаљону у заузимању Личког Новог. Међутим, приликом његовог покушаја да на препад заузме ретон војног стрелишта, које се налазило између Личког Новог и Оштре, Батаљон је у колони наишао на усташку заседу где је претрпео осетне губитке (око 22 борца су избачена из строја).

Поред успеха првог батаљона дошло је и до неспоразума између јединица Првог батаљона и омладинске чете, па су борци ове чете отварали ватру на борце батаљона мислећи да су усташе.

После неуспеха у извршењу задатака већине јединица, усташке снаге са Карауле стручиле су се на наш 2. вод.

Командир друге чете Дане Радмановић — Дањеш. са два вода био је у заседи ради обезбеђења десног бока јединица које су нападале Нови. Када је уочио да Караула није заузета, а већ је почело да свиће, одлучио је да се повуче. Он је покушао да на време обавести водника 2. вода Стеву да се повуче. Упутио је курира Николу Радмановића Нину. Међутим, курир се није успио пробити до тог вода.

Драма вода је почела када су јединице после неуспеха почеле да се повлаче, а вод, необавештен, остао на достигнутом положају.

Развила се неравноправна борба у самом насељу око сеоских кућа. Уз губитке на обе стране, поготово наше, остатак вода је био принуђен да напусти насеље и повуче се у рејон бара — ливаде, испод самог насеља Лички Нови, рачунајући да ће се ипак некако успети повући ка с. Дивоселу.

Тако су дан 14. јули бопци дочекали у врбацама и потоку где су их усташе потпуно опколиле и сабиле на узак простор и једног по једног почеле ликвидирати. Дакле нашли су се у једној заиста безизлазној ситуацији без муниције и ручних бомби.

Ту је на барама погинуо и командир вода Стево, а команду преузео Симо Димић — Симић Биканов, који је са преосталим друговима часно завршио свој животни пут, остављајући супругу и петоро малолетне деце.

У тој неравноправној борби 13/14. јула 1942. године, погинуло је 13 другова:

- Петковић Боже Стево — командир вода,
- Радмановић Петра Бранко — Бране,
- Димић Бикана Симо — Симић — десетар,
- Димић Миле Петар — Петрина,
- Димић Ђуре Петар — Пекиша,
- Димић Исе Никола,
- Половина Душана Момир,
- Панџић Маркана Марко — Маркан,
- Богдан Гавре Милан,
- Богдан Боже Макица,
- Радмановић Дмитра Миле — Вајин,
- Судар Јандре Милан, и
- Сердар Стеве Петар (оодом из Шиооке Куле, а живео у Островици код рођака).

Био је то први озбиљан неуспех наших јединица од почетка ус-танка на овој територији. Извршена је анализа неуспеха. Извучене су потребне поуке из овог напада. Одлучено је да у што је могуће краћем року припремимо нова офанзивна дејства у том делу западне Лике.

То се управо и остварило, тео смо после малог предаха и припре-ма кренули са групом наших батаљона према Ризвануши, Брушани-ма, Бужиму, Оштаријама. Смиљану, Трновцу и Пазариштима, ко-ја смо у снажном налету заузели и ослободили.

Перица Радмановић

БОРБА НА МОГОРИЋУ

Штаб Првог ЛПО је 10. априла добио неке податке од наших обавештајаца из Медка да ће Талијани уз подршку четника извршити напад на Могорић, а вјеројатно и Павловац и Плочу. Сутрадан су ови иодаци потврђени, па су извршене припреме за предстојећу борбу: објашњен значај сутрашње борбе, очишћено и подмазано оружје.

Сутрадан, 12. априла, око шест часова, изашла је на положаје на десној обали р. Јадова 2. чета 1. батаљона под командом команди-ра Душана Маљковића и комесара Марка Корице (која је била састављена искључиво од бораца из села Могорића) и јуришна чета 1. ЛПО под командом Петра Клеута и комесара Иљуша Узелца. Укупно 142 партизана.

Друга чета 1. батаљона (без једног одељења 2. вода, које је обезбјеђивало збијег у Међугорју) је групно, по водовима и одјељењима, посјела положаје на десној обали р. Јадове, јужно од цркве и школе у селу Могорић. Десно од 2. чете, на десној обали р. Јадова, положа-је је организовала јуришна чета, такођер у групном систему. Други

батаљон је дијелом снага затварао правац Медак — Павловац, а дијелом организовао одбрану села Вребац са сјевернозападне стране „с тим да онемогући обухват села Вребац са западне стране, као и паљење са те стране”.¹ Прва чета 1. батаљона је на положајима испред села Плоча.²

На основу таквог распореда да се закључити да су главне снаге (2. чета 1. батаљона и јуришна чета) под командом команданта 1. батаљона Лазе Радаковића, постављене на тежишту одбране, на затварању правца Медак — Могорић, а помоћне снаге на затварању правца Медак — Плоча, Медак — Павловац и Рибник — Вребац.

„Непријатељ јачине око 5.000 војника, са 4. батерије топова 150 м/м, 4. батерије минобацача и тенковском четом, јачине 12 тенкова, отпочео је напад у 8,35 часова са линије Билај — Рибник — Медак. Намјера непријатеља била је паљење села Могорић, Павловац и Вребац”.³

По другој варијанти, у књизи Петра Клеута „Партизанска тактика и организација” на стр. 201 се каже: „Окупаторско упориште у Медку послужило је као база за ову акцију. У Медак и Дадуч допремљена су око два пука италијанске дивизије РЕ, дивизијска артиљерија и једна тенковска чета. Четници су послужили као помоћне снаге. План команде ових снага био је да брзим упадом са три правца опколе Могорић, партизанске јединице и установе униште, народ отпреме у логоре, куће спале, а стоку и остала добра поделе између Талијана и четника. План акције је делимично обухватио и суседна села Павловац и Плочу”.

На основу та два извора, а и на основу личних сјећања и консултовања бројних учесника ове борбе, очигледно је да се радило о веома јаким непријатељским снагама (око 5.000 људи савремено наоружаних, подржаних артиљеријом великог калибра и тенковима).

Напад је отпочео јаком артиљеријском ватром по рејону цркве, школе и безимених висова изнад цркве и школе у селу Могорић. Вјероватно је непријатељ претпостављао да је у том рејону главнина наших снага и да је у школи штаб Одред. Јер „ове податке је непријатељ добио од четничких издајица у Метку”.⁴ Непријатељ је тукао и по осталим засецима с. Могорић и Павловац, а повремено је преносио ватру на пјешачке стазе које из с. Могорића воде ка сјеверу у планину, јер је примјетио да се тим путевима повлачи народ са стоком и оним што је могао понијети на леђима.

Артиљеријска припрема напада трајала је око 2 сата. Непријатељ је опрезно подилазио нашим положајима, покушавајући да дејством пешадијског наоружања испровоцира наша дејства и да открије наше положаје. Али у томе није успио. Борци су стрпљиво и храбро чекали у засједи док не дође на блиско одстојање. „Кад је подишао на блиско одстојање,⁵ на појединим мјестима и до 50 метара, на њега је отворена ватра”.

¹ VII извјештај Штаба групе Одред за Лику бр. 127. од 18. 04. 1942. г.

² Исто.

³ Исто.

⁴ Исто.

⁵ Исто.

До првог судара је дошло на Јовић мосту, а затим је дошло до жестоке борбе са главнином друге и јуришне чете. Први вод друге чете, који се налазио на лијевом крилу нашег борбеног поретка био је ван контакта са непријатељем. Непријатељ у неколико наврата покушава да пређе Јадову, али никако не успјева. Као да се боји ћуди непознате ријеке, која је услјед прољетних вода нарасла таман толико да код непријатеља ствара несигурност, а и извјесну препреку коју ипак треба савладати. И даље се води веома тешка борба. Наши не одступају ни корака, а непријатељ је веома упоран, јер осјећа огромну надмоћност над нашим снагама у броју људи, а посебно у артиљерији и минобацачима. Директним артиљеријским поготком уништио је наш митраљез, који је до тада веома ефикасно дејствовао преко наших глава и наносио непријатељу велике губитке. Послуга митраљеза: Јово Ђаковић, Димитар Илић и Ђуро Радаковић су погинули. Погинули су и Бранко Бањеглав и Душан Басарић послужιοци пушкомитраљеза, а пушкомитраљез уништен. Гину Милан Маљковић и Стево Корица. Борба се приближава пресудном тренутку. Настаје најкритичнији период борбе. По свему судећи у кратком временском интервалу десили су се пресудни догађаји. Неко из трећег вода друге чете, највјероватније Бранко Ракић, политички делегат вода, је убио талијанског мајора, а 1. вод 2. чете и један вод Јуришне чете су самоиницијативно прешли у противнапад на бокове непријатељског распореда. Исто је урадила и једна чета 2. батаљона, али на већу дубину непријатељских снага, угрожавајући му лијеви бок.

Противнапади наших снага су уни-јели пометњу, а касније и панику у редове непријатеља, па је настало опште бјежање према Медку. Нешто послје подне је борба завршена. Непријатељ се уз осјетне губитке повукао, а наше снаге су поново посјеле раније положаје, очекујући евентуално нови напад непријатеља. Непријатељске тенкове, који су имали задатак да наступају заобилазним правцем преко с. Плоча и да нападну са бока наше снаге у селу Могорић, одбила је 1. чета 1. батаљона, те су око 16 часова пристигли у распоред јединица које су фронтално нападале на Могоић. Тада је непријатељ извршио испад тенковском четом, ојачаном пјешадијом, са циљем да извуче батерију топова која је остала у једној вртаци, коју наши борци у жару борбе нису примијетили, као и један број мртвих и рањених. Послије кратке борбе и тај напад је одбијен.

Тако је завршена борба на Могорићу уз осјетне губитке непријатеља: око 100 мртвих и рањених, а између осталих погинуо је и један мајор Црних кошуља. И наше снаге су имале тешке губитке: 8 мртвих и 3 рањена — сви из друге чете, сви из села Могорић. Изгореле су 3 куће и црква, неколико кућа и школа су оштећени.

Борбом на Могорићу је очувана и проширена слободна територија, која се простире од пруге Госпић — Грачац на исток до Уне, гдје се повезује са слободном територијом Боеанске крајине, а на сјеверу преко Плитвица са слободном територијом Кордуна и Баније.

Војислав Радаковић

У грролеће 1942. године, већи део партизанских јединица у котару Госпић изводио је борбене акције на железничкој прузи преко Личког поља, онеспособљавајући је за саобраћај. Истовремено, нападали су непријатељске посаде које су чувале пругу на најосетљивијим местрша као што су вактарнице, тунели и мостови.

Један такав задатак имала је и 1. чета 2. батаљона Одред Велебит. Заправо, половином априла 1942. године, чета је требала да обезбеђује омладину и мештане Врепца, Завођа и Павловца на рушењу пруге на деоници између Рибника и Медка. С тим у вези, командир вода Стево Новковић и делегат Ђурица Кричковић позвали су мене и Душана Тодорића и наредили нам да одемо на пругу и да извидимо има ли у оближњим вактарницама непријатељских војника.

Чим се почело смржавати кренули смо на извршење задатка. Ишли смо од Врепца путем преко поља. Опрезно смо се приближавали прузи. Најпре смо кренули ка вактарници у близини Рибника. Извиђањем и послушкивањем установили смо да нема непријатељских војника. Потом смо се поред пруге упутили према вактарници у правцу Медка. У току нашег покрета на нас 1е наишла мања група мештана из Почитеља који су ишли у Вребац. Иначе, на овој деоници пруге, најчешће су прелазили курири и партизанске јединице из Врепца за подвелебитска села и обрнуто.

Што смо се више приближавали вактарници, учинило нам се да нешто звецка на правцу нашег коетања. Јужни ветар је те вечери дувао великом снагом. Изнад Велебита ковитлали су се густе облаци што је условљавало још већу помрчину. Идући даље, све разговетпије смо чули звоњаву металних предмета. Добро смо осматрали пругу и пољски пут поред ње. Тек, кад смо се сасвим приближили, установили смо да је то звекет лима срушене локомотиве коју су помоћу мине избацили из саобраћаја борци јуришне чете неколико дана раније. Прошли смо поред локомотиве и продужили даље до медачке вактарнице у којој такође није било италијанских војника. Запосели смо насип пута испред вактаонице са северне стране како би могли лакше осматрати пругу.

На том месту смо очекивали да сваког часа наиђе наша чета са омладином и другим мештанима, кош су имали задатак да изврше рушење пруге. Лежали смо дуже на једном месту па смо мало и придремали. Кад смо се тргли, чули смо да се пругом нешто креће. Погледали смо мало боље и установили да испред нас пролази колона војника. За тренутак смо помислили да су то борци наше чете. Истовремено, чули смо неразумљиве гласове. Колонa се кретала од Медка према Рибнику. На главама војника све боље смо разликовали шлемове што нам те био поуздан знак да поред нас пролазе Италијани, чије је чело већ увелико прошло поред нас.

Шапатом смо се договарали што да радимо. Бат корака 1е одзвњавао по железничким праговима. Договорили смо се да отворимо ватру на колону и да се повучемо што даље од пруге. Међутим, у истом моменту чули смо са супротне стране насипа да се неко пење. Била је то италијанска патрола побочница која се кретала паралелно

са колоном. Један од чланова патроле попео се на насип. Мало се кретао напред и назад. У том „шеткању“ за тренутак је стао тачно испред нас на свега неколико корака. Вероватно је размишљао куда да се спусти низ насип како би могао да настави извршавање свог задатка.

Нас двојица смо се додирнули ногама, што је био знак да гађамо Италијана. Оба смо испалили по један метак. Потом смо се хитно одмакли од пруге и ужурбано се кретали пољем у правцу оближње плантаже. Очигледно, Италијани су били изненађени нашим пуцњима. Залегли су на пругу очекујући јачу ватру наших снага. Док смо се повлачили Италијани су бацали ракете и осветљавали околину. На нас нису отварали ватру. У моменту испаљивања ракета ми би прилегали на земљу. Кад се ракета гасила продужавали би даље кретање. У једном моменту смо се чак и раздвојили један од другог. Али, уз помоћ светла ракета поново смо се приближили. Пошто смо се већ били сасвим удаљили од пруге, сели смо да се договоримо шта да радимо даље. Пре свега, размишљали смо да ли је чета са народом кренула из села. Закључили смо да је најбоље да се вратимо у Вребац.

И док се све ово са нама догађало, чета и мештани већ су били дошли у близину пруге. Налазили су се нешто западније од нас тако да се нисмо срили. Кад смо дошли до првих кућа у засеоку Поповићи обавештени смо да су борци 1. чете и омладина отишли на рушење пруге. Брзо смо кренули назад, како би нашли чету и известили командира вода што смо учинили. Приближавајући се поново пруги чули смо лупу крампова, чекића и другог алата. Било нам је тасно да то омладина и други мештани Врепца руше пругу.

После инцидента са нама, Италијани су се повукли назад према Медку, мислећи да више нема у близини наших снага. Тако је пруга била слободна па се на њој могао одвијати планирани задатак. Борци 1. чете поставили су борбено обезбеђење према Рибнику и Медку. Те ноћи срушено је неколико стотина метара пруге. По извршеном задатку, пред зору, чета са учесницима рушења пруге вратила се у Вребац. Сви су били задовољни оним што је у току ноћи учињено.

Марко Тодорић

НА ЉУБИНОЈ ПОЉАНИ

Марта месеца 1942. године ево нас опет на Љубиној Пољани. Овде смо били десетак дана у току јануара, када смо се после једне акције на рушењу пруге Отрић—Прибудућ пребацили за село Руиште, а затим на подручје Општине Грачац, Високи снег, вејавица, ниске температуре и изузетно слаба исхрана, учинили су своје тако да нико од нас није пожелео да се поново нађе на Љубиној Пољани. Међутим, није прошло много времена, а ми смо опет ту, где смо стигли 4. марта увече. Планирано је да наш батаљон „Гаврило Принцип“ обезбеђује напад главних партизанских снага на Срб из правца Отрића, одакле је постојала могућност за деблокаду окруженог италијанског гарнизона Срб.

Четвртог марта увече наша чета stigла је на Љубину Пољану, остављајући један вод на положајима на Српском кланцу. Наш задатак је био да не дозволимо Италијанима напад преко Љубине Пољане у Српску долину. Тог дана време је било јако лоше. У првој половини марта 1942. године зима је била изузетно сурова. Снег, вејавица, ледене кише са јаким северцем и сумаглицом смењивали су се из дана у дан. Влажност са ниским температурама продирала је до сржи костију и пленила хладноћом до неиздржљивости. Због таквих временских услова чета је смештена у Бурсаћеве колибе, одакле је дању вршена смена водова на положајима, а ноћу су упућиване патроле за контролу праваца према Отрићу.

Седмог марта око 7 часова ујутру, под заштитом јаке сумаглице, једна извиђачка италијанска патрола покушала је да се преко Јелових тавана убаци према Куновцу у правцу Срба. Ту је наишла на положаје једног вода 1. чете, који је на њу отворио снажну и изненадну ватру, а затим прешао у енергичан напад. Дошло је до судара у коме су Италијани оптерећени зимском опремом, прво почели одбацивати опрему са себе, а затим се повлачити. Борба је трајала око иола часа након чега су се Италијани, покупивши мртве и рањене, повукли према Отрићу. Заплењено је нешто опреме, оружја и муниције, а између осталог и једна тромблонска пушка са сандуком бомби. До краја дана Италијани су јаком артиљеријском ватром тукли наше положаје на Српском кланцу, Љубиној Пољани и простор око Бурсаћевих колиба. Осмог марта ујутру настављено је бомбардовање положаја артиљерије и авијацијом, а затим извршен напад на нашу 2. чету, која је држала положаје на Српском кланцу. Борба је трајала око 2 часа, након чега су се Италијани повукли према Отрићу. Према нашој чети у току тога дана Италијани нису испољавали никакву активност, али је цела чета за сваки случај била на својим положајима са којих се повукла по паду мрака, остављајући на њима ноћне патроле за контролу праваца од Отрића према Љубиној пољани.

У једној таквој патроли, пред зору 9. априла, налазили смо се мој нераздвојни ратни друг Никола Ракић — Момак и ја. После извршене смене у цик зоре, враћали смо се кроз шуму кота се од врха Поштака спушта ка Љубиној пољани у правцу Бурсаћевих колиба, где се одмарала главнина наше чете. Онако промрзли, одједном из доста јаке сумаглице, чули смо неки људски жагор који је долазио негде са средине Љубине пољане. Нисмо по жагору могли оценити о чему и о коме се ради, па смо кроз шуму покушали да приђемо ближе и боље осмотримо терен. Наједном смо, са ивице шуме на око 200 до 250 метара, кроз сумаглицу, угледали групу око 80—100 људи за које смо, по униформи и разговору, утврдили да се ради о Италијанима. По понашању те групе било је јасно да су залутали и да покушавају да утврде где се налазе. Радило се о групи Италијана који су се претходног дана убацили кроз међупростор између 1. и 2. чете у иравцу Куновца. Ту групу по избјању у село Куновац напао је батаљон „Стојан Матић" и делови 2. чете нашег батаљона, ту су је у сумрак разбили и натерали на повлачење у шуму. Целу ноћ група је лутала по шуми и ујутру, 9. марта, нашла се на Љубиној пољани. Онако промрзли, окупљени по групицама, гледали су околу, не знајући куда да крену и шта да раде. Пошто смо утврдили да се ради о

Италијанима, убрзаним корацима, кренули смо ка Бурсаhevим колибама. Стражар је мирно шетао испред колиба, не примећујући ништа.

Пробудили смо командира чете и обавестили га да се група Италијана налази на ЈБуиној пољани око 800 до 1.000 метара од колиба и да тамо стоје разбијени по мањим групама. Не часећи ни секунда, командир је дао узбуну и за тили час саопштио командирима водова план напада. У највећој тишини, чета је журно напустила колибе и под заштитом сумаглице и шуме брзо и неопажено заузела положаје за напад. На сигнал командира, чета је једновременно отворила унакрсну ватру на Италијане, а одмах иза тога је извршила јуриш. Напад је био изненадан и силовит. Настала је ужасна пометња, паника у кукњава код Италијана. Једни су одмах покошени ватром, други су залегли у снегу не дајући никаквог отпора, док су трећи у паничном бегу настојали да се што пре докопају шуме бацајући при томе са себе све што им је сметало при бежању. Борба је са гоњењем трајала око пола часа. У овој ванредно успелој акцији убијено је 14 а заробљено 12 непријатељских војника, међу којима и два официра. Једног од њих заробио је борац Душан Радковић — Тешић, који се посебно истакао у овој борби и дуго се поносио пиштољем типа „Берета" који је узео од заробљеног италијанског официра. Заплењен је један пушкомитраљез, два пиштоља, неколико пушака и више комада остале опреме.

Са овом борбом завршио је наш двадесетодневни боравак на ЈБуиној пољани у марту 1942. године. Напуштајући је у предвечерје, 26. марта, многи од нас нису ни слутили да ће прихујати скоро цели сат, а да неће бити више прилике да се нађемо на овом месту.

Раде Суша

ЛОВАЧКОМ, ДО ВОЈНИЧКЕ ПУШКЕ

Стварањем тзв. Независне Државе Хрватске априла 1941. године, један од првих корака нове усташке власти био је одузимање оружја од српског становништва. Усташе су одузимале, пре свега, оно оружје које су људи поседовали пре рата (ловачке пушке, пиштоље, штупове и слично), као и оно које су појединци успели донети после капитулације бивше тугословенске војске. У остваривању акције одузимања наоружања усташе су имале доста успеха. Покупили су веће количине ловачких пушака и пиштоља, као и неколико војничких пушака, за које су на неки њима познат начин сазнали.

Овај први корак усташама је био потребан, како би лакше могли приступити остваривању свог сулудог плана потпуне физичке ликвидације и истребљења српског живља у НДХ. Одузимање веће количине оружја у великој мери је довело до тога да су људи у српским селима, тако рећи голоруки, кренули у оружану борбу. Тако, на пример, само у Врепцу, Завођу и Павловцу првог дана устанка било је свега 7 војничких, 12 ловачких пушака и нешто пиштоља различи-

тих типова и калибра. Сви остали устаници били су голоруки или су послали рогуље, виле, разне бодуже и друге сличне пољопривредне алатке.

Међу оним устаницима који су повог дана кренули у оружану борбу против усташког терора и насиља налазио се и Душан Зороја. Душан је био наоружан ловачком пушком са неколико метака. Са својом „дуплицом“ учествовао је у више борбених окршаја са усташким зликовцима и паликућама. Већ је био формиран и Герилски одред за Вребац и околину, а Душан је још носио своју ловачку пушку, а размишљао о томе како би се домогао правог војничког карабина.

Првих дана септембра сам се, без икога, запутио на железничку пругу Госпић — Медак — Грачац. На погодном месту направио је заседу. Није дуго чекао. Од правца Рибника ка Медку, пругом се кретао патрола од два жандарма. Ишли су полако и разговарали. Нису ни слутили каква их опасност вреба из непосредне близине. Кад су се жандарми приближили на сасвим блиско одстојање, Душан је једног погодио, а други је успео побећи према Рибнику,

Са убијеног жандарма Душан је скинуо пушку, опасач и фишек-лије са муницијом и тако наоружан се вратио у Вребац међу своје другове.

Саво Тодорић

„АВАНТИ ПОПОЛО“

Дани су већ отоплили, па је најлепше кад је човек уморан и неспаван лећи под крошњу неког дрвета. Тако, и наша чета после акције на пругу између Медка и Радуча се одмара у ладовини храстова поред цркве у Могорићу. Тишина је, сунце нас милује, не чује се ни лавез паса, само се повремено чуле песма цврчака и дозивање чобана. Прошле ноћи чета (2. чета 1. батаљона 1. ЛПО) је била на рушењу пруге. Са акције смо се вратили око 8 сати ујутру, јели и легли да се одморимо. Осећамо се безбедно, па уморни борци спавају дубоким сном.

Одједном чује се неко неоазумљиво дозивање, нека узнемиреност. Дозивање је све јаче. Неки борци се буде, мешкоље и послушају што се догађа. Видимо од кућа Јовића трче двије девојке. Трче и нешто вичу. Ми не разумијемо о чему се ради. Уморне и задихане долазе до нас и саопштавају нам да долазе Талијани. Командир чете даје узбуну и наређује да чета посједне положаје на чукама изнад цркве. Изненађени смо. Нисмо очекивали да ће Талијани кренули у акцију око подне. На усташе и не рачунамо, јер су још увијек преплашени од наших удараца, те им је главни задатак да чувају своју јазбину. Четници, та бијезда која се продала за шаку риже и макарона и не помишљају на неку самосталну акцију. Не пада им ни на памет да се одвоје од скута својих господара — талијанских фашиста.

Командир чете издаје кратки и прецизна наређења командирима водова, а ови десетарима. Борци су заузели положаје. Прошло је десетак минута. Приметили смо групу Талијана. Долазе, али не у стрелачком строју како су нам најчешће долазили. Ишли су у колони по два. Старешине нас упозоравају да су још далеко и да не треба отврати ватру. Треба их пустити што ближе на Јаругу. Колона се приближава. Чело колоне је већ на мостићу. Чује се и нека песма. Све нам је то некако чудно. Не примећујемо долазак нових непријатељских снага. И даље добивамо наређења да не отварамо ватру и да их пустимо што ближе. Већ су пришли на стотињак метара од школе. Осматрамо и не верујемо својим очима. Испред колоне иде наш признати јунак Мацуока (Душан Вурдеља) са штапом подигнутим у вис и као неки капелник диригује „хором“.

Са десне стране колоне са аутоматима на готово иде Гојцан (Гојко Чанковић), такођер један од наших најпризнатијих бораца, а на зачељу Бранцел (Бранко Радаковић) који једва корача под теретом ранаца у кога је ставио све затвараче од пушака. Сада нам је све јасно. Наша чувена тројка Мацуока, Бранцел и Готцан је остала на прузи и поставила заседу, рачунајући да ће Талијани у току дана обилазити пругу да виде да ли се нешто десило у току ноћи. Нису се преварили. Талијани су умјесто патроле од неколико људи упутили ојачани вод — тридесетак војника.

Наша тројка их је сачекала у једном камењару на свега неколико метара са оштрафљеним бомбама у рукама и позвала Талијане на предају. Они су изненађени и преплашени то и учинили. Док су Мацуока и Гојцан држали Талијане под оком Бранцел им је извукао затвараче из пушака и одузео бомбе, које је потрпао у ранац. Са пушкама без затварача повели су их V Могорић.

Успут, Мацуока нестахан младић, увијек спреман за неку шалу усијекао је љесков колац, огулио га, стао испред колоне и наредио Талијанима да пјевају. Они су пјевали, а он им је „дириговао“. Од пруге до Могорића пјевали су: „Аванти Пополо. . .“ Тако је наша чета први пут изворно чула ту лијепу пјесму талитанских револуционара, а Мацуока се окитио новим опасачем и пиштољем талијанског официра.

Војислав Радаковић

ДЕБЕЛО БРДО

После акције на водоводну пумпу (сисаљку) у с. Штикади, која је изведена почетком јула, батаљон Бићо Кесић је држао неколико дана положај према Грачацу. Досађивали смо се на положајима, пошто непријатељ није предузимао никакву активност. Управо тих дана говоркало се у чети да ћемо ускоро кренули у нове акције на прузи Малован — Отрић и у северној Далмацији. Показало се да су та говоркања имала основа, јер смо 7. јула ујутру добили наређење да

кренемо за село Глогово. Упоаво тога дана добили смо новог политичког комесара чете Славка Глумца, који је код нас дошао из батаљона Огњен Прица. Био је то крупан, лепо развијен младић и скоро глобрад. Већ на првом маршу осећало се његово присуство у чети. Често је од зачеља ка челу колоне пролазио V току марша и успут нешто разговарао са борцима. Пролазећи тако поред колоне, застао је код једног борца који је од најближег друга затоажио да му понесе пушкомитраљез, што овај није прихватио. Комесар је то приметио, узео пушкомитраљез, и наставио марш. Овим гестом, већ у почетку, освојио је наклоност бораца у чети који су га изузетно ценили и поштовали све до одласка из наше тединице.

По доласку у село Глогово, наша чета добила је задатак да до пола ноћи, 7. јула, поседне положаје на прузи Малован — Отрић и да обезбеди радну јединицу из села Мазина, која је одређена да поруши пругу између Отрића и Малована, а затим да поседне положаје на Дебелом брду и не дозволи Италијанима оправку порушеног дела пруге. Из села Глогово коенули смо 7. пула увече. Време је било лепо. Небо су покривали, ту и тамо, разбијени паперјасти облаци кроз које се пробијао пун месец. Уским стазама, у колони по један, кретали смо се од села Глогова, поред четничког села Вучипоље, ка прузи. Предузете су мере опреза да не будемо пре времена примећени. Кроз ноћну тишину повремено су се чули кратки митраљески рафали са железничке станице Малован. Италијани су, вероватно, осећали наше присуство, па су се оглашавали. После рушења пруге чета је посела положаје на Дебелом боду, које се налази западно од железничке станице Отрић, непосредно УЗ поугу. То је заобљено каменито брдо и ту и тамо покривено ретким жбуњем ситногорице од белог и црног граба. Западно, на око један до два километра, налази се безимена ката, коју од Дебелог бода дели доста изражена преседлина, покривена такође разређеном ситногорицом. С друге стране пруге, наспрам Дебелог брда, пружа се паралелно са пругом тедна доста издужена коса, знатно нижа од положата на Дебелом брду на удаљењу око 2 км ваздушне линије.

Главнина чете посела је положате на северним падинама Дебелог брда, а једну десетину са десетаром Божом Обрадовићем — Бајгутом је упутила на безимену кату, са задатком да осматра пругу од Отрића, северне падине Дебелог брда и преседлину. У случају да Италијани покушају обилазак положаја преко преседлине, десетини је наређено да напусти положат на безименој коси и о томе одмах обавести командира чете. Положаји су поседнути под заштитом мрака у саму зору. У ретким жбуновима израђени су заклони од камена, тако да је чета, а посебно наша десетина била добро заклоњена и маскирана. У јутарњим часовима дошло је до појачане облачности, а ипак се, ту и тамо, пробијало сунце, што је обећавало тежак и спаран дан.

Око 8 часова Италијани су отпочели бомбардовање положаја на Дебелом брду јаком минобацачком ватром, која је са временом добијала све више на интензитету. Негде око 9 часова десетина са безимене косе приметиле је да група од око 40—50 Италијана посела положај на коси преко пруге, где је поставила тешки митраљез и отворила ватру на положаје на Дебелом брду. Истовремено примећен је покрет једне групе од око 60—70 Италијана, која се из подножја Де-

белог брда упутила ка преседлини. Десетина је одмах након тога напустила положај на безименој коси и кренула у састав чете, где је обавестила командира чете Душана Ерцега о покретима Италијана. Командир је хладнокрвно саслушао извештај, као да је већ знао о чему се ради. Нешто је довикнуо комесару чете, а затим наредио да се развијемо у стрељачки строј и заједно са нама кренуо према преседлини у сусрет Италијанима. Ишао је убрзаним корацима испред стрељачког строја пожурујући нас. Након пређених око 150—200 метара, пред нашим стрељачким стројем се одједном, на одстојању 20—30 метара појавила група Италијана у густо збијеном поретку. Били су то берсаљери са крупним букетима перја на шлемовима. Изгледало је да још нису очекивали овај сусрет, па су за разлику од нас били потпуно изненађени. Први смо отворили ватру из пушкомитраљеза и пушака, након чега је дошло до паничног бекства Италијана низ падину Дебелог брда. На месту судара остало је 8 мртвих Италијана, док су се остали бацајући са себе опрему и теже наоружање безглаво јурили према Отрићу. Понешени успехом наставили смо гоњење Италијана до половине падине Дебелог брда, где смо изложени јакој и доста прецизној стрељачкој ватри са косе преко пруге застали и прешли у одбрану. Повлачење назад уз падине Дебелог брда у току дана било је немогуће, те смо решили да сачекамо ноћ и да се повучемо по паду мрака. До пада мрака остало је још више од осам часова, па нас је мучила неизвесност шта ће бити са положајима на Дебелом брду, које су Италијани једнако бомбардовали минобацачима. На срећу, Италијани до пада мрака нису предузимали никакве активности.

У току судара са Италијанима нападу се прикључио и командир вода Јово Плећаш, крупна и снажна људина, увек први у свим акцијама и јуришима. Био је тешко рањен у ногу недалеко од заклона на падини брда где сам се налазио. Користећи ретко жбуње и заклоне од камена, некоко сам допузао до њега. Успут сам наишао на један одбачен италијански ранац у коме је, поред осталог, било хлеба, конзерви, чутурица воде, цигаоета и завоја. После превијања, ту смо заклоњени једним густим жбуном и одличним каменим заклоном остали све до повлачења.

Време је споро одмицало а спарина те постојала све неподношљивија. Негде око 15 часова дошло те до гомилања великих црних облака, грмљавине и олује. Ниски облаци прекрили су Дебело брдо, што смо искористили за повлачење. Успут смо купили нешто оружја које су Италијани V бежању побацали и повукли се у састав чете, где смо остали на положајима до краја дана. По паду мрака покупљен је остатак плена, а затим те чета кренула у правцу села Руиште. Плен је био богат. Између осталог, 2 пушкомитраљеза, 10 цушака, 2 лака минобацача 60 мм, око 40 ранаца са опремом, 4 сандука мина за минобацаче и око 2.000 метака.

Раде Суџиа

Руководство НОП-а госпићког котара, половином мјесеца јула 1942. године, одлучило је да народни устанак пренесе и на хрватска села западне Лике (углавном госпићки котао). прошири слободну територију и покрене хрватско становништво на општи устанак народа Лике. За такав задатак одређене су доста јаке партизанске снаге: 1. одред Велебит и батаљон Стојан Матић, које су прикупљене 14. јула у шуми села Дивосело, одакле су ноћу кренуле на извршење задатка.

Доласком ових снага у рејон села Дивосела, италијанска и усташко-домобранска артиљерија непрестано те, у току дана, гађала рејоне прикупљања, а у току ноћи правце покрета ка вероватним објектима напада, што је био сигуран знак да је непријатељ дознао наше намјере. Руководство здруженог одпеда (тако су назване укупне снаге) дошло је до реалног закључка, да су Италијани и усташе, преко својих агената и сарадника, дознали наше намјере, али није одустало од првобитног плана, већ је наредило да се приступи извршењу задатка.

У склопу општег задатка и напада на села Брушане, Дебело брдо, Лички Нови, Подоштра, Смиљан, Бужим, Растока и друга, ојачани 1. вод 2. чете 1. батаљона одреда Велебит добио је задатак да ликвидира домобранску посаду V селу Подоштра (на стрелишту гарнизона Госпић). Према подацима, стрелиште је обезбеђивало 10—12 домобрана, смјештених у једној дрвеној бараци, који су, наводно, имали намјеру, ако буду нападнути, да се предату партизанима.

У први сумрак 14. јула 1. вод 2. чете из Великог Краја у Дивоселу, кренуо је на извршење постављеног задатка — да разоружа домобране на стрелишту. Покрет је био јако тежак: тамна ноћ, непрестана јака киша, велике мочваре без мостова и пропуста, трула брвна преко којих се прелазило и још несигуран водич, несигуран коњ који је носио тешки митраљез често би се заглибио у бару. плашио се од експлозије граната — све је то знатно успорило покрет и условило извршење задатка.

У саму зору стигли смо до прве куће са источне стране у селу Подоштра. Из куће излази тедан човек с једне године, и рече замјенику команданта 1. батаљона Мшжу Штулићу: људи не идите на стрелиште, синоћ те на стрелиште дошло 120 усташа и поставили су вам засједу. Друг Мирко, узда^ћи се у своју храброст и храброст својих бораца коте води, а у жељи да изврши постављени задатак, није уважао обавештење сељака, већ му је рекао: „Улази у кућу, нико те ништа ните питао". Мирко је нешто изменио план напада и распоред снага, али од напада није одустајао. Појачао је обезбеђење према Госпићу, са осталим снагама продужили смо на извршење задатка. Иако је са овим водом био командир чете и командир вода, Мирко је преузео команду, наредио даљи покрет и напад на бараку на стрелишту. На његов знак бомбаши су имали задатак да баце бомбе на бараку и позову домобране на педалу. Покрет је продужен још за 200—300 метара, бомбаши су се поред једне живице привукли до саме бараке, очекивао се знак за јуриш којег је требао дати Мирко Штулић. Од једном су дата два знака — један је дао Мирко, да се изврши јуриш на бараку, а други усташе за отварање ватре из засједе коју су врло

вешто поставили. Усташе и домобрани су напустили бараку у којој су били домобрани, а запосјели ровове које су припремили у току ноћи. Наш јуриш био је у празно. Ворба је трајала врло кратко. Усташки плотуни из засједе били су прецизни и убитачни. На стрелишту је остало 15 другова, 13 погинулих и 2 заробљена. Између осталих погинули су: Мирко Штулић замјеник команданта 1. батаљона (проглашен касније за народног хероја), Радица Поповић командир 2. чете, Миле Чанковић Мићкан командир 1. вода, Илија Чанковић десетар, заробљени су Ђуро Ђаковић (Ђука) Манишин и Мићо Радаковић (Полдин), обојица су били тешко рањени. Ђука је крајем године замјењен за италијанске заробљенике, а Мићо је умро у госпићкој болници.

Бомбаши који су се привукли до саме бараке успјели су поред једне живице да се непримјетно извуку. Главну пажњу усташе су обратиле на главнину вода и на руководиоце које су препознали па старешинским ознакама и одећи, то су могли примјетити пошто је већ сунце сасвим било огрануло. Остатак вода, међу њима половина рањених, прикупило се у село Трновац, организовао положаје и водио борбу са усташама, које су покушале да се пробију према Брушанима и укажу помоћ тамошњој опкољеној посади.

Наше мртве другове са стрелишта усташе су покупили, натоварили на сељачка кола, а њихове партизанске капе натакли на ступце од кола и гонили улицама кроз Госпић да их народ гледа. Никада им није успјело да живе партизане гоне као заробљенике.

Ђуро Ђаковић

ОМЛАДИНКЕ — БОРЦИ БРИГАДЕ

Од првих дана ослободилачке борбе у редове устаника ступале су девојке и млађе жене. Тиме су испољавале патриотизам, одважност, самопожртвовање и безграничну љубав према свом народу. Током ослободилачког рата оне су се храбро бориле и подносиле све физичке и психичке напоре, као и њихови другови партизани.

На борбеном путу Бригаде, дугом више хиљада километара, другарице су маршевале, носећи на леђима велике и тешке ранце, носила, збрињавале рањенике. После сваког марша или борбе, уместо одмора оне су настављале рад око смештаја, превејања рањеника, прања завоја, купања...

У току борби већина другарица — бораца испољила је изузетну храброст и јунаштво, како са пушком у руци, тако и у извлачењу рањених бораца и под наттежим условима, пружајући им прву медицинску помоћ. Девојке борци су се истицале и као стрелци, пушкотитраљесци и бомбаши. У том погледу типичан је пример Милица Бјелобаба.

Партизанке наше бригаде ступале су у борбу добровољно. Већина од почетка, од 1941. Али, ко зна због чега, мало их је носилаца Пар-

тизанске споменице 1941. године, мање су одликоване, а за народног хероја није проглашена ни једна девојка — борац наше бригаде.

Мада су прошле кроз најтежа искушења и физичке напоре међу њима није било издајника и дезертера. Због тога заслужују већу пажњу и признања него што им је у послератном периоду поклоњено. Немогуће је описати све њихове подвиге и сва жртвовања. Но, поменимо бар неке:

Омладинке — бо-
рци 3. личке бри-
гаде

Мица Бјелобабa, Мица Бањеглав, Милка Богдан, Мара Бубало, Даница Цветићанин, Милка Чулајевић, Дара Ђук, Мара Чудић, Јелена Драгосавац, Мара Дошен, Невенка Дејановић, Милка Дракулић, Нада Ерор, Мара Францетић, Луја Францетић, Софија Корица Тета, Босиљка Корица, Милка Корица, Јага Калинић, Милка Калинић, Анка Лазић, Мица Момчиловић, Олга Мандарић, Мара Невајда, Милка Орлић, Десанка Обрадовић, Анка Перић, Пепа Прпић, Анка Прпић, Ката Радаковић, Ковиљка Рајић, Мара Рајић, Милица Суша, Љуба

Шупут, Мара Шикић, Анка Тесла, Ђулка Тадић, Анка Томљеновић, Милка Угарак, Маша Вејиновић, Анка Опачић, Евица Жигић, Авица Рапајић Дивјак, Марија Корица, Милка Зец, Милица Судар, Зорка Бањеглав Лончар, Милка Ћујић Кокот, Савка од Лапца, Милица Мајсторовић Милошевић, Нада Чанковић, Стоја Чанковић, Јованка Мандарић, Милица Наранчић Мица, Драга Драгосавац, Даница Мајсторовић.

Списак је прављен на основу личног сећања, није искључено да их је извештан број изостављен, што није намерно.

Многе од њих су лакше или теже рањене. Седамнаест их је дало свој живот за слободу. Њихови гробови су разасути широм наше земље, куд се кретала и борила 3. личка бригада. Погинуле су: Душица Таталовић из Дрежнице, Марија Рајић из Босанских Штрбаца, Софија Половина из Островице, Љубица Милетић из Трстеника, Миlena Лазић из Бјељине, Драгића Крговић из Доњег Лајковца, Милка Корица из Могорића, Марија Јелача из Заклопца, Драга Грубић из Коренице, Јага Димић из Островице, Мара Дукић из Деригаја, Стоја Чанковић из Средње Горе, Смиља Чутурило из Брувна, Драгија Бурсаћ из Днопоља, Маша Баста из Брувна, Милица Наранчић из Врепца и Савка Мандарић са Велебита.

Ђуро Бековић